

magazin istoric
ANUL X Nr. 7 (112) IULIE 1976

not in the recent events have a trace, used or failed, while the whole country, scarcely war contributions and compelled to feed and house 50,000 Cossacks, has been entirely ruined (Turkey maintained its army at its own expense). There has not been even a question of reform. It is true a committee has been formed, but it is for judging individually all those individuals who are suspected of assisting to Russia. Turkey, however, had it had acquired sight of all the guarantees necessary to the internal tranquility of the principality, would not have hesitated to leave him a whole master of the field, and invited Russia to follow the example.

Russia refused to do so, not due the rights of the Porte. It declares that the moment is opportune for this, maintaining that if the sole author, in the case

What was there in this new profession raised by Russia? What had the figures to do with its occupation of the principality? Is this the mode in which Russia keeps its engagements, or the diplomatic pledge contained in the manifesto of the 19th July, "that the post would show the point, that on more than one previous occasion Russia had accepted either the whole or a part of the principality, and, true to the pledges it had previously given, had evacuated them on the accomplishment of the objects it had desired to effect before withdrawing?" It is true that Russia evacuated the principality on all the occasions on which it had accepted them, but only after having held them for several years, and after taking care to keep them in a continual flame; thus, in 1812, Russia took possession of Bessarabia, an integral portion of Moldavia; and, in 1829, of an other portion of this

instead of being the legal and rightful representative of the country, was composed solely of its order devoted to Russia, who were appointed to that power in the same manner as it had dealt with the assembly of 1831; and if the port is to be taken in this case as a pledge for the present, cannot it be foreseen that the new constitution in course of preparation will be even worse than the organic law. The first act of these committees will add a sufficient proof of this. They have just declared that the present shall be maintained to the end, and that not one of the enormous abuses which appear in this unhappy class will be removed. If reforms had been introduced, reforms corresponding to the wishes and necessities of the population, and likely to prevent future revolutions, ought they to have been entrusted to committees, such as the present, instead of to a National Assembly, voluntarily elected and representing the interests of all classes.

Meanwhile the Russian occupation costs Wallachia a million of piastres per month; and during the year which has just expired, the debt has increased to 20 million of piastres.

The increase of the population grows day by day under the present Hapsburg, M. Sturzen, who, in addition to endeavoring to dilapidate in the eyes of the national party the influence of his minister, seems to consider it his peculiar task, to increase the discontent of the natives in the population.

And now the cabinet of St. Petersburg, who finally since the double occupation has always tended to compromise the Turks with the Wallachians, is shifting upon them the apparent blame of all the positive misdeeds which it has itself recently perpetrated or allowed, is spreading a report that a Majesty the Emperor is ready to require from the Porte the union of the two principalities and the restoration of a new emperor, the patriarchate of Constantinople long favored by Russia, as a sure means

ness of the Porte, in a question which the latter ought to be the only party to decide. This refusal rendered the Porte to produce an occupation, in order not to leave him a whole master of the field, and the miserable condition of the principality was thus aggravated day by day.

At length, on the 1st May, 1849, the convention of Balta-Liman intervened. The grave attack upon the prerogatives of the Porte, as well as the privileges of the principalities contained in the convention, is well known, and must not be considered as a portion of the national law of Europe. It recognized the right which had always been denied to Russia of military occupation of the two principalities and of interference in their internal administration. The principle which the Moldo-Wallachian principalities acquired from their capitulations with the Turks, and which were recognized by subsequent treaties, are the following:

1. The right of electing their Hospodars;
2. Administrative and legislative independence;
3. Inalienability of their territories.

The following are the rights of sovereignty appertaining to the Porte:

1. The purely honorary right of confirming the Hospodars elected by the nation.
2. An annual tribute of three millions of Turkish piastres from the two principalities.

The right of Russia is confined to preventing the Porte from trespassing on the privileges accorded to the Moldo-Wallachians, and which the latter had guaranteed by the Treaty of Adrianople.

The Convention of Balta-Liman contains the following stipulations:

1. Two committees will be appointed to revise the organic law, whose members are to be selected by the executive of the Ottoman government, which, however, is to be considered as the only part with the consent of Russia, will promulgate them in the form of a "hukm-i shar'i" (Art. 2 of the Convention). Each of the two governments will nominate in the committee a certain number of men (2,500 to 3,000 men), and the entire parliament is to be convened, respectively in the parliament, and also the execution of the constitution. In the committee, each of the two powers is to be represented by 10,000 men, nominated according to the principle of its equality and simultaneously evaluate the most precise. (Article Art. 4.)

It is evident then that the convention of Balta-Liman not only violates all the privileges of the Moldo-Wallachians, but also gives to Russia equal rights of sovereignty with those possessed by the Porte. But at the same time that Russia acknowledged these two principles, it made use of the war in order to dispense with the necessity of regarding the other. The organic law of 1831 was revised and promulgated with the assistance of a handful of thousand bayonets. Was it not too much then to revise this same law by an army of 15,000 men, above all at the very moment when instruction was to be imposed on the frontiers of Hungary? But after the proclamation of the neighboring countries, this number was to be reduced to 10,000.

This pacification has been effected, and Turkey, faithful to its engagements, having positively evaded the promise, has a right to expect that Russia will follow its example. Noting of the kind, Russia has always some pretext or other for prolonging the occupation, and M. de Tiers represents the beginning of last month in the representation made by the

price paid; while at the commencement of each of the wars Russia guaranteed to the Moldavians the integrity of their territory. What else was its performance then but a new source for the good faith and credulity of Europe?

At this moment the difficulty respecting the refugees has been terminated; but I do not believe

that Russia will evacuate the principalities. The number of Russian troops actually within the principalities amounts to 45,000 men, and I believe which I have received from Moldavia assure me that the arrival of another army is momentarily expected.

But as Russia continues its troops in the principalities, notwithstanding its engagements, and the inces-

of denouncing its end, and on the subject of which it was charged to monitor the disposition of the chiefs of the liberal party in 1848, a few days previous to the movement of June, and in order to be in readiness for any event Russia organized forces of Wallachians, commanded by Russian officers and using the Russian language.

The question of the principalities has thus again been raised at Constantinople. Russia seeks to gain in this question what it has lost in that of the Bulgarians. And the Porte, notwithstanding that it falls the importance of this question, on which its future existence most depends, will give way to all the demands of Russia, if it should again be abandoned by England and France, as it was at the time of the convention of Balta-Liman.

It is time that the people and the cabinets of Europe should have their eyes opened to this European policy and to the secret machinations of Russia. It is not the mere interest of humanity which is in question now; the existence of the Ottoman empire is at stake. It is not sufficient to have closed the narrow gates of Turkey, it is to be preserved entire, it is to keep open the route to its northern frontier, and compel the flood of Russian inundation to return to its proper bed. The existence of the Turkish empire is incompatible with the presence of a Russian army on its Danube. I am, sir, your obedient servant,

N. BALTESCO,
Member of the Provisional Council of Government of Wallachia.
London, Jan. 19, 1850.

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul X - Nr. 7 (112)

ieulie 1976

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU
Redactor șef adjunct
NICOLAE MINEI
Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFANESCU

COPERTELE NOASTRE

- ① Poporul Spaniei a creat de-a lungul îndelungatei sale istorii nepieritoare monumente de civilizație și cultură:
① Palatul Escorial înălțat în secolul XVI, în apropiere de Madrid, cuprinde în ansamblul său și o monumentală bibliotecă. Sala în care sînt păstrate manuscrise, hărți maritime și instrumente pentru măsurarea poziției astrilor în evul mediu
④ Madrid: **Plaza Mayor** — o construcție din sec. XVII (sus); Granada: fîntînă din „Curtea leilor”, din celebrul palat Alhambra, sec. XIV (jos, dreapta); Castelul de la Coca (Segovia), construit în sec. XV (**Spania eternă**, p. 40)
② a) 1850: o stradă londoneză...; b) Marele revoluționar democrat român, în viziunea picturii N. Popovici; c) Charles Dickens, primul editor al ziarului londonez **Daily News**, în paginile cărui a apărut articolul-memoriu al lui Nicolae Bălcescu (**Demersul lui Nicolae Bălcescu la Londra**, p. 18)
③ „Nici un alt popor nu a făcut atîta bine pentru Athos, cît au făcut românii”. Imagine picturală a celebrului așezămint de la Muntele Athos, realizată de Carol Popp de Szathmary, aflată în colecția Muzeului Storck (**Lumina tiparului românesc**, p. 28)

SUMAR

Omul — marele erou al istoriei: CRISTIAN POPIȘTEANU	2
Bătălia de la Valea Albă: ION CUPȘA	5
Pînă la orice sacrificiu în interesul poporului român: AURICĂ SIMION	8
Al. I. Cuza — «Interesele țării, singurele mobiluri ale actelor mele»: N. COPOIU	12
Demersul lui Nicolae Bălcescu la Londra: HORIA NESTORESCU-BĂLCEȘTI	18
Liga Howard în apărarea antifasciștilor români: OLIMPIU MATICHESCU	21
August-septembrie 1914. Primele luni ale neutralității...: I.G. DUCA	24
Lumina tiparului românesc. „Mulți din altele țări rugindu-ne foarte”: ALEXANDRU DUȚU	28
„Urmașii vitejilor copii ai Vrîncioalei”: FLORIAN TUCA	31
Neamuri și triburi tragice — Odrisii, Suci: GH. POENARU BORDEA	33
Al. SUCEVEANU. D. TUDOR	33
Mari personalități ale tracilor de nord înainte de Burebista: RADU VULPE	34
● Spania eternă: VALTER ROMAN ● Noiembrie 1936. Bătălia pentru Madrid: MANUEL TUÑON DE LARA	40
● Prof. Jack P. Greene — războiul revoluționar american: NICOLAE MINEI ● Aceleași idealuri umanitare: ILIE CEAUȘESCU	46
● Constituția americană și ecurile ei în țările române: DAN BERINDEI	52
Ezequiel Zamora, un erou venezuelean: PAUL ALEXANDRU GEORGESCU	55
Alexandre Dumas — revoluționar: EDMON VALLES	55
Austria 1925-1934. Avalanșa brună: GEORGE E. R. GEDYE	58
● Cărți sosite la redacție... 37 ● Poșta Magazin istoric...62 ● Concursul Magazin istoric, ediția 1975 ... 63	

OMUL - marele erou al istoriei

Accelerarea cursului dezvoltării istorice a devenit una din trăsăturile definitorii ale epocii noastre. Cu precădere, acest adevăr este valabil pentru zeci și zeci de popoare, în trecut oprite și asuprite sub dominație străină, care au trecut acum la făurirea unei vieți de sine stătătoare. Odată cu afirmarea independenței și demnității naționale, asistăm la o adevărată redescoperire a istoriei acestor popoare, istorie mult timp ignorată, mutilată, deformată de interese imperialiste, colonialiste.

Pentru noi, românii, epoca socialismului a însemnat descătușarea energiilor revoluționare ale întregului popor care a devenit conștient, ca niciodată în trecut, de capacitățile sale de a-și crea propria istorie. Dacă socialismul a ridicat procesul de creație istorică al poporului român la o nouă altitudine a conștiinței, datorăm repunerea în drepturi a adevărului istoric orientărilor născute ale Congreselor IX, X, XI ale Partidului Comunist Român, operei în multiple sensuri deschizătoare de noi orizonturi, a secretarului său general.

Participând la dezbaterile impunătorului forum al conștiinței socialiste a României contemporane, ascultând magistrala expunere a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, președintele republicii, dobândim dimensiunea istorică de crucială însemnată pe care primul Congres al Educației Politice și al Culturii Socialiste o are și o va avea pentru spiritualitatea noastră. Așa după cum istorica inițiativă din iulie 1971 a tovarășului Nicolae Ceaușescu a stat la baza întregului program ideologic elaborat și înfăptuit în răstimpul de la Plenara din noiembrie 1971, tot astfel ideile mărețe, străbătute de un fierbinte patriotism, de consecvent internaționalism, cărora secretarul general al partidului le-a dat o atît de elocventă expresie de la tribuna Congresului, își vor prelungi îndelung ecoul în conștiințele noastre, în conștiința întregului popor, vor stărui pentru eternitate în profilul civilizației comuniste de mline.

Acum, exprimînd în cel mai înalt grad, acea practică permanentă caracteristică sistemului democrației noastre — largă consultare cu poporul asupra problemelor și hotărîrilor fundamentale privind dezvoltarea social-economică, mersul țării pe calea socialismului — acest Congres, care a reunit activul de bază din sfera propagandei, educației politice și culturii, reprezentanți ai oamenilor muncii, a adoptat un program unitar al întregii activități ideologice, de educație politică și culturală a maselor largi populare, de formare a omului nou, constructor conștient al propriului său destin, al propriului viitor comunist. Expunerea de maximă importanță pentru viața partidului și poporului, prezentată de președintele Nicolae Ceaușescu, a fost însoțită de Congresul Educației Politice și al Culturii Socialiste drept Programul întregii activități viitoare a partidului și statului, a tuturor organizațiilor de masă și obștești, a organismelor educative și culturale artistice, a întregii națiuni în lupta pentru înfăptuirea hotărîrilor Congresului al XI-lea, a liniei politice generale a Partidului Comunist Român.

Strălucită sinteză a tradițiilor istorice ale poporului român, a luptei sale progresiste, revoluționare, expunerea ne oferă un model de analiză marxist-leninistă multilaterală, științifică, a fenomenelor vieții sociale, un cetezător program de înaltă principalitate și exigență comunistă din care răzbate puternic și pregnant gîndirea creatoare, devotamentul fără margini pentru interesele vitale ale națiunii noastre, ale cauzei socialismului și păcii pe planeta noastră. La parametreei acestei analize multidimensionale, istoria poporului român, urmaș al „celor mai drepti și mai viteji dintre traci” și al mîndrilor romani, se reliefează ca o istorie a dezvoltării forțelor de producție, a relațiilor de producție și sociale, a luptelor de eliberare socială și națională, împotriva cîmpirii și dominației străine, pentru libertate și neatrîrnare. De-a lungul secolelor și mileniilor, succesiunea pe meleagurile de azi ale României a tuturor orînduirilor sociale cunoscute de istoria umanității este indisolubil asociat faptului că poporul român s-a distins întotdeauna prin dragostea de adevăr și dreptate, prin voința de a fi stăpîn pe destinul său, de a-și făuri viitorul în deplină libertate. În supraviețuirea și dezvoltarea neîntreruptă a poporului nostru pe multiple planuri, un rol primordial au avut conservarea și îmbogățirea limbii, creația artistică populară, care a cizelat continuu graiul strămoșesc, a cultivat virtuțile poporului, tradițiile înaintate, i-au lărgit permanent orizontul de cultură.

Istoria multimilenară a patriei noastre, lupta glorioasă a poporului român — ale cărei momente nodale, factori motrici și circumstanțieri complexe se regăsesc într-o pătrunzătoare și multilaterală definire în documentul programatic adoptat la recentul Congres — a intrat într-o eră nouă, odată cu epocala eliberare din august 1944, era revoluției și construcției socialiste. Înăfăptuirea consecventă a politicii partidului de către masele populare a făcut ca, într-o perioadă scurtă, România să parcurgă mai multe etape istorice, trectînd de la vechea orînduire burgheză-moșierească la orînduirea socialistă. În noul context istoric, socialismul s-a dovedit în practică singurul apt să asigure lichidarea rapidă a stării de înapoiere moștenită de la regimul trecut și, totodată, să aducă soluționarea constructivă radicală a unor complexe probleme economico-sociale.

România se situează astăzi — datorită aplicării consecvente a politicii naționale marxist-leniniste a P.C.R. — printre puținele țări din lume în care s-a garantat și statornicit în mod real deplina egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate.

Odată cu intrarea țării într-o nouă etapă a istoriei românești — construirea societății socialiste multilateral dezvoltate — Partidul Comunist Român a abordat, cu nobilă răspundere și deplină luciditate — trăsături pe care și acest Congres le-a ilustrat exemplar — cea mai mare și mai complexă sarcină, îndatorirea sa de onoare: formarea omului nou, constructor conștient al celei mai drepte orînduiri sociale. Pornind de la faptul că socialismul este rodul creației conștiente a maselor, chintesența cuceririlor genului uman, că la baza întregii opere de făurire a noii orînduiri trebuie să stea cele mai noi realizări ale cunoașterii, partidul a elaborat nu numai strategia dezvoltării economico-sociale a României în pragul celui de-al treilea mileniu al erei noastre, ci și programul perfecționării omului, creatorul a tot ce există în societate. „Congresul — se spune în Rezoluția finală — își însușește întru totul aprecierea profund științifică a secretarului general al partidului după care formarea omului nou este o problemă de mare amploare și de lungă perspectivă, legată nemijlocit de procesul dezvoltării și modernizării forțelor de producție, al perfecționării relațiilor de producție și sociale, de întreaga evoluție a societății”.

Propunându-și să ia cu asalt cerul, revoluționarii veacului trecut își declarau deschis divorțul de orînduirea crudă și nedreaptă a exploatării capitaliste. Propunându-și continua sa perfecționare multilaterală, socialismul se afirmă drept prima societate românească ce eliberează cu adevărat individualitatea și personalitatea umană. Proclamînd hotărîrea de a crea condițiile cele mai propice ca omul să se poată manifesta plenar în toate domeniile vieții sociale — fiecare cu capacitățile, personalitatea și felul său de a fi — în spiritul comun întregii societăți, al dragostei de dreptate și adevăr, al curajului și cinstei, al modestiei, al hotărîrii de a

lucra împreună cu semenii săi pentru fericirea proprie, pentru fericirea întregii societăți, Congresul Educației Politice și al Culturii Socialiste a demonstrat o nouă contribuție a experienței istorice socialiste a României la angajarea nemijlocită a maselor în dăltuirea fizionomiei civilizației sale contemporane.

Multiplele componente ale strategiei educative de formare a omului epocii socialismului și comunismului, sarcină care întrece și mai mult legitimitatea partidului comunist ca purtător al celor mai înaintate tradiții de luptă și civilizație ale poporului român, încrederea în capacitatea sa recunoscută de forță politică conducătoare a societății, se întemeiază pe concepția revoluționară despre lume și viață — materialismul dialectic și istoric, pe Programul Partidului Comunist Român — Carta teoretică, ideologică și politică a comunistilor români, expresia marxism-leninismului creator în România. Clădită pe adevărul binecunoscut după care munca, activitatea socială, constituie factorul determinant în formarea conștiinței socialiste, în educarea morală și politică a maselor, opera de formare a omului nou își trage în chip axiomatic seva din valorile patriotismului socialist, care, în zilele noastre, înseamnă a-ți iubi țara, a face totul pentru a spori avuția națională, proprietatea socialistă, a nu precupeți nimic pentru înfăptuirea politicii partidului comunist — ce corespunde pe deplin intereselor vitale ale întregii națiuni. A fi patriot înseamnă a fi oricând gata să faci totul, mergând până la supremul sacrificiu, pentru a apăra libertatea, independența și integritatea patriei, mărețele cuceriri revoluționare ale poporului. A fi patriot înseamnă a milita permanent împotriva oricăror discriminări naționale, împotriva șovinismului, a concepțiilor și manifestărilor rasiale, pentru deplina egalitate în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, pentru frăție în munca și lupta comună. A fi patriot înseamnă a milita activ pentru prietenie cu toate popoarele țărilor socialiste, cu popoarele statelor în curs de dezvoltare, cu toate popoarele lumii pentru cauza păcii și colaborării. A fi patriot înseamnă a respecta sentimentele naționale ale altor popoare, libertatea și independența lor.

In marea operă de formare a omului nou, este de domeniul evidenței rolul educativ al științelor istorice. Cu cită îndreptățire sublinia președintele Nicolae Ceaușescu: „**În educarea socialistă a maselor, cunoașterea istoriei proprii constituie un factor important al dezvoltării conștiinței de sine a poporului, al cunoașterii a ceea ce a fost înaintea, cu adevărat revoluționar în trecutul său, precum și a ceea ce a fost retrograd și trebuie combătut**”.

Pentru întreaga colectivitate a istoricilor români — între care se numără și redacția revistei **Magazin Istoric** — a devenit misiune de înaltă onoare a milita pentru ca istoria să devină un puternic factor al educației patriotice, al formării unei gândiri înaintate, pătrunsă de respect față de valorile autentice ale trecutului de luptă și de muncă al fiecărui popor, pentru independență și suveranitate, pentru fericire, pentru progres și bunăstare; pentru dreptate socială și națională, o armă de nădejde a prieteniei și solidarității între popoare în lupta pentru colaborare și pace internațională.

Fără îndoială că trebuie să aparțină definitiv trecutului acele greșeli serioase din interpretarea istoriei țării noastre, a formării poporului, a limbii și națiunii române, cînd în activitatea de propagandă și educație politică au fost subapreciate momente importante ale luptei de eliberare națională și socială, ale istoriei mișcării revoluționare, muncitorești, din țara noastră, ale activității Partidului Comunist Român, precum și rolul clasei muncitoare, al țăranimii, al maselor largi populare, cînd nu s-a evidențiat în suficientă măsură lupta comună a poporului român și naționalităților concloitoare, în general rolul poporului ca adevărat făuritor al istoriei patriei.

A devenit o necesitate elaborarea unor lucrări teoretice fundamentale, de mare însemnatate pentru viața ideologică și politică, pentru opera de educare, în primul rînd Istoria Partidului Comunist Român, Tratatul de istorie a României, Istoria mișcării revoluționare și muncitorești internaționale, precum și o istorie a mișcărilor de eliberare națională, antiimperialiste, un tratat românesc de istorie universală scrierea unor istorii ale literaturii și limbii române, a unei istorii a învățămîntului în România, a unei istorii a evoluției creației științifice în patria noastră. Asemenea tratate ar reprezenta, totodată, o contribuție — în spiritul politicii partidului nostru — la dialogul științific internațional, la schimbul de idei din lumea contemporană.

Revista noastră de cultură istorică, trăind intens, împreună cu toți oamenii muncii, sub semnul determinantei inițiative a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind programul de perfecționare a activității politico-ideologice, vede în capacitatea sa de a descifra cerințele majore ale mersului înainte al societății, de a acționa cu o inegalabilă energie pentru traducerea în viață a orientărilor și hotărîrilor adoptate, un strălucitor exemplu de via și mobilizatoare dăruire patriotică, revoluționară pentru un întreg popor.

Ne apare decisiv rolul secretarului general al partidului în afirmarea concepției revoluționare privind formarea omului nou, în promovarea spiritului revoluționar, a principiilor morale și umanismului socialist, în elucidarea profund științifică a criteriilor filozofiei și metodologiei istoriei, ca unul din principalele instrumente ale cunoașterii umane, ale formării și educării unui om cu o conștiință înaintată, animat de un profund patriotism, de solidaritate internaționalistă cu cei ce muncesc, de pretutindeni. „**În viziunea noastră**”, — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — **omul nou, constructor al socialismului și comunismului, trebuie să fie stăpîn pe cele mai înaintate cuceriri ale științei, ale cunoașterii umane, să se caracterizeze prin înalte virtuți politice și morale, prin pasiune pentru muncă și creație, prin îndrăzneală în gândire și acțiune, prin cetezanță în promovarea noului în întreaga viață socială, prin fermitate în lupta pentru dreptate și adevăr, pentru înfăptuirea principiilor etice și echității socialiste, prin hotărîrea de a lupta cu abnegație și vitejie pentru apărarea cuceririlor revoluționare, a integrității și suveranității patriei, a cauzel comunismului în patria noastră**”.

Este un concept revoluționar care însuflă o supremă generozitate, un nou umanism, o superioară dimensiune, clasicului adagiu: **Omul, măsura tuturor lucrurilor.**

Cristian POPIȘTEANU

BĂTĂLIA DE LA VALEA ALBĂ

Dr. ION CUPȘA

general maior în rezervă

Strălucita victorie din ianuarie 1476, când o armată otomană de 120 000 oameni, conduși de beglerbegul de Rumelia, Soliman Hadîmbul, fusese zdrobită de Ștefan cel Mare¹ și oastea sa în mlaștinile din valea Birladului², a dat românilor speranța că vor scăpa de pericolul pe care Imperiul otoman, în plină expansiune, îl reprezenta pentru independența lor.

O mare oaste a lui Mahomed II, cuceritorul Constantinopolului, trebuise să bată în retragere, ducînd sultanului vestea rușinoasei ei înfrîngerii.

Mai mulți în fugă decît în luptă!

Voievodul român ar fi vrut să se profite de această mare biruință; în acest scop, el a trimis monarhilor europeni o „circulară” prin care îi îndemna să formeze, împreună cu Moldova biruitoare, o coaliție antiotomană, întrucît înfrîngerea „necredincioșilor” era mult mai ușoară — spunea Ștefan — „după ce noi le-am tăiat mina cea dreaptă”. Eforturile sale n-au avut însă rezultatele scontate, astfel că această mare victorie n-a putut fi fructificată.

O ripostă din partea sultanului era de așteptat, așa că Ștefan a luat ample măsuri pentru a-i face față. Cetățile au fost întărite și aprovizionate, garnizoanele lor au fost mărite, numărul gurilor de foc a fost sporit prin co-

menzile făcute în Polonia și în Transilvania. La chemarea voievodului, populația a participat la construirea unor tabere întărite, care urmau să constituie puncte de sprijin pentru oaste. Au fost pregătite distrugerii sistematice pe direcțiile amenințate, s-au luat măsuri pentru evacuarea populației și a bunurilor materiale și pentru apărarea acestora împotriva incursiunilor prădalnice.

Concomitent, Ștefan a desfășurat și o susținută activitate diplomatică, cerînd ajutor regilor Ungariei și Poloniei. Dar în iulie 1476, cînd turcii pătrunseseră deja pe teritoriul Moldovei, regele Matias al Ungariei abia promitea ajutor, iar Cazimir al Poloniei s-a limitat să adreseze sultanului o cerere de a nu ataca Moldova. Veneția și Papa au trimis doar... cuvinte de incurajare. Astfel, ca și în atîtea alte împrejurări, Moldova a fost lăsată să înfrunte singură puterea otomană.

Dinspre partea sa, sultanul își pregătea revanșa la fel de asiduu. Pe de o parte înfrîngerea de la Vaslui însemnase o lovitură grea pentru prestigiul Imperiului otoman, trezind speranțe de eliberare la popoarele subjugate. Pe de altă parte, evenimentele din iarna anului 1475 arătaseră că o campanie împotriva Moldovei trebuia pregătită temeinic. De aceea, în primăvara anului 1476, el a cucerit mai întîi cetățile genoveze Caffa și Mangop, dînd astfel o grea lovitură comerțului Moldovei. Încercările simultane de a cucerii și Chilia și Cetatea Albă au fost respinse de apărătorii acestor cetăți.

În aprilie 1476, sultanul a ordonat concentrarea forțelor cu care avea să invadeze Moldova. Armata din Asia, în frunte cu beglerbegul de Anatolia, s-a adunat la Constantinopol, iar cea din Europa, sub comanda beglerbegului de Rumelia, la Adrianopol, unde se aflau și ienicerii din garda sultanului. În totalitate, forțele otomane însumau, după mărirea unor documente contemporane, 150 000-200 000 oameni. Prin luna mai, această enormă armată a început deplasarea spre frontiera de sud a Moldovei. Lovitura sultanului

¹ Vezi, despre acest strălucit domn român, și *Magazin Istoric*, nr. 3/1967, 6/1968, 4/1969, 2/1971, 1/1974.

² Vezi *Magazin Istoric*, nr. 1/1975.

urma să fie precedată de incursiunile prădalnice efectuate de 20 000 tătari, în partea de est a Moldovei.

Informat asupra mișcărilor dușmanului, Ștefan cel Mare și-a concentrat oastea — circa 40 000 oameni — în valea Berhecului, de unde putea să intervină prompt, împotriva fie a turcilor, fie a tătarilor.

În luna iunie 1476, tătarii au trecut Nistrul și au început jaful și distrugerile. Lăsând la Dunăre, unde pericolul nu era încă iminent, doar 1 000 oameni, sub comanda viteazului Șendrea, Ștefan s-a repezit cu grosul oastei împotriva tătarilor. Ciocnirea a fost năpraznică și s-a soldat cu înfrângerea cotorpitorilor. „Ștefan a năvălit fără frică asupra armatei tătarilor și a zdrobit-o cu mari pierderi. I-a urmărit apoi pe fugari cu atîta foc, încît în fugă a ucis mai mulți decît în luptă. Fugarii au fost cuprinși de o frică atît de mare, încît lepădau nu numai armele, ca să fie mai ușori la fugă, ci și arcurile și tolbele, seile și îmbrăcămintea, ca așa, goi și fără arme, să poată scăpa”, scrie cronicarul polon Długosz, contemporan al evenimentului (moare în 1480).

În codrii seculari

Succesul românilor a fost deplin. Însă tătarii lăsară în urma lor ruine și jale. Ostașii moldoveni au cerut lui Ștefan să le acorde un răgaz, pentru a-și căuta familiile risipite. Voievodul le-a acordat 15 zile, fixînd reîntîlnirea în valea Birladului, spre care s-a îndreptat și el cu curtenii săi. Dar, abia ajuns la Vaslui, a aflat că turcii trecuseră Dunărea și înaintau în lungul Siretului, spre Suceava. Atunci, printr-un marș rapid spre vest, le-a ieșit înainte pe drumul spre Bacău.

În fața superiorității zdrobitoare a dușmanului, Ștefan a adoptat tactica devenită tradițională la români, în astfel de situații: a poruncit să se pustiască totul în calea invadatorilor; fîntînile au fost otrăvite, podurile arse, comunicațiile baricadate, populația evacuată împreună cu vitele și grînele, iar furaiele arse. Armata otomană a rătăcit mai multe zile prin aceste ținuturi, suferind din pricina secetei și a foametei. „Veșmintele ostașilor s-au acoperit de colb și de cenușă, iar nasul și nările lor s-au umplut de praf și de scrum”, scrie cronicarul turc Sa'adeddin. La acestea, s-au adăugat atacurile continue, date prin surprindere, de grupe mici de ostași români, care provocau pierderi însemnate invadatorilor, finindu-i totodată, într-o stare permanentă de tensiune. Aprovizionarea trupelor otomane se făcea cu enorme greutate. Negăsindu-se nimic în zona de marș, trebuiau trimise după hrană detașamente speciale, a căror plecare slăbea forțele principale. Aceste detașamente erau atacate și nimicite de români. Ștefan, „aruncîndu-se din pădurile în care se ascundeau el și oștenii săi, asupra turcilor, mai cu seamă asupra celor care mergeau după alimente, în lupte singuratiche, îi bătea și ieșea din luptă victorios și superior”, scrie Długosz.

Domnul avea, deocamdată, doar garda sa personală și cetele boierești, în total aproximativ 12 000 oameni. Cotorpitorii se apropiară de Capitală și el se gîndea să le dea o lovitură puternică, care să le provoace pierderi cît mai mari și să le oprească, fie și temporar, înaintarea. Tabăra întărită din Valea Albă, de care se apropia inamicul, i se părea un loc potrivit pentru desfășurarea unei astfel de bătălii. Dușmanul trebuia, însă, atras spre această poziție.

Slăbită, demoralizată, permanent hărțuită, armata sultanului înainta încet. În avangardă, se afla o grupare de spahii, comandată de pașa Soliman, beglerbegul de Rumelia, învinsul de la Vaslui. Pe la miezul zilei de 25 iulie 1476, ea a ajuns la aproximativ 10 km de poziția românilor și acolo s-a oprit pentru prînz. Deodată, din pădurile mărginașe, a apărut, cu Ștefan în frunte, un pîlc de călăreți, care, atacînd cu iuteală avangarda turcească, i-a provocat însemnate pierderi și a silit-o să se retragă în dezordine spre grosul forțelor turcești. Sultanul și-a alarmat trupele, dar românii s-au retras, fără grabă, atrăgînd în urma lor puhoiul otoman. Scopul urmărit de Ștefan fusese atins; ostașii săi erau deja la adăpostul întăriturilor, cînd, spre seara zilei, otomanii au ajuns în apropierea taberei întărite a forțelor românești.

Pe malul de nord al văii — după cum aflăm chiar din cronicile otomane — într-un luminis înconjurat de codrii seculari, românii săpaseră un șanț larg și adînc, dublat, spre interior, de un val de pămînt întîrit cu bușteni. Cărutele oastei, legate între ele, formau un nou obstacol. Tunurile erau așezate în căruțe, iar pedestreimea în spatele obstacolelor; călărimea curtenilor, „pedestrită”, forma rezerva, așezată în interiorul taberei.

Ștefan alesese cu multă măiestrie locul. În pădure, marea armată a sultanului nu se putea desfășura nestîngherită, pentru a profita din plin de certa sa superioritate numerică, iar copacii, fărîmițînd formațiunile masive de atac, le micșorau simțitor forța de izbire. Sultanul așezase la centru infanteria azapilor, care urma să dea lovitură frontală, precedată de o canonadă a artileriei; la cele două aripi se afla călărimea spahiilor, care, prin manevre învăluitoare, trebuia să încercuiască pe români. Ienicerii formau rezerva.

Ștefan cel Mare la București

Bătălia de la Valea Albă (Războieni) a început în dimineața zilei de 26 iulie 1476. Atacul „din tunuri și săgeți” al otomanilor a avut efecte minore, întrucît moldovenii erau bine adăpostiți. După ce artileria și-a epuizat proiectilele, azapii au trecut la atac. Atunci, au deschis focul tînării români, „făcînd să se cutremure pămîntul”, după cum spune cronicarul turc. Atacul azapilor a fost respins cu

mari pierderi pentru invadatori. Sultanul a aruncat în luptă și ienicerii, dar și aceștia, sub focul artileriei române, „căzură cu fața la pământ”. Spre seară, cuceritorul Constantinopolului a făcut o încercare disperată: luind în mână buzduganul „cu șase aripi”, s-a repezit spre poziția românilor. Ienicerii l-au urmat, reușind, cu prețul unor mari pierderi, să pătrundă în interiorul taberei. Aici, lupta a continuat cu violență. Ostașii lui Ștefan erau extenuați. Voievodul, apreciind că scopul urmărit a fost atins cu prisosință, a ordonat pedestrimii să se retragă spre pădure, retragerea fiind acoperită de un puternic contraatac executat de curteni. Majoritatea ostașilor moldoveni, mulți dintre ei acoperiți de răni, au reușit să iasă din tabără și să se pună la adăpostul codrului. Caracterul îndrăgănit al luptei și eroismul ostașilor români sînt sugestiv descrise de Grigore Ureche în cronica sa: „Și multă vreme trăind războiul neales, de îmbe părțile osteniți și turcii tot adăugîndu-se cu oaste proaspătă și moldovenii obosiți și nevindu-le ajutoriu de nici o parte, au picat, nu fiește cum, ci pînă la moarte să apără, nici biruiți dintre arme, ci stropsiți de mulțimea turcească, au rămas izbîndă la turci”.

Dar sultanul nu prea avea motive să fie mulțumit de această „izbîndă”. Dintre moldoveni, „au fost morți 200 persoane și prinși cam 800”, scrie Angiolello (secretarul italian al sultanului); în schimb, pierderile turcilor au fost enorme: „Ștefan cu ai săi s-au luptat cu atîta vitejie, încît se spune că au căzut aproape 30 000 turci”, scrie Dlugosz.

Extenuată, armata otomană a căpătat un repaus de trei zile, apoi a fost împărțită în trei grupări, menite să cucerească cetățile Suceava, Neamț și Hotin. Era singura modalitate de a lua Moldova în stăpînire. Dar, la Suceava, orașul a fost găsit pustiu, iar toate încercările de a ocupa cetatea s-au zdrobit de rezistența vajnicilor apărători conduși de portarul Șendrea, cumnatul lui Ștefan. Nici cetatea Neamțului n-a putut fi luată; a fost asediată cu disperare, timp de opt zile; „cei care se aflau în cetate — scrie Angiolello — nici n-au voit să stea de vorbă cu noi și se apărau cu tunurile și nu le păsa de noi”. Rezultatul a fost identic și la Hotin.

Împrăștiate și fărîmițate în mai multe grupări, forțele otomane nu mai aveau superioritatea zdrobitoare de la începutul războiului. În plus, în Cîmpia Bîrsei o armată ungurească se pregătea să intre în acțiune, tăind căile de retragere ale cotorpitorilor. În același timp, efectivele moldovene creșteau din zi în zi. La chemarea lui Ștefan, populația se ridicase la luptă¹. Cete de țărani atacau prin

surprindere convoaiele turcești de aprovizionare și grupurile dușmane de pradă, unindu-și eforturile cu ale oastei regulate, ale cărei atacuri de hărtuială deveneau tot mai puternice și mai frecvente. Condițiile erau prielnice pentru ca oastea lui Ștefan să treacă la ofensivă.

Ținînd seama de faptul că inamicul avea forțele împărțite, voievodul român a hotărît să le lovească și să le nimicească pe părți. Prima lovitură a fost dată la Suceava, următoarea la Hotin. Hărtuiți și loviți din toate părțile, otomanii au fost siliți să înceapă retragerea, părăsind prăzile și tot ce le-ar fi putut îngreuna fuga. Pe malul Dunării s-a produs o învîlmăseală de nedescris. Spre locurile de trecere se înghesuiau oameni flămînzi, înspăimîntați și fără arme, cai, tunuri și căruțe. În aceste momente de mare panică, a apărut cavaleria românească; toți cei care nu apucaseră să treacă Dunărea, și-au găsit aici sfîrșitul.

Ștefan, în fruntea a 15 000 călăreți, a trecut Milcovul și s-a îndreptat spre capitala Țării Românești. Laiotă Basarab, cu cetele boierilor care îl sprijineau și cu ajutorul a 18 000 turci, i-a ieșit înaintea, și, la nord de oraș, a avut loc o luptă scurtă, în care sprijinitorii lui Laiotă au fost înfrinți și puși pe fugă. La 15 noiembrie

1476, Ștefan cel Mare a intrat în București, aclamat cu însuflețire de populație.

Între timp, armata ungurească — venită prea tîrziu pentru a mai participa la luptele cu turcii — cobilise peste munți în Țara Românească, aducînd cu ea pe Vlad Țepeș². De acord cu reprezentantul regelui Matei Corvin, Ștefan l-a pus pe Vlad în domnia Țării Românești, lăsîndu-i și 200 ostași din garda sa.

Astfel, războiul din 1476, ai cărui sorți păreau să incline în fața otomanilor, s-a încheiat victorios pentru români. Sultanul nu numai că n-a reușit să readucă Moldova sub dominația sa, dar a pierdut și Țara Românească; se contura, astfel, reconstituirea puternicului front antiotoman din timpul lui Iancu de Hunedoara³.

Victoria reputată a asigurat Moldovei încă o perioadă de liniște și pace din partea Porții, ani de înflorire economică și culturală.

¹ În imagini, oștenii moldoveni din sec. XV-XVI; detaliul din pictura în frescă a mănăstirii Sucevița.

² Vezi Magazin Istoric, nr. 6/1970 și 3/1974.

³ Vezi Magazin Istoric, nr. 7/1967 și 6/1972.

Ca rezultat al realizării unității clasei muncitoare, al creării Frontului Unic Muncitoresc între Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat, și apoi a Blocului Democratic, al colaborării largi cu toate forțele democratice, patriotice, precum și cu armata și Palatul, în împrejurările internaționale favorabile, în condițiile marilor succese obținute de armata sovietică împotriva armatei hitleriste, ale victoriilor întregii coaliții antifasciste, partidul a organizat și înfăptuit insurecția armată națională antifascistă și antiimperialistă care a pus capăt dictaturii fasciste, a asigurat ieșirea României din războiul împotriva Uniunii Sovietice și trecerea armatei române, a întregii noastre țări alături de coaliția antihitleristă, deschizând astfel o eră nouă în istoria patriei noastre.

NICOLAE CEAUȘESCU : Cuvîntare la marea manifestare populară din București consacrată aniversării a 55 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român. 8 mai 1976

PÎNĂ LA ORICE SACRIFICIU ÎN INTERESUL POPORULUI ROMÂN

Dr. AURICĂ SIMION

„În seara zilei de luni, 17 mai 1943, urma să merg la Maniu împreună cu tov. Iordache. Comunicarea întîlnirii cu M. pentru luni mi-a făcut-o Gh. P. în seara zilei de vineri. N-am putut găsi pe tov. I. pînă luni seara, cu toate că l-am căutat și simbătă și luni la locul de control pentru cazuri urgente. În aceste condițiuni, conform dispozițiilor primite [...] am mers singur la M. Deplasarea am făcut-o în condițiuni conspirative bune...”

Documentul din care am reprodus acest fragment poartă data de 18 mai 1943. Este o scrisoare redactată de Mihai Magheru, prin care informa conducerea Partidului Comunist Român despre rezultatul unor convorbiri pe care le avusese cu Iuliu Maniu — șeful Partidului Național-Tărănesc. După cum rezultă din document, întrevederea avusese loc în condiții de conspirativitate. Gh. P. este Ghiță Pop — fruntaș al P.N.T., iar Iordache — numele conspirativ al lui Petre Ion, care împreună cu Mihai Magheru primise însărcinarea din partea conducerii P.C.R. de a purta tratative cu conducătorii P.N.T.

Rezistența antihitleristă din România — parte integrantă a rezistenței antifasciste europene — a fost un fenomen complex, cu multiple forme de manifestare¹. Documentul citat mai sus se referă la unul din numeroasele episoade ale tratativelor² purtate de Partidul Comunist Român în anii dictaturii antonesciene pentru realizarea unei largi coaliții a tuturor celor ce se pronunțau, într-o formă sau alta, pentru răsturnarea regimului antonescian, ieșirea din războiul antisovietic și alăturarea țării la coaliția antihitleristă. Cunoașterea mai amănunțită a modului în care s-au desfășurat aceste tratative ne ajută să înțelegem și mai bine ampla acțiune desfășurată de partid pentru încheierea acestui larg front de alianțe, tenacitatea, consecvența și, în același timp, tactul și înțelepciunea de care a dat dovadă. Așa cum ne ajută să înțelegem și mai profund justețea orientării partidului, a măsurilor preconizate și înfăptuite, pas cu pas, pentru salvarea țării din greaua situație în care se afla.

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 7/1970; 8 și 12/1971; 2, 8 și 9/1972; 11/1973; 1, 2, 3, 5, 7 și 11/1974.

² Vezi Magazin Istoric, nr. 6, 7/1974.

Din primul ceas la datorie

Prezența trupelor germane pe teritoriul românesc¹, împingerea României în agresiunea Germaniei hitleriste împotriva Uniunii Sovietice (22 iunie 1941), punerea țării în stare de război cu celelalte mari puteri ale coaliției antihitleriste (7 decembrie 1941—cu Marea Britanie și 12 decembrie același an cu S.U.A.) au creat o gravă primejdie pentru însăși ființa națională a poporului român, a cărui stare de spirit era potrivnică războiului hitlerist. Apreciind cu luciditate momentul istoric respectiv, Circulara Comitetului Central al Partidului Comunist Român adresată organizațiilor sale la 8 iulie 1941, arăta că printr-o astfel de politică se pune în joc însăși „viața sau moartea poporului român, cotropit de banda singeroasă fascistă din Germania și aruncat în acest măcel nimicitor”². În cadrul aceluiași document, iar mai apoi în Platforma-program din 6 septembrie 1941, C.C. al P.C.R. formula cu deosebită claritate programul de acțiune al partidului împotriva războiului hitlerist. După cum se știe, principalele obiective cuprinse în acest program erau: încetarea războiului contra U.R.S.S. și participarea, alături de Uniunea Sovietică și celelalte popoare iubitoare de libertate, la lupta împotriva Germaniei naziste; recucerirea libertății și independenței naționale depline; răsturnarea dictaturii antonesciene și formarea unui guvern cu participarea reprezentanților tuturor forțelor patriotice; eliberarea părții de nord a Transilvaniei; arestarea și pedepsirea trădătorilor de țară³.

Apreciind că rezolvarea acestor obiective de interes național nu putea fi rezultatul unei ridicări la luptă de tipul „clasă contra clasă”, ci al mobilizării tuturor forțelor patriotice, antihitleriste ale națiunii, C.C. al P.C.R. sublinia că, în condițiile istorice respective, trebuia realizat Frontul unic Național—singura forță capabilă să salveze poporul român din grava situație în care se afla. Prin Platforma-program din 6 septembrie, comuniștii s-au adresat tuturor partidelor, grupărilor și personalităților politice, tuturor patrioților, chemându-i să-și unească eforturile în cadrul Frontului Național Antihitlerist, stabilind ca singurul criteriu al colaborării, atitudinea față de alianța cu hitleriștii, de dictatura antonesciană și războiul antisovietic.

Elaborând tactica Frontului Național, partidul comunist considera că, în cadrul luptei generale a poporului român, clasei muncitoare îi revenea rolul de conducător⁴; pentru a și-l putea îndeplini, trebuia să realizeze unitatea sa de acțiune și, în jurul acesteia, unitatea întregii națiuni. „Comuniștii — se arăta în Circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941 — trebuie să lucreze zilnic la formarea unității de luptă și a frontului unic al clasei muncitoare cu muncitorii social-democrați, național-țărâniști și cei fără de partid. [...] Fără uni-

tatea clasei muncitoare nu se poate organiza cu succes nici unitatea de luptă pentru dezrobirea națională a poporului român”.

Pe parcursul desfășurării evenimentelor, al clarificării propriilor sale concepții privind realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, P.C.R. a propus înfăptuirea acestui dezerat atât prin acțiuni comune în organizațiile din cadrul întreprinderilor, cât și prin înțelegeri la nivelul conducerilor celor două partide muncitorești — P.C.R. și P.S.D. — prin tratative „cu conducătorii centrali și locali” social-democrați. Un alt element care a ușurat apropierea între cele două partide muncitorești l-a reprezentat acțiunea de reorganizare a conducerii P.S.D., cu care prilej liderii compromiși prin colaborarea cu regimul dictatorial regale au fost înlăturați. În noiembrie 1941, în cadrul conducerii P.S.D. s-a constituit un comitet de inițiativă care, învingând greutățile ilegalității (se știe că toate partidele politice fuseseră interzise încă din timpul dictaturii regale, măsură reîntărită de regimul antonescian), a restabilit contactul cu organizațiile social-democrate provinciale; în urma citorva ședințe largite ale Comitetului Executiv al P.S.D., la care au participat și reprezentanți ai organizațiilor provinciale, s-au adoptat importante hotărâri privind tactica partidului în noile condiții⁵.

La începutul anului 1942, C.C. al P.C.R. a stabilit legătura directă cu noua conducere a P.S.D., căreia i-a adus la cunoștință Platforma-program din 6 septembrie 1941 și, ulterior, i-a făcut repetate propuneri în vederea încheierii unei înțelegeri de front unic. Strins unite, cele două partide muncitorești trebuiau să lupte și „pentru câștigarea partidelor burghезде-mocratice și a organizațiilor patriotice, în frunte cu partidele național-țărânesc și național-liberal, pentru Front Național Antihitlerist”⁶. Într-o scrisoare din ianuarie 1943, C.C. al P.C.R. propunea conducerii P.S.D.: 1. Un acord de front unic pentru acțiuni comune în vederea apărării intereselor vitale ale maselor muncitorești, împotriva hitleriștilor și a regimului antonescian. 2. Acțiune comună pentru unirea tuturor forțelor progresiste și patriotice într-un larg Front Național Antihitlerist al întregului popor. 3. Formarea unui comitet comun din reprezentanți ai C.C. al P.C.R. și C.E. al P.S.D., pe baza Platformei C.C. al P.C.R. din 6 septembrie 1941 și stabilirea unui program de acțiuni comune. 4. Încheierea unui acord de luptă comună pe baza oricărui punct din Platforma din 6 septembrie 1941 sau a oricărei propuneri concrete venite din partea C.E. al P.S.D.

Propunerile constructive făcute de comuniști au avut ecouri pozitive în conducerea P.S.D. În februarie 1943, aceasta a adoptat două rezoluții care exprimau progresele înregistrate în apropierea punctelor de vedere ale celor două partide. Astfel, în rezoluția propusă de Șerban Voinea se exprima acordul P.S.D. pentru înfăptuirea unității de acțiune politică a partidelor muncitorești; cea de-a

¹ Vezi *Magazin istoric*, nr. 1/1974.

² Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare: A.I.S.I.S.P.), cota A. XXX-10.

³ Loc. cit., Cota Ab. XXV-2.

⁴ Vezi *Magazin istoric*, nr. 5/1974.

⁵ *Libertatea*, din 8 septembrie 1944 și din 24 august 1945.

⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar nr. 126.

doua — avându-l ca raportor pe Ștefan Voitec — afirma necesitatea unei singure mișcări sindicale¹. Ambele documente au avut o mare importanță pentru evoluția ulterioară a tratativelor. Informat despre conținutul celor două rezoluții adoptate de conducerea P.S.D., C.C. al P.C.R. se declara, la rîndul său, „pentru fuziune, pentru unitatea politică”, exprimîndu-și acordul pentru constituirea unui organ comun care să dezbătă problemele unificării. „Baza unității politice — preciza C.C. al P.C.R. — nu pot să fie decît următoarele principii: politica independentă de clasă față de partidele burgheze [...]; recunoașterea dictaturii proletariatului ca perioadă de trecere spre societatea comunistă; centralismul democratic”².

Maniu este de acord, dar nu se poate hotări

Conștient că una dintre cauzele care facilitaseră instaurarea, în septembrie 1940, a dictaturii fasciste fusese lipsa de unitate a forțelor democratice, P.C.R. a făcut un important pas înainte în stabilirea tacticii sale de luptă, orientîndu-se spre colaborare, fie și parțială, cu toate partidele, cercurile și grupările interesate, dintr-un motiv sau altul, în lupta antihitleristă.

Urmărind evoluția diferitelor partide și atitudinea lor față de regimul antonescian și politica acestuia de subordonare a țării intereselor Germaniei naziste, P.C.R. aprecia că „social-democrații, național-tărănistii, țărăniștii-radicali, liberalii și masele largi de sub influența lor urăsc ocupația singeroasă și clica trădătoare a slugilor din țară ale lui Hitler”³. De pe terenul acestei lucide aprecieri, Rezoluția C.C. al P.C.R., din ianuarie 1942 preciza: „Partidul nostru, fără să înceteze propagarea principiilor sale și a programului său final, renunță la orice acțiune sau lozincă de acțiune care ar putea să-l despartă de celelalte partide, grupe, personalități patriotice, în interesul Frontului Unic Național al poporului român”⁴. Trăind, împreună cu întregul popor, zguduitoarea dramă națională din 1940⁵, cînd granițele țării fuseseră sfîrțecate și puterea preluată, cu ajutorul hitleriştilor, de către cele mai reacționare forțe politice, P.C.R. — fără a renunța la țelul său final — cucerirea puterii politice și construirea societății socialiste — considera că principalul său obiectiv de luptă era, în acea perioadă, salvarea statului și a ființei naționale al poporului român.

Evoluția evenimentelor internaționale confirma și ea această orientare justă spre realizarea unor largi coaliții de forțe antifasciste. Într-un document elaborat la sfîrșitul lunii august 1941, P.C.R. arăta că „în urma acor-

dului dintre Uniunea Sovietică și Anglia⁶ [...] s-a deschis și în România drumul larg spre realizarea unui singur front unic de luptă al poporului întreg împotriva ocupanților fasciști. Toți prietenii Angliei trebuie să lupte umăr la umăr cu comuniștii pentru unirea și ridicarea întregului popor român la lupta de dezrobire națională și patriotică”.

C.C. al P.C.R. s-a adresat în mai multe rînduri conducătorilor P.N.Ț. și P.N.L. propunîndu-le încheierea unui acord de colaborare în lupta pentru salvarea poporului român, pentru crearea Frontului Unic Național pe baza punctelor formulate în Platforma-program a C.C. al P.C.R. din 6 septembrie 1941. Propunerile comuniștilor se adresa mai ales lui Iuliu Maniu — președintele P.N.Ț. — care, în acel timp, acționa ca șef al întregii opoziții democratice burgheze, acest rol fiindu-i recunoscut tacit și de către C.I.C. Brătianu — președintele P.N.L.

Apelul la colaborare pe care C.C. al P.C.R. l-a adresat în 26 ianuarie 1942 lui Iuliu Maniu a primit răspuns abia la sfîrșitul verii. Șeful P.N.Ț. se declara „principal de acord” cu toate punctele cuprinse în Platforma-program din 6 septembrie. Precizîndu-și poziția față de evenimentele interne și externe, Maniu arăta, cu același prilej, că socotea participarea la războiul antisovietic drept o catastrofă pentru România, iar o victorie germană ar fi reprezentat pentru țara noastră o catastrofă și mai mare. După aprecierile liderului național-tărănist, guvernul Antonescu trebuia răsturnat; considerînd că trecuse vremea sfaturilor, trebuia trecut la acțiune⁷. Maniu s-a declarat gata să colaboreze „cu toate partidele care stau pe această bază politică; în special cu Partidul Comunist din România”, accentuînd că deosebirile ideologice nu-l vor împiedica să conlucreze cu comuniștii „pentru eliberarea țării de nemți, pentru ieșirea din război și dărmarea regimului Antonescu”. Ulterior, însă, el a revenit asupra acestei hotărîri, condiționînd colaborarea cu comuniștii de luarea unor angajamente din partea C.C. al P.C.R. privind granița de stat româno-sovietică. Această cerință, care demonstra încă odată lipsa de orizont și realism politic a șefului opoziției burgheze, a revenit vreme îndelungată ca un leit-motiv, atît în corespondența, cît și în discuțiile dintre reprezentanții P.C.R. și cei ai P.N.Ț.

¹ La 12 iulie 1941, între guvernul britanic și cel sovietic, s-a încheiat un acord privind lupta comună împotriva Germaniei hitleriste; între 29 septembrie și 1 octombrie același an, la Moscova s-a desfășurat o conferință tripartită cu participarea reprezentanților U.R.S.S., Angliei și S.U.A. care a proclamat unitatea de acțiune a celor trei mari puteri în lupta împotriva hitlerismului — *n.a.*

² A.I.S.I.S.P., cota A, XXVI-9, nr. 1133 (despre poziția liderilor P.N.Ț. și P.N.L. față de dictatura antonesciană și războiul hitlerist, vezi și *Magazin istoric*, nr. 5/1974).

³ *Libertatea*, din 24 august 1945.

⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 81.

⁵ A.I.S.I.S.P., cota A, XXX-10.

⁶ *Loc. cit.*, cota Ab. XXVI.

⁷ Vezi *Magazin istoric*, nr. 8/1975.

În ciuda nehotărîrii și a lipsei de receptivitate dovedite de Maniu, C.C. al P.C.R. a continuat să mențină contactele cu conducerea P.N.Ț. și P.N.L. La 20 decembrie 1942 și în ianuarie 1943, C.C. al P.C.R. a adresat două noi scrisori lui Maniu (foarte asemănătoare în conținut) în care demonstra netemeinicia argumentelor care îl determinau să păstreze rezerve față de colaborarea cu comuniștii.

„Revenirea dumneavoastră [asupra acordului inițial de colaborare — n.a.] este cu atât mai surprinzătoare, cu cât situația internațională a României [...], cât și situația internă s-au agravat pînă la punctul la care orice ezitare de a uni toate forțele patriotice și a trece la acțiune pentru salvarea țării v-ar împovăra cu o grea răspundere față de poporul nostru și față de viitorul țării”. Arătînd că întregul popor cerea încetarea războiului împotriva Națiunilor Unite și alungarea hitleriştilor din țară, retragerea armatei de pe front și eliberarea părții de nord a Transilvaniei, relevînd că pături tot mai largi ale populației erau „pătrunse de necesitatea imediată a acțiunii, dîndu-și seama că însăși existența noastră națională este primejduită dacă nu rupem imediat alianța rușinoasă cu hitlerismul și încheiem pace cu U.R.S.S., Anglia și Statele Unite”, partidul comunist atrăgea atenția că nimic nu trebuia să împiedice lupta hotărîrită a întregului popor, unit într-un mare front patriotic.

„Domnia-voastră ați cerut prin memorii și prin buletinul d-voastră, retragerea armatei române de pe frontul sovietic pînă la granițele Basarabiei și Bucovinei — se arăta în scrisorile adresate de C.C. al P.C.R. lui Iuliu Maniu. Noi ne declarăm gata să susținem acțiunea d-voastră în această direcție și să luptăm, fără nici o altă condiție, pînă la orice sacrificiu din partea noastră, în interesul poporului român. Noi sîntem gata să susținem o acțiune a d-voastră și să luptăm, fără nici o altă condiție, pentru eliberarea poporului român din Ardealul de Nord de sub jugul lui Horthy și Hitler”. În încheierea scrisorii din ianuarie 1943, C.C. al P.C.R. sublinia: „cea mai grabnică cerință națională este retragerea restului armatei române în țară, sau chiar numai pînă la Nistru și pace separată cu U.R.S.S., Anglia și Statele Unite. Noi facem un călduros apel la patriotismul d-voastră pentru a ne uni forțele, a chema la luptă toată suflarea românească...”¹.

După cum aminteam la început, în primăvara și vara anului 1943, Mihai Magheru și Petre Ion — delegați ai C.C. al P.C.R. — au

avut o serie de convorbiri cu conducătorii P.N.Ț. — Iuliu Maniu și Ghiță Pop. În cadrul acestora s-au evidențiat atît punctele comune, cît și deosebirile de vederi. În linii mari, liderii P.N.Ț. continuau să-și păstreze vechile rezerve față de crearea unui organism în care reprezentanții lor să activeze alături de cei ai P.C.R., și ai celorlalte organizații aflate sub influența comuniștilor; ei se pronunțau pentru organizarea unor acțiuni paralele, dar — preciza Maniu — „nu poate fi vorba de comitete comune”. Precizîndu-și poziția, Maniu arăta că „dorește să ajungă la liberarea și independența țării. Pentru aceasta, el trebuie să ia puterea din mîna lui Antonescu și, avînd puterea cu toate atribuțiile sale, să dea afară pe germani și să restaureze suveranitatea statului român. Pentru a ajunge la putere, el știe că va fi nevoie de colaborarea tuturor partidelor și se gîndește la partidul nostru [P.C.R. — n.a.] ca la un important colaborator «mai cu seamă în acțiunile de masă» — deci un fel de trupe de șoc”.

Deși situația impunea măsuri urgente pe linia organizării luptei unite a tuturor forțelor antihitleriste, iar comuniștii se dovediseră cea mai activă și hotărîrită forță politică din România, cele două partide burgheze — P.N.Ț. și P.N.L. — nu-și puteau depăși pozițiile de clasă, refuzînd colaborarea, în cadrul unui organism comun, cu partidul comunist. Temîndu-se de ridicarea la luptă a maselor populare și de ulterioara dezvoltare a acțiunilor revoluționare care ar fi confirmat încă o dată prestigiul și influența comuniștilor pe plan național, liderii național-țărăniști și liberali încercau să găsească o soluție care să le asigure controlul asupra evenimentelor ce urmau să ducă la înlăturarea regimului antonescian și scoaterea României din război. Ei nu ezitau să-și exprime dezacordul față de metodele de luptă preconizate de comuniști. Astfel în cadrul convorbirilor pe care Maniu le-a avut la 17 mai 1943 cu Mihai Magheru, liderul național-țărănist „n-a făcut nici o obiecțiune asupra sarcinilor din platforma noastră”, adică a P.C.R., dar pentru realizarea lor se angaja doar a „face manifestări, agitație politică, cît de mari”, refuzînd „săbotajul activ și diversiunea...”.

Tuturor partidelor și organizațiilor politice

Ferm hotărît să-și îndeplinească misiunea sa de organizator al luptei antihitleriste a întregului popor, P.C.R. a continuat cu perseverență acțiunea de mobilizare și unire a forțelor patriotice. Legăturile sale cu diverse grupări și personalități politice nefasciste s-au dezvoltat continuu. Începînd din primăvara anului 1943, P.C.R. a intrat într-o nouă etapă de pregătire a insurecției. Activitatea sa a fost

(Continuare în p. 38)

¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosar nr. 682, filele 37-40; vezi și Gh. I. Ioniță, A. Simion: *Clasa muncitoare forța socială fundamentală a mișcării antifasciste din România*, București, 1974.

² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosar nr. 7 951, filele 6-10.

Al. I. Cuza:

«INTERESELE ȚĂRII — SINGURELE MOBILURI ALE ACTELOR MELE»

Realizările înfăptuite de domnitorul Cuza în domeniul dezvoltării social-economice și politice a țării, precum și linile directoare în cadrul politicii externe — orientată consecvent spre consolidarea Unirii și independenței țării — au fost întâmpinate de marile puteri ostile Unirii cu nesfârșite intrigă și amenințări, cu intervenția militară.

Pentru înțelegerea acestei situații este necesar ca, în aprecierea contextului internațional din 1859 și din anii care au urmat, să fie luate în considerare atât interesele de moment, cât și cele de mai lungă durată ale fiecărei puteri în privința principatelor. Dacă lăsam la o parte Franța și Italia (regatul Sardiniei), care — atât datorită legăturilor latinității cât și pentru a zăgăzui și în acest fel expansiunea țaristă în sud — au acordat un sprijin constant înfăptuirii unității poporului român într-un stat puternic la gurile Dunării, toate celelalte cinci puteri — Turcia, Austria, Rusia, Anglia și Prusia — au văzut în unirea românilor o problemă negociabilă din punctul de vedere al evoluției relațiilor internaționale în care fiecare se afla angajată.

O poziție aparent favorabilă a fost adoptată de Rusia țaristă, care, în timpul Conferinței de la Paris, din 1858, s-a pronunțat pentru Unire. Un document de excepțională valoare, pe care revista Magazin istoric îl publică în acest număr — articolul-memoriu al lui N. Bălcescu, tipărit în ianuarie 1859, în ziarul londonez Daily News — vine să întărească concluzia că poziția Rusiei era favorabilă Unirii numai în perspectiva trecerii Principatelor Unite sub protectoratul său. Evoluția după 1859 a statului român unit pe un drum independent nu convenea însă politicii țariste. În acest sens, nu este întâmplătoare opinia șefului de Cabinet al lui Cuza, Baligot de Boyne, aflat în misiune la Constantinopol, în 1861, care scria domnitorului: „Știu bine că unirea nu este pe placul Rusiei, nici pe placul Austriei”.

În scopul de a acredita impresia că influența sa asupra domnitorului este preponderantă, guvernul de la Petersburg nu a ezitat de a-i prezenta pe Cuza ca „devotat” politicii țariste. Așa de mult s-a difuzat în cancelariile diplomatice această opinie, în special în cercurile politice franceze care îl sprijineau pe Cuza, încât însăși diplomația franceză s-a lăsat până la urmă înșelată de aceste intrigă. La desființarea guvernului francez asupra poziției lui Cuza a contribuit, mai mult sau mai puțin conștient, însuși consulul Franței din București, Tille, care, spre deosebire de predecesorii săi, nu cunoștea problemele românești și manifesta constant rezerve față de interesele poporului român. În cursul unei convorbiri pe care agentul diplomatic român la Paris, I. Alecsandri, a avut-o, în noiembrie 1863, cu ministrul de Externe al Franței, Drouyn de Lhuys, acesta din urmă a sesizat pe reprezentantul român despre zvonurile care persistă în „a-i prezenta pe Cuza ca fiind înfăptuit Rusiei”. Două ani mai târziu după abdicarea domnitorului, ambasadorul francez la Viena, ducele Gram-

mont, avea să recunoască eroarea lui Napoleon III în aprecierea orientării politicii externe a lui Cuza.

O serie de documente diplomatice, mai puțin folosite de istoriografia noastră¹, schimbate între București, Paris și Constantinopol, ne ajută să înțelegem fermitatea și subtilitatea politicii externe a domnitorului, condusă direct de el, modul strălucit în care a știut în numeroase momente dificile și complexe să apere interesele țării, să evite încercările puterilor ostile de a destrăma Unirea.

Momente de tensiune diplomatică ce puteau fi folosite ca pretext pentru amestecul brutal în treburile României, dar pe care domnitorul și stăpânii săi au știut să le rezolve cu multă abilitate, s-au ivit în problema transportului de arme dinspre Rusia spre Serbia și spre bulgarii și dinspre Anglia și Turcia (pe Marea Neagră) spre polonezi. Rusia, consecventă politicii sale de slăbire a Porții, a sprijinit războaiele antiotomane ale slavilor din sudul Dunării, recurgând la trimiterea unor importante cantități de arme. La rândul lor, Anglia și Turcia au ajutat în această delicată problemă, ei a luat de fiecare dată sale, reușind să evite pretextele unor intervenții străine.

În anul 1859-1861, guvernul de la București — în urma încheierii celor două convenții de alianță între Cuza și generalul maghiar Klapka, în mai 1861² — a acceptat ca un masiv transport de arme venit din Italia și destinat ungurilor care se pregăteau pentru lupta de eliberare de sub stăpânirea habsburgică, să treacă prin Principatele Unite. În noiembrie 1862, un transport de arme venit din Rusia și ajuns la Turnu Severin a fost la rândul său motivul care putea produce un conflict între puteri, Turcia voind să intervină împotriva României care favoriza o acțiune antiotomană — înarmarea sârbilor, și, prin acestă, și a bulgarilor, în vederea luptei de eliberare de sub dominația turcească. S-au ivit astfel noi complicații internaționale pentru guvernul român care sprijinea lupta antiotomană a popoarelor din Balcani: prin aceste acțiuni favorabile cauzei eliberării popoarelor sârb și bulgar se crea impresia unei apropieri de politica Rusiei. O conferință a ambasadorilor puterilor garante la Constantinopol a recunoscut totuși oficial că transportul armelor pentru Serbia prin teritoriul României nu constituia o violare a Convenției din august 1858. În sfârșit, ultimul episo-

¹ Ne referim la volumul lui R. V. Bossy (Agenția diplomatică a României în Paris și legăturile politice franco-române sub Cuza-Vodă, București, 1931), în care este reprodusă, în limba franceză, corespondența domnitorului cu principalii și vrednicii lui colaboratori pe planul relațiilor internaționale, I. Alecsandri din Paris și Costache Negri din Constantinopol.

² Vezi Magazin istoric, nr. 5/1973.

referir la tranzitul de arme prin teritoriul românesc s-a produs cu prilejul răscoalei poloneze. De data aceasta, prin sprijinirea polonezilor se lovea în interesele țariste. Guvernul român și domnitorul Cuza au desființat o complexă acțiune diplomatică pentru a nu determina o intervenție străină, iminentă, prin concentrarea de trupe țariste la frontierele românești. Atitudinea românească consta în a-și afirma sprijinul pentru lupta antițaristă a poporului polonez — atitudine pe care Cuza a comunicat-o personal împăratului francez, declarându-se gata să participe la o acțiune militară condusă de Franța în această direcție.

La 1 mai 1864, domnitorul român informa Ministerul Afacerilor Străine al Franței despre pericolul militar ce se contura prin concentrarea de trupe austriece la frontierele din nord și din vest și de forțe ale armatei imperiale rusești la frontiera răsărită. Cuza făcea o apreciere conștientă și clară a poziției guvernului român față de problema poloneză și cea a tranzitului de arme prin România: „Prin eforturile și vigilența mea am reușit să previn, în mai multe rânduri, uneltiri prejudicabile pentru pacea statelor vecine [...] Eu nu am ezitat, într-o împrejurare încă recentă, să-mi pun obligațiile mai presus de sentimentele mele de umanitate și, cu prețul unor sacrificii dureroase, să fac să fie respectată neutralitatea pământului românesc și, odată cu ea, autonomia și independența internă a Principatelor Unite [...] Tradițiile noastre de ospitalitate le-au deschis un adăpost sigur; am răspuns la nevoile lor cu toată mărinimia pe care o permiteau slabele noastre resurse. Dacă aceasta este cauza pregătirilor militare făcute de două mari puteri limitrofe, eu trebuie să declar că n-aș putea să cedez unor măsuri cominatorii...”

Secularizarea averilor mănăstirești, în decembrie 1863 — problemă pe care guvernul român a abordat-o de pe pozițiile suveranității și independenței — a constituit un alt pretext pentru prestațiunile internaționale, al cărui promotor a fost guvernul țarist. Gorceakov, ministrul de Externe rus, a telegrafiat imediat după votarea legii

secularizării averilor mănăstirești ambasadorului său din Constantinopol „pentru a provoca un protest în termenii cei mai energici” în colaborare cu Turcia și Anglia.

În uneltirile lor, puterile adversare Unirii nu s-au dat în lături nici de la folosirea unor incidente interne cu caracter minor, cum au fost cele din 3 august 1865. În timp ce domnitorul se afla plecat din țară la băile de la Ems, în București s-a produs o ciocnire între forțele de ordine și negustorii ambulanti, care refuzaseră să se supună unei ordonanțe municipale cu privire la păstrarea igienei orașului. Încălțarea, terminată cu câțiva morți, a fost interpretată de către reprezentanții Rusiei țariste și Turciei ca o mișcare de opoziție împotriva domnitorului. O scrisoare a mareșalului vizir Fuad-Pașa către Cuza, sugerată de ambasadorul rus și dată înoportun publicității, a primit un răspuns demn din partea domnitorului român. Răspunsul lui Cuza publicat într-o serie de importante ziare din diverse țări europene a închis pentru moment incidentul. Dar intrigile puterilor străine n-au încetat. Ele vor reuși, după cum se va vedea în numărul viitor, să-i determine pe care îl acordase până atunci lui Cuza.

Documentele pe care le publicăm în numărul de față au fost selecționate și traduse în limba română, din volumul lui R. Bossy, Agenția diplomatică a României în Paris și legăturile politice franco-române sub Cuza-Vodă. Ele ilustrează pe de o parte manevrele politice internaționale pentru subminarea Unirii și a dezvoltării independente a statului român, iar pe de altă parte energia acțiunii politice a domnitorului român și a colaboratorilor săi pentru dețurarea lor. Felul în care Al. I. Cuza a apărut în acele extrem de dificile împrejurări interesele naționale, reprezintă o pagină strălucită din istoria diplomației statului român modern.

N. COPOIU

Raportul lui Vasile Alecsandri, în misiune la Paris, către domnitor. 30 noiembrie 1863

Principe,

Astăzi, luni 30 noiembrie, m-am dus la palatul Tuilleries și am fost introdus la împărat, după două ore de așteptare. M[ajestatea] S[ă]a trebuind să prezideze Consiliul de Miniștri și să dea peste 30 de guvernantele diferite ambasadori și alte persoane de vază înainte de a mă îngădui în prezența sa. Primirea pe care împăratul a binevoit a-mi face a fost, ca și în 1859, din cele mai amabile, dar audiența a fost scurtă. M.S. mi-a pus mai multe întrebări la care a trebuit să răspund succint; cu tot laconismul lor, aceste întrebări mi se par totuși a fi de natură să ne lămurească desigur de bine asupra ideilor care îl preocupă. A[lt]e[ra] [Voastră] se va convinge prin citirea acestei scrisori, în care mi-am propus să transcriu cît mai exact convorbirea cu M.S.

Împăratul m-a întîmpinat spunînd: „Sînt încîntat să vă revăd, d-le Alecsandri. Este mult timp de cînd nu v-am văzut”. „Sire am răspuns, sînt fericit de a avea onoarea să mă prezint pentru a patra oară în fața M.V. și de a-l aduce o nouă scrisoare de la principele Cuza”. Cu aceste cuvinte, am înmînat scrisoarea Voastră împăratului, care a luat-o cu grație și a pus-o pe birou. „Cum îi merge principelui Cuza?” — m-a întrebat apoi M.S. „Foarte bine, Sire!” — am răspuns eu — „El roagă pe M[ajestatea] V[oastră] să binevoiască a primi cele mai respectuoase omagii”. „Mai are unele

dificultăți acolo?” — a adăugat împăratul, surzînd. „Da, Sire! A.S. se află în dispoziția o fracțiune a Adunării, dar agitația acestui grup nu e de natură să tulbure ordinea publică, întrucît nu depășește pragul Camerei. Tara este calmă, la adăpost de orice mișcare anarhică și se consacră în tihnă muncilor agricole, care fac progrese mari cu fiecare an. Iar în vreme ce fracțiunea băltoasă a Adunării — minată fără îndoială, de năzuința prea înfocată, și exploatarea în mod fatal de cîțiva precursori — se agită depășind uneori limitele atribuțiilor sale, țara rămîne fermă în sentimentul îndatoririlor sale față de stat”. „Și armata voastră, face progrese?” „Da, Sire; avem deja treizeci de mii de oameni sub armă, din care 25 000, bine instruiți, sînt gata să intre în luptă. În vîlmășagul numeroaselor dificultăți inerente operei de reorganizare a țării, și datorate în mare parte lacunelor actualei Constituții, principele s-a silit din răspuneri să dozeze România cu o forță armată pe măsura resurselor ei. El a urmat sfaturile pe care M.V. m-a însărcinat să i le transmit în 1859 și a făcut-o în speranța că va veni o zi în care slujind interesele țării sale va putea să-și plătească totodată datoria de recunoștință față de Franța”. „Sînteți mulțumit de Misiunea militară franceză?” „Pe deplin mulțumit, Sire! Misiunea franceză a contribuit mult la instruirea și la organizarea administrației militare a armatei noastre”. „Ați rămas tot timpul în țară de la 1859 încoace?” „Nu, Sire! Am lipsit în mai multe rânduri pentru a îndeplini diferite misiuni în străinătate”. „Care sînt sentimentele românilor în actuala conjunctură? Simpatia lor se îndreaptă spre ruși, spre austriaci, ori spre polonezi?” „Simpatia țării

și principelui este de partea nefericitei Poloniei. Cît despre ruși și austriaci noi avem o mie de motive ca să nu-i simpatizăm și acest lucru este alt de adevărat, Sire, întrucît, dacă evenimente viitoare ar trebui să aducă în țara noastră o ocupație rusă sau austriacă, s-ar produce o răscoală generală, în timp ce sosirea armatei franceze ar fi salutată de noi cu entuziasm. Știu, Sire, că s-au făcut încercări de a ne ponegri în ochii opiniei publice din Franța; poate chiar M.V. și-a iscat că am fi partizani ai Rusiei, dar acestea sînt doar calomnii inventate de către dușmanii stărilor actuale a lucrurilor. Adevărul este că înainte de toate, noi sîntem devotați intereselor țării noastre și ne îndreptăm todeauna cu consecvență privirile înspre Franța.

Tara nu a pierdut nicînd din vederea binefăcărilor pe care le datorăm guvernului M.V. Principele nu a uitat nicodată vorbele bune pe care le-am transmis în 1859 din partea M.V. și noi toți păstrăm în adîncul inimii noastre un primos de recunoștință pentru mila generoasă care ne-a readus la viață. M.V. se va convinge citind scrisoarea principelui Cuza, scrisoarea ce exprimă adevăratele sentimente ale românilor. M.V. să facă doar un semn, să spună un singur cuvînt și îi va vedea pe ostașii români mărșăluind cu entuziasm alături de bravi soldați francezi!” „Sînt mulțumit de ceea ce-mi

¹ Domnitorul român avea în vedere ipoteza că Franța va acorda ajutor militar răscoalei polonezilor angajîndu-se, în felul acesta, într-un nou război împotriva Rusiei țariste (ceea ce nu s-a întîmplat). În acest caz armata română s-ar fi aflat alături de cea franceză — n.r.

spuneți. Sinteti cumva îngrijorată din pricina rusilor? „Avem motiv să fim puțin neliniștiți în prezența trupelor pe care Rusia le-a masat la frontiere; este ca o amenințare”.

„Ah! Și de ce?” „Din cauza numărului mare de polonezi, cărora le-am înlesnit trecerea prin țara noastră”. „Aveți de gând să rămiți la Paris?” „Dacă împrejurările o vor cere, voi rămâne, în caz contrar, intenționez să-mi petrec iarna în Egipt, din pricina sănătății. Dacă misiunea mea va trebui să continue în absența mea, ea va fi încredințată fratelui meu, locotenent-colonelul Alecsandri, care se bucură de toată încrederea principelui și care este, în același timp, chiar agentul său oficial pe lângă guvernul M.V.”. „Prea bine; voi citi scrisoarea principelui și, dacă voi dori să-l răspund, îl voi delega pe fratele dvs. să transmită răspunsul meu principelui”. „Principele are speranță fermă, Sire, că scrisoarea sa va spulbera zvonurile calomnioase pe care dușmanii săi încearcă să le răspândească în legătură cu politica sa în favoarea Rusiei, precum și îndoielile pe care aceștia au căutat poate să le strecoare M.V. în ce privește devotamentul său față de împăratul francezilor. Cit despre Principele Unite, ele vă imploră, Sire — ca în eventualitatea unui război — să fiți inspiratorul lor militar, așa cum ați fost deja regeneratorul lor politic”. „O, nu am ajuns încă la război..., dar, orice s-ar întâmpla, spuneți principelui și compatrioților dvs. că le păstrez întreaga mea simpatie”.

Aceasta este, principele meu, cuvânt cu cuvânt, convorbirea avută cu împăratul. În întregul lor între-bările pe care mi le-a pus M.S. denotă — după părerea mea — o preocupare serioasă față de evenimentele ce se pregătesc și lasă să se întrevadă intenția împăratului de a încredința Principelelor Unite un rol în mersul acestor evenimente. Scrisoarea Voastră a sosit tocmai la timp pentru a pune capăt insinuirilor calomnioase ale dușmanilor țării și pentru a liniști pe împărat asupra sentimentelor noastre față de politica guvernului său în Răsărit. Am deci toate motivele să cred că M.S. nu va intrizia să vă exprime direct întreaga sa satisfacție. Și acum, odată împlinită noua mea misiune, permiteți-mi să-mi iau rămas bun până în primăvară și să vă rog să treceți asupra fratelui meu toată încrederea pe care, până în prezent ați avut-o în mine. Este un om care o merită, atît prin devotamentul său, cît și prin inteligența și prin discreția sa. Vechiul Vostru prieten devotat.

VASILE ALECSANDRI

Raportul agentului diplomatic la Paris, către șeful de Cabinet al domnitorului. 4 decembrie 1863

Printul Czartoryski... și-a exprimat dorința de a fi prezentat Alte-ței [Săle] principesa Elena, care s-a grăbit să-l primească. A.S. pe de altă parte a considerat oportun să o viziteze pe venerabila prințesă Czartoryski... Numai soția mea [Noémie Alecsandri] a însoțit-o pe principesa la palatul Lambert, unde nu se aflau decît prințesa mamă Czartoryski, fiul și fiica sa, contesa Isa Dzialinska. Era seară și au putut rămâne împreună mai mult timp și în cea mai mare intimitate. Amîn-două au fost încântate să se cunoască. Contesa Dzialinska a cerut la rîndul ei principesei permisiunea de a-și prezenta pentru mama sa, care este suferind, omagiile sale. Ieri spre seară, contesa și fratele ei au fost primiți de A.S. în apartamentul său din pavilionul de Rohan. Am asistat cu soția mea și Vasile la această mică reuniune și mai intimă care va rămîne sper că și prima, înviuîndu în taină... Să vorbim un desupra audiența acordată lui Vasile de către împărat: această audiență despre care v-am informat deja prin telegramele din 30 noiembrie și 1 decembrie, nu a răspuns întru totul așteptărilor mele, bazate pe asigurările d-lui Drouyn de Lhuys. Într-adevăr, că împăratul a fost realmente obosit de consiliu și de cei treizeci de vizitatori din timpul cînel, fie că a ghicit conținutul scrisorii aduse de Vasile — ceea ce mi se pare puțin probabil — și a dorit să evite un răspuns dictat de primele impresii M.S. nu a luat cunoștință de față cu Vasile de mesajul ce i-a fost predat, a promis un răspuns foarte ipotetic, s-a limitat la cîteva gesturi politicoase sau generalități și, desi l-a încredințat fratelui meu cîteva asigurări de simpatie pentru A.S. și pentru țară, l-a întrebat destul de perfid dacă preferințele principelui se îndreaptă spre Polonia, sau mai degrabă către Rusia ori Austria. Odată ce împăratul s-a pronunțat că va da un răspuns dacă va fi necesar, nu pot încă să atribui rezerva sa sentimentelor ce le-ar nutri față de principe, lucru pe care vom fi îndreptățiți a-l presupune, dacă această rezervă se va menține. Dar, dacă va fi așa, nu va mai rămîne nici o îndoială asupra schimbărilor care s-au produs în opinia M.S. în legătură cu A.S. sub influența aceluiași eveniment care au determinat rigorile Afacerilor Străine în ceea ce ne privește și a instigărilor neconveniente care urmăresc să discrediteze pe A.S. la Tuilleries. În ce mă privește, am fost spre deosebire de Vasile, puternic afectat de caracterul audienței cu care a fost onorat. Viitorul ne va lămuri pe de-a-ntregul...

LT. COLONEL ALECSANDRI

¹ Adam Czartoryski (1770-1861) om politic polonez, șef al guvernului (1831) în timpul răscolului din 1830-1831; s-a refugiat în Franța, devenind șeful emigrației poloneze monarhiste — n.r.

² Elena doamna se afla atunci la Paris.

Raportul lui I. Alecsandri către domnitor. 15 iunie 1864

[...] Permiteți-mi acum, Principe, să vă raportez despre misiunea mea în Anglia: ajuns la Londra duminică 29 mai, a trebuit să amîn pentru a doua zi cererea mea de audiență la ministrii reginei. Mi-am folosit, totuși, timpul vizitînd pe printul de La Tour d'Auvergne [ambasadorul Franței la Londra] și pe marchizul d'Azeglio [ministru al Italiei la Londra] la care fusese introdus prin intermediul Ministerului Afacerilor Străine din Paris și al cavalierului Nigra. Astfel datorită informațiilor confidențiale ale acestor două persoane, am fost dinainte edificat asupra sentimentelor Cabinetului britanic față de guvernul A.V. și asupra naturii abrupte a terenului pe care urma să pășesc. Cei drept, informațiile anterioare sosirii mele la Londra nu îmi lăseseră nici o iluzie asupra hotărîrilor guvernului reginei. Eram, deci, mai mult decît prevenit, atunci cînd m-am prezentat la 31 mai în Cabinetul lordului John Russell [ministru de Externe englez] în Chesham Place. Chiar de la primele lui cuvinte, am fost în măsură să recunosc excitarea altor informații. „Dvs. știți colonel, m-a spus ministrul, luînd din minile mele scrisoarea A.V. — că nu pot să vă primesc în calitate oficială”. „Aș fi mîhnit, i-am răspuns, dacă așa afla că această rezervă din partea E.V. ar trebui să diminueze bunăvoința sa aducînd prejudicii misiunii mele”. După ce a citit scrisoarea A.V., lordul Russell mi-a spus: „Ceea ce printul Cuza îmi face onoarea de a-mi scrie, îmi este deja cunoscut, dar mai știu, că măsurile militare ale Rusiei se datorase politicii lui lipsite de măsură și neajunzătoare pe care el le-a creat Turciei vis-à-vis de această putere”. „E.V. face, fără îndoială, aluzie la problema mănăstirilor închinată pe la prezența refugiaților polonezi pe teritoriul nostru. Dar, dacă aceștia sînt plîngerii formulate de Rusia, ele trebuie să fie pentru noi merite, nu încercări să fie pentru ochii Sublimei Porți. Ar fi mai de dorit ca noi să acționăm într-un sens invers? Guvernul Marii Britanii nu ne-ar da niciodată un asemenea sfat”. „Nu, într-adevăr, a re-luat ministrul; dar acest guvern nici nu vă va sfătui vreodată să adresați provocări Rusiei și să răsturnați, cum tocmai ați făcut, ordinea, lucrurilor stabilite de puterile garante”. „Milord, timpul și rezultatele probabile ale ultimelor măsuri ale printului Alexandru, vă vor demonstra și necesitatea și înțelepciunea acestor măsuri bazate, de altfel, pe previziuni diplomatice și a căror confirmare poate fi încă lăsată puterii suzerane. Printul este pe punctul de a se duce la Constantinopol. Încîn să cred că A.S. se va grăbi să-l cedeze statului dreptul de recunoaștere a modificărilor aduse regimului nostru și să-i reînnoască asigurările devotamentului său. Guvernul M.S. regina poate să facă mult pentru a sprijini și pentru a cimentea un acord tot atît de prețios pentru Poartă cît și pentru Principele Unite”. „Guvernul reginei, a răspuns lordul Russell, ține mai presus de orice, la respectarea angajamentelor. Din nefericire, printul Cuza le-a călcat pe ale sale. Cu toate

acestea, cum Sublima Poartă este, în mod direct, cea mai interesată în menținerea sau modificarea stării de lucruri din principate, noi vom fi fericiți să aflăm că Sublima Poartă este, din acest punct de vedere, de acord cu prințul Alexandru și noi considerăm dinainte că cele mai mari dificultăți vor fi în acest fel apăsate".¹ Vă mulțumesc, milord, în numele prințului Alexandru pentru ultimele cuvinte pe care ați binevoit să mi le spuneți și vă cer permisiunea de a le transmite chiar astăzi, printr-o telegramă cifrată, A.S.". Regret că trebuie să vă refuz această autorizație; noi sintem foarte severi în privința acestui subiect. La aceste cuvinte, m-am ridicat și, luându-mi definitiv rămas bun de la lordul John Russell, pe care nu aveam să-l mai văd, am ieșit din cabinetul său preocupat înainte de toate, să păstrez cât se poate de exact amintirea unei convorbiri, purtată foarte greu datorită ușoarei surdități a eminentului meu interlocutor și imperfectului cunoașterii sale în limba franceză [...].

L-am întâlnit pe lordul Palmerston (prim-ministru al Angliei) în saloanele doamnei Shaftesbury și E.S., căreia i-am fost prezentat de marchizul d'Azeiglo, a binevoit a mă anunța ea însăși că mă va primi la două zi, lumină, la Cambridge House. Această întrebare, pregătită sub auspicii atât de bune, a fost, în fapt, cea mai stranie decepție, pe care am avut-o în cursul misiunii mele. Vreau să o povestesc pe larg A.V. deoarece, apreciind rolul meu îndrăzneț să sper că Ea va binevoi să-mi spună dacă aprobă comportarea mea. Prințipe, acest dialog curios. Lord Palmerston: "Colonele, cunosco scrisoarea prințului Cuza către lordul Russell și personal sint perfect la curent cu treburile dvs. Odată ce ați cerut să mă vedeți, ați făcut-o după toate aparențele pentru a cunoaște părerea mea asupra acestor probleme. Eu am să spun cu o sinceritate care s-ar putea să vă fie neplăcută a o auzi, dar pe care adevărul și interesele Principatelor Unite îmi impun să o practic fără ezitare în această împrejurare. Prințul Cuza nu a răspuns nici promisiunilor sale, nici obligațiilor sale. El a pacatizat clandestin cu Rusia, de la care a cumpărat cantități considerabile de arme, care trebuiau să fie îndreptate, chiar în primăvara aceasta, împotriva puterii suzerane. El a depozitat patriarhile din Orient de proprietățile lor legitime prin acțiuni care, în materie civilă, ar fi atras condamnarea tribunalelor și care, pentru puterile garante, au fost tot atâtea dovezi ale unei politici disprețuite de probitate. El a depozitat pe proprietarii băștinași în profitul țărănilor pe care, în prealabil, i-a echipat cu arme pentru o răscălaș împotriva foștilor lor stăpâni. În sfârșit, prințul Cuza a călcat în picioare o Constituție pe care el a jurat și în locul căreia el se erijează în despot. Acestea sînt încălcări atât de flagrante ale obligațiilor sale, încât Puterile trebuie să le pună capăt, tocmai pentru a împiedica pe unele dintre ele mai puțin dezinteresate decât altele, să-și ia obligația de a le îndrepta".

Acest rechizițoriu al lordului Palmerston a fost lung, însușit, susținut. Am vrut să-l ascult pînă la capăt și bine am făcut, căci, avînd timp să-mi liniștesc, puțin câte puțin,

emoțiile și venindu-mi în ajutor rațiunea i-am putut răspunde primului ministru al reginei cu o moderație care, așa cum A.V. va putea să se convingă, nu a rămas fără ecou. Eu: "Milord, am ascultat pînă la capăt acuzațiile aduse de E.V. Împotriva prințului pe care am onorarea de-l reprezenta aici și nu am deloc motive să regret, întrucît am putut să judec astfel pînă unde pot să împingă severitatea excesivă a opiniilor, niște rapoarte contrare adevărului. Dar Milord, respectul cu care v-am ascultat nu m-a făcut deloc să-l uit pe cel datorat prințului meu și emoția mea vă spune îndeajuns cât de jignit m-am simțit pentru prinț și pentru țara mea, auzind astfel de vorbe din gura primului ministru al reginei. Mi-ar fi ușor să vă dovedesc că mai multe din faptele expuse de agenții dvs. sînt false și aș considera de datorita mea să vi le explic pe celelalte. Dar termenii jignitori pe care m-ați făcut să-l ascult, pun capăt în mod forțat misiunii mele și nu-mi mai rămîne decît să-l raportez cît se poate de fidel, prințului Alexandru".

Lord Palmerston: "Sînt convins că dvs. ați fost jignit de cuvintele mele, dar cred că nu este cazul să le raportați în totalitate prințului Cuza. Ar fi bine ca dvs. să-l faceți o expunere succintă a convorbirii noastre. Și acum, eu nu cer decît să văd cum veți face ca să combatăți o opinie care s-a format în mintea mea, bazîndu-se pe fapte". Eu: "Încurajat mai mult la începutul acestei convorbiri, v-ași fi putut demonstra, Milord, că cumpărarea de arme noi a armatei din Rusia este o pură invenție; că exproprierea în favoarea țărănilor nu este decît un proiect de lege și că corvoada atît de apreciată aici, este și acolo încă în toată puterea; că doar o jumătate de duzină de comune din 5000 au primit cîteva puști de proastă calitate", a căror folosire nu ar putea avea altă nădăjdie, în afară de a fi sfîrșit, bunul nostru simț nu este într-adevăr de sălbăt ca să ne facă să ne căușăm salvarea la St. Petersburg și să conspirăm împotriva Constantinopolului. Dar, trebuie să vă repet, caracterul acuzațiilor dvs. îmi impun să tac. Există, totuși un lucru despre care am așteptat momentul să vorbesc, pentru că, dacă nu e bine lămurit s-ar putea ca guvernul. M.S. regina, să adopte o politică prejudiciabilă, atît pentru Sublima Poartă cît și pentru Principatele Unite; vreau să vorbesc despre pretinsa noastră înțelegere clandestină cu Rusia. Această acuzație este o nedreptate dintre cele mai grave. Prezența refugiaților polonezi la noi, chiar aceste măsuri pe care dvs. ni le reproșați referitor la patriarhi, amenințările la care sintem supuși din partea pretinsilor noștri complici, în sfârșit, atîtea lucruri, ar fi trebuit să înarmeze judecata dvs. împotriva unor bănueli care puteau fi, mai degrabă, întemțate la St. Petersburg. Deoarece situația este alta, noi vom lăsa S. Porți grija de a lămurii pe E.V. asupra adevăratei intenții ale prințului Alexandru, care nu va întîrzi să dea personal sultanului dovada sentimentelor sale loiale. Atunci dvs. veți fi mai drept, Milord, și veți recunoaște, sper, că nici prin-

țul Alexandru, nici românii nu vor pacțiza vreo dată cu inamicul dintotdeauna al destinelor lor". Lord Palmerston: "Voi fi fericit să văd confirmîndu-se declarațiile dvs. și să aflu că vizita prințului Cuza la Constantinopol a avut ca efect stringerea relațiilor dvs. cu S. Poartă. Mai rămîneți un timp la Londra?" Eu: "Nu, milord. Am rămas la Londra, aceste ultime trei zile, numai pentru a avea onorarea de a fi primit de E.V., în speranța de a ne asigura bunăvoința Sa. Mai întorc, în această seară la Paris". Lord Palmerston: "Prințule, Unitatea noastră nu a fost niciodată lipsită de simpatia noastră și nici de-acum înainte nu vor fi, cu toate că ele nu ne produc decît dificultăți".

LT. COLONEL ALECSANDRI

Gerantul agenției diplomatice din Constantinopol, Bordeanu, către domnitor.
10 septembrie 1865

Principe...

Cu ocazia revoltelor din 3/15 august [1865] generalul Ignatiev, sprijinit... de sir Henry... a obținut ca Marele Vizir să adreseze o scrisoare A.V.... Scrisoarea mi-a fost trimisă de schimb la 2 septembrie stil[ul nou] și copia ei a fost transmisă mai multor legați... M-am dus la dl. de Bonnières și i-am supus observațiile mele asupra scrisorii în chestiune. Am început prin a spune că strict legal Subl. Poartă nu putea cere socoteală domnitorului pentru acțiunile administrației sale, că independența noastră administrativă ne era garantată de... Statutul din 2/14 mai [Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris] și că, în consecință, Franța nu trebuia să tolereze această violare flagrantă a drepturilor noastre... Mai întîi, A.S. [Marele Vizir] credea... că această revoltă de plată ar fi expresia brută a unei nemulțumiri generale... Eu neg că răzmerița de la 3/15 august ar fi expresia unei nemulțumiri generale... Din cine se compunea revolta în chestiune? Din cîteva vînzători de fructe de mîna a doua, cărora au venit să li se alăture vagabonzi și oameni fără Dumnezeu... Sper, am spus eu, d-lui Bonnières încheiere, că Franța nu va urma pe acest teren pe primul ministru al sultanului. Dl. Însărcinat cu Afaceri al Franței mi-a promis să se ducă să-l vadă pe Ali Pașa, să-l supună aceste considerații... și să-l ceară retragerea scrisorii sau cel puțin, modificări importante. Chiar a doua zi, dl. de Bonnières, însoțit de primul dragoman al Ambasadei, s-a dus la ministrul Afacerilor Străine cu care a avut o convorbire dintre cele mai aprinse și care nu a durat mai puțin de două ore. Dl. Însărcinat cu Afaceri s-a exprimat aproximativ în acești termeni: "Noi am avut fată de dvs. o politică foarte cinstită; am sfătuit întotdeauna Poarta, ca și principatele, să se înțeleagă direct între ele. Această înțelegere, odată stabilită, a dat roadele cele mai fericite. A.V. a fost prima care s-a fericit, anul trecut, pentru acest lucru. Astăzi văd, din păcate, că dvs. vă îndepărtați de această politică de împăcare pentru a adopta una diametral opusă. În legătură cu o revoltă fără

¹ Reprezentantul român, înțind seama de atitudinea cunoscută a Angliei față de dezvoltarea statului român unit încerca să minimizeze realizările românilor pe terenul pregătirii armatei — n.r.

nici o importanță, dar care a fost voit exagerată peste măsură dvs., profitați de ocazie pentru a scrie prințului Cuza o scrisoare plină de rea-voiență. Care este scopul, pe care dvs. vi-l propuneți a-l atinge prin această scrisoare? O nemulțumire generală în principate ar implica, îmi spuneți dvs., pericole pentru întreg Imperiul, dacă ea ar ajunge să izbucnească. De acord. Dar oare dvs. preveniți în mod sincer această explozie prin scrisoarea pe care Marele Vizir o adresează prințului? Dimpotrivă, dacă, în fel ca în toate țările din lume, sint și în România unele nemulțumiri, această scrisoare, ce va fi publicată, nu face decât să le încurajeze, să le mărească numărul și, în consecință, să grăbească această izbucnire de care dvs. păreți a vă teme atât. Este, asadar, în interesul dvs. să dați țara pe minile partidelor? Dar dvs. știți tot atât de bine ca și mine că ar urma în mod inevitabil anarhia și că Imperiul otoman ar fi expus unor pericole și mai mari. Acesta este totuși obiectivul spre care v-ar putea conduce această scrisoare. N-ar fi deci preferabil să o luați înapoi și dacă dvs. nu doriți o anulați cu totul să o modificați într-un sens mai binevoitor? Ali Pașa, dintr-un asigurări asupra sentimentelor de simpatie ale S. Porții pentru persoana A.V. și pentru țară, a declarat că îl era imposibil a o retrage, nici a-i aduce modificări, întrucât fusese deja date copii Putilor. D-l de Bonnières a luat act de această declarație și, la rîndul său, a protestat împotriva frazei din scrisoare care vorbește în numele aliaților Sultanului. Apoi el a anunțat lui Ali Pașa că va raporta despre această convorbire d-lui Drouyn de Lhuys...

BORDEANU

Scrisoarea Marelui Vizir din 2/14 septembrie 1865, către domnitor

Printe,

Am avut onoarea de a face cunoscut telegrafic Alteței Voastre regretul cu care am primit ultimele evenimente din București.

Amănuntele care ne-au parvenit ulterior nu sint, din fericire, de natură să împrăstie toată neliniștea noastră. În conformitate cu aceste amănunte, mișcarea populară care a îndurerat capitala principatelor nu ar fi decît expresia brută a unei nemulțumiri generale ale cărei motive adevărate nu le cunoaștem. Dacă aceste informații sint cît de cît întemeiate, dacă într-adevăr există cauze pentru plîngerii legitime, înseamnă că Alteța Voastră nu a știut să se grăbească a lua măsurile necesare pentru a satisface, în limitele legalității și echității, doleanțele națiunii moldo-valahie în ceea ce puteau avea ele rezonabil și just.

Alteța Voastră este prea înmînată pentru ca eu să mai fiu nevoit a o face să observe că lumea civilizată are ochii ațîțiti asupra actelor Sale. Nici Malestarea Sa Imperială sultanul, nici Angustele sale aliate nu pot privi cu indiferență ca forța materială să devină singurul mijloc de liniște.

Ștîmte încredințați, printe, că revenind la București, Alteța Voas-

tră va acționa în această ordine de idei și că, aplicînd tulburătorilor ordinii publice pedeapsa pe care aceștia o merită, nu va uita, desigur, ca de-acum încolo să facă înfructuoasă în fața populației tendințele lor de răzvrătire, prin adoptarea măsurilor capabile să extirpe cu totul orice germene al dezordinii publice.

Supun aceste considerații deschise și loiale aprecierii Alteței Voastre. Sint dinainte convins printe, că le veți primi ca venind din partea unui guvern, al cărui interes principal se seamă este de a vedea domnind în Principatele Unite o liniște deplină și de a putea constata progresul prosperității lor morale și materiale sub înțeleapta conducere a Alteței Voastre.

FUAD

Scrisoarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, către Fuad Pașa. 29 octombrie/10 noiembrie 1865, București

Alteță,

Cu o surprindere pe care n-o pot ascunde am primit scrisoarea pe care mi-ați adresat-o cu privire la evenimentele din 3/15 august.

Alteța Voastră a crezut de cuvință să-mi amintescă întru de toate o telegramă ce mi-a trimis-o la Emis și pe care am primit-o la Viena, adică pe cînd mă întorceam deja în Principatele Unite. Oricare ar fi fost scopul Alteței Voastre reamintindu-mi această telegramă, mă așteptam să găsesc în scrisoarea sa una din acele comunicări intime, unul din acele schimburi de idei pe care din acele acceptat întotdeauna, ca indispensabile bunelor noastre raporturi și care trebuie să fie întotdeauna inspirate de acele sentimente de sinceritate și loialitate, pe care Alteța Voastră le invocă în această împrejurare. Din nefericire, Alteță, caracterul comunicărilor Voastre a fost compromis prin publicitatea dată acestei scrisori, înainte chiar ca ea să fi ajuns în minile mele; și acesta este un fapt ce nu se poate explica printr-o indiscreție, odată ce acest document a fost reprodus de curînd de către *Journal de Constantinople*, organul oficial al Sublimei Porți. Nu pot decît să deplîng această publicitate cel puțin inoportună.

Cu toate acestea, vreau să răspund Alteței Voastre, și așa fi făcut-o desigur mai devreme, dacă starea sănătății mele mi-ar fi permis. Îmi propun să examinez cu dvs., Alteță, dacă era cazul să-mi adresați această scrisoare de care ne ocupăm și dacă acest demers era de natură să atingă singurul fel pe care Sublima Poartă și-l putea propune, adică de a sprijini un guvern legal și de a menține intacte principiile de autoritate, a căror respectare interesează în aceeași măsură securitatea Imperiului otoman și liniștea României.

Alteța Voastră a fost unul dintre semnatarii actului internațional din 19 august 1858, ați jucat un rol considerabil și foarte activ la Conferința de la Paris și ați vegheat întotdeauna cu strictețe la respectarea actelor, care în mare parte vă aparține și ale cărei stipulații trebuie să vă fie încă prezente în memorie. Mă văd totuși silit să amintesc aici că Principatele Unite, conform termene-

rilor Convenției, se administrează liber, în afara oricărei amestec al Sublimei Porți; și că, dacă Augusta Curte suzerană are dreptul de a provoca măsuri de ordine publică în România, trebuie mai întîi ca ordinea să fi fost compromisă și, în al doilea rînd, să fi existat o înțelegere între Sublima Poartă și Curțile garante [subl. n.]. Or, pe de o parte, dacă se vrea să se vedea lucrurile așa cum sint și a le judeca cu un ochi serios și imparțial, nimeni nu poate spune că ordinea publică a fost compromisă printr-o încălcare care a avut drept pretext niste măsuri de igienă, asemănătoare cu cele ce au fost luate la Constantinopol pe vremea holerei; iar pe de altă parte, nu știu să se fi stabilit o înțelegere internațională în această problemă. Acestea fiind zise, mă străduiesc în zadar să aflu care ar putea fi motivul și scopul scrisorii Alteței Voastre.

Mă înmeste că evenimentele din 3/15 august au inspirat o vie îngrijorare guvernului Imperial; as fi putut poate să-o înțeleg, dacă telegrama care a înconștințat la Constantinopol acțiunile citorva răzvrățiți n-ar fi anunțat în același timp reprimarea completă a acestor tentative de dezordine. Dar ceea ce nu pot să-mi explic este faptul că îngrijorarea Alteței Voastre l-a inspirat doar un blazat pentru guvernul meu și pentru măsurile pe care guvernul a salvat liniștea publică.

Cu siguranță, Alteță, că perspectiva dvs. atît de încercată, a dat greș de data aceasta. Fără să cunoașteți bine faptele, lipsit de orice mijloc direct de informare, ați folosit, de bună credință fiind, nu mă îndoiesc, un limbaj care, dacă eu n-aș veghea, ar isca niste dificultăți pe care nu le-am știut; căci scrisoarea dvs. de-aș putea fi interpretată înțelegătoare de către cei interesați ca adevărată încurajare. Și într-adevăr, s-ar putea crede, după spusele Alteței Voastre, că evenimentele din 3/15 august au avut o importanță politică reală. În ochii dvs. ea nu mai este o simplă încălcare; este o revoluție, este întreaga Românie ridicată împotriva guvernului meu; este „expresia brută a unei nemulțumiri generale” Nu așa fi crezut să se poată trage asemenea concluzii supărătoare de pe urma unui incident local care se produce pretutindeni, care s-a produs de curînd, pentru motive tot atît de neînsemnate, la München, la Barcelona, ceea ce nu dovedește absolut nimic împotriva guvernului din Bayon și Spania. Contest deci, în mod categoric că dezordinile din 3/15 august au avut acel caracter general, pe care Alteța Voastră crede că trebuie să li-l atribuie. Atitudinea locuitorilor Capitalei în cursul acestor zile, mărturiile adunate de pe întreg teritoriul, atestă, dimpotrivă, că poporul român respinge cu indignare și energie orice tentativă împotriva instituțiilor țării. Aceste manifestări grăitoare vor fi primite cu satisfacție de către Alteța Voastră, nu mă îndoiesc; căci ele vor împrăști îngrijorarea Sa și vor împlini dorințele Sale, asigurînd-o că nici un „germene de tulburare publică” nu există în cugetul populațiilor noastre inteligente.

Nu fără regret mă văd astfel silit să demonstrez Alteței Voastre că a fost înșelată asupra caracterului și gravității evenimentelor din 3/15 august și că a acceptat, cu prea multă bunăcredință, niste erori de care ar fi fost ușor să se păzească. Din ce surse s-a inspirat Alteța Voastră?

Nu știu, dar sigur este că nu a cerut informații guvernului meu, că a fost rău informată asupra principiului revoltei, și că a ignorat complet că acest incident avea să fie exploatat, dacă autoritatea ar fi slabă, de către toți cei ce sînt ostili ordinii de lucruri instituit de Convenție. Nu știu cum mi-ăs putea altfel explica că Alțeta Voastră a ajuns să judece cu o grabă atît de mare eveniment pe care nu le putea aprecia, de altfel, după propria sa măruțădă, din fînd că, după propria sa măruțădă, risire, nu cunoștea deloc cauzele și fără a cerceta mai larg să arunce oprobriu asupra unui guvern, ale cărui eforturi, tendințe și progrese Sublima Poartă le-a lăudat adesea din plin.

Nu sînt oare îndreptățit să mă mir că Alțeta Voastră n-a avut decît vîntul aspre pentru autoritățile care au știut să mențină ordinul public?

Aș fi înțeles mai degrabă că Alțeta Voastră să ne felițe pentru un act de vigoare, ale cărui felițe conșcințe, din punct de vedere al menținerii liniștii generale în Orient, Puteile garante și mai ales Sublima Poartă le pot aprecia. De altfel, Alțeta, desigur că veți fi uitat, că în acești din urmă ani solicitudinea guvernului imperial s-a exercitat întotdeauna într-un setos vînt opus celui pe care s-ar părea că vreți să-l adoptați astăzi. De cite ori Sublima Poartă, în urma celor mai mici temeri din cauza discursului imprudent al unui sau altui deputat de exemplu, nu s-a plîns, și prin organul Alțetei Voastre, însăși, că guvernul meu tolerează agitațiile turbulente ale vechii Camere și intrigile anumitor oameni care ascultă de influențe dăunătoare, iar cînd au predicat cu glorie tare ideile subversive ca o excitare la dezordine. Izvoarele noastre au două zi, Alțeta Voastră se miră că guvernul meu a reprimat prin forță tentative atît de primejdioase!

Trebuia liber în ziua aceea să se lase cîmp oare răzvrătiților? Și presupunînd că guvernul meu nu și-ar fi făcut datoria, cine și-ar fi luat atunci sarcina restabilirii ordinii cu adăvărul compromise? Sublima Poartă, fără doiioală, împreună cu Puteile garante? Dumnezeu să păzească Sublima Poartă, Alțeta, de a fi nevoită să facă față acestei necesități și de a se lăsa tiriată în complicații ale căror consecințe scapă oricărei previziuni umane!

Nu voi pierde prilejul de a aminti Alțetei Voastre, ceea ce am avut plăcerea de a spune tuturor înalților funcționari otomani, cu ocazia celor două călătorii ale mele la Constantinopol, despre necesitatea unei înțelegeri întreprinse între Sublima Poartă și guvernul meu.

„Priviți cu ochi buni, le spuneam, evenimentele și faptele care pot crește prosperitatea României. A-i ridica pe români, a le consolida instituțiile, a încuraja dezvoltarea forțelor lor, a dirija aspirațiile lor, a menține privilegiile și imunitățile lor, a face să li se respecte drepturile pentru ca și ei să știe a respecta mai bine drepturile celorlalți, înseamnă să acționezi deopotrivă în interesul Imperiului otoman și al României însăși; înseamnă a da în același timp României garanții serioase pentru liniștea și prosperitatea sa, iar Imperiului otoman garanții nu mai puțin serioase pentru securitatea și puterea sa. Cu prinții ale căror drepturi și demnități Sublima Poartă nu știe întotdeauna să le menajeze, Bucureștii și

Iași trebuiau fatalmente să-și caute sprijin în influențele externe, și este nevoile să amintesc care au fost, timp îndelungat rezultatele acestei politici. Dar cu un prinț care înțelege ca România să se bucure pe deplin de drepturile de autonomie și independență internă dobîndite ab antiquo, drepturi recunoscute și consacrate prin Tratatul de la Paris, și prin Convenție, și care poate să respecte, așa cum a proclamat și dovedit în orice împrejurare, legăturile în aceeași măsură avantajoase pentru Imperiul otoman și pentru Principatele Unite; cu un prinț care va fi sigur că găsește la Constantinopol considerația cuvenită țării pe care o reprezintă și de asemenea, considerația datorată poziției sale personale, Sublima Poartă va putea întotdeauna să conteze pe România și nicodată nici o primejdie nu-i va veni din partea românilor. Această, așa zice eu a fost pe vremuri, politica tradițională a Divanului. Să binevoiască guvernul imperial să-și arunce privirea în trecut și să-și amintească care au fost raporturile Sublimei Porți cu prinții prinți români care căutau garanția suzeranității sale și va trage învățăminte importante din înțelepția și clarvăzătoarea politică a glorioșilor sultani din secolul XV și XVI; va înțelege cît de primejdioasă, scotită pe o tîncă existentă, Moldovei și Valahiei, ca state (subl. n.), pentru Imperiul otoman, și de ce sultanii Balazid și Soliman II, departe de a asimila principatele cu celelalte posesiuni ale lor, departe de a înăbuși o naționalitate care era la discreția puterilor lor arme au vrut, dimpotrivă, să-și facă din ele un zid de apărare, să le respecte independența internă și să asigure în mod susținut autonomia și privilegiile poporului român”.

Astăzi, Alțeta, vă voi spune absolut aceleași lucruri. Situația reciprocă a Imperiului otoman și a Principatelor Unite nu s-a schimbat: situația lor comună față de exterior este aceeași; interesele lor sînt la fel de strîns legate ca și în trecut. După părerea mea, orice primejdie care ar amenința pămîntul nostru sau autonomia noastră, este în aceeași măsură o amenințare pentru Imperiul otoman. De aceea, nu voi avea nicodată slăbiciunea de condamna de la Sublimele Porți grîja de a lua într-un asemenea caz măsurile gata pregătite, pe care Convenția le impune. Îmi îndator înțeleg și mai mult înțelegitorile.

Și pentru a vorbi o ultimă oară despre trista zi de 3/15 august, să ne felițăm deci împreună că dezordinea a fost prompt reprimată. Mă dor mai mult decît pe oricine măsurile severe pe care a trebuit să le desfasor și, ridicîndu-mă împreună cu Alțeta Voastră, în sferele filosofiei, doresc și eu ca forța să nu devină singurul mijloc de a stabili liniștea în această lume; și totuși nu ezit să vă declar că ori de cite ori voi avea de-a face cu un fapt asemănător evenimentelor din 3/15 august, adică ori de cite ori uneii subversive vor pune în pericol instituțiile țării, voi ști să răspund încredere poporului român și doinelor sale, menținînd cu energie ordinea publică, ori de cite ori liniștea României va fi compromise, ori unde ar veni primejdia, nu voi asculta decît de glasul datoriilor, drepturilor mele și intereselor noastre comune (subl. n.). Îmi iubesc prea mult țara, înțeleg prea bine valoarea le-

găturilor noastre cu Sublima Poartă și a legitimei sale preocupări, pentru a le sacrifica vreodată de teama unei responsabilități pe care voi ști totdeauna s-o accept, oricît de grea ar fi. Alțeta Voastră a putut și ea să se convingă nu numai odată, în lunga sa carieră, că rațiunea politică are exigențe teribile și că sînt ceasuri cînd datoria se impune în mod inexcusabil spiritelor celor mai înclinabile spre îndurare.

Terminînd, Alțeta, vă exprim adîncul meu regret pentru un incident care nu va altera deloc sper, raporturile personale, de păstrare cărora m-am îngrijit întotdeauna. Alțeta Voastră va reveni în curînd, nu mă îndoiesc, la aprecieri mai exacte asupra situației Principatelor Unite; pentru aceasta îmi garantează înalta sa inteligență și solicitudinea, de care orice executor loial al voinței M.S.I., trebuie să fie animat față de români.

În ceea ce mă privește, Alțeta, interesele țării mele, au fost și vor fi totdeauna singurele mobliuri ale acțiunilor mele și aceste interese sînt de nedespărțit în ochii mei de cele ale Imperiului otoman. Vreau să spun că, pătuns de îndatoririle mele ca prinț și ca român, voi depune toate eforturile pentru a întreține cu Sublima Poartă acele relații întime, ale căror avantaje reciproce impresionau de atîtea ori, anul trecut, spiritul luminat al Alțetei Voastre. De-ar fi să revină aceste ceasuri de încredere, guvernul Sublimei Porți mă va găsi întotdeauna însuflețit de aceleași sentimente care mi-au adus dovezi atît de strălucite ale bunăvoinței speciale a M.S.I. Sultanel, Augustul nostru suzeran, și ale viului său interes pentru România. Primeții, Alțeta, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

ALEXANDRU IOAN

Iași, (martie sau aprilie) 1860. Convorbire între domnitorul Alexandru Ioan Cuza și consulul Rusiei la Iași¹

Întrebare:

Ce atitudine ar adopta Alțeta Voastră dacă trupele ruse ar pătrunde în principate?

Răspuns:

Teritoriul principatelor este declarat neutru. Voi acționa potrivit intereselor țării mele și după prevederile Tratatului de la Paris.

Întrebare:

Veți fi zdrobiți.

Răspuns:

Este ușor de prevăzut, noi sîntem prea slabi; dar sucombind vom dovedi Europei că nu ne lipsește conștiința datoriilor noastre.

Întrebare:

Și totuși, dacă nu vor surveni ostilități, ce veți face? Dacă mîi de călători îmbracăți orașenește ar irece în mici grupuri prin principate, pentru a se duce în Bulgaria sau în Serbia?

¹ Arhivele Statului, București. Colectia microfilm Franta. Ministère des Affaires Étrangères. Archives Diplomatiques G.P.C. Turcie-București, Vol. 23, anexă la Raportul nr. 99 din 9 decembrie 1862, f. 60-61; originalul în limba franceză.

Răspuns:

Grupuri formate din mii de oameni care trec în același timp prin țară nu pot fi considerați ca simpli călători. În interesul liniștii din țară, i-am aresta și i-am trimise de unde au venit.

Întrebare:

Dacă se rezumă la trimiterea de arme, spunându-se că sînt mărțuri, le-ai lăsa să treacă în tranzit prin principate?

Răspuns:

Le voi sechestra în beneficiul guvernului meu; avem nevoie de ele.

Întrebare:

Dar acesta ar fi un act de ostilitate împotriva unei puteri care a adus cele mai mari servicii principatelor; ar fi o ingrătitudine față de această putere care a susținut cel mai fierbinte unirea completă a acestor țări și care dorește independența română. Alteța Voastră își va asuma respon-

sabilitatea de a fi frinat viitorul țării?

Răspuns:

Eu n-am urmărit să dobîndesc conducerea principatelor. Națiunea mi-a încredințat soarta sa și eu o voi apăra cum voi putea mai bine. Convenția mă obligă, înainte de a mă supune Consiliilor Puterilor garante, de a mă înțelege cu suzeranul meu asupra intereselor principatelor: dacă este cazul, voi urma această cale.

DEMERSUL LUI NICOLAE BĂLCESCU LA LONDRA

Printre piesele documentare ale Muzeului Memorial „Nicolae Bălcescu” din Bălcești, se află și o copie xerografică a articolului-memoriu publicat la 23 ianuarie 1850, de Nicolae Bălcescu, în ziarul londonez Daily News¹, sub titlul: The Intervention of Russia in the Danubian Principalities („Intervenția Rusiei în Principatele Dunărene”). Copia xerografică a fost oferită muzeului de către istoricul Paul Cernovodeanu de la Institutul de istorie „Nicolae Iorga” din București, care ne-a pus-o la dispoziție spre publicare. Articolul, conceput sub forma unei scrisori deschise, adresate la 19 ianuarie 1850 redactorului șef al cotidianului Daily News, este semnat: N. Bălcescu, membru al fostului Guvern provizoriu din Valahia.

Despre apariția articolului s-a știut imediat, cel puțin în cercurile apropiate autorului². Nicolae Bălcescu însuși scria, la 26 ianuarie 1850, lui Ion Ghica: „Asemenea și eu am dat la Daily News un articol dupe memoar[ul] făcut”³.

Încă din decembrie 1849, A. Ubicini a redactat, după notele lui Bălcescu, Mémoire relative à l'intervention russe dans les Principautés moldo-valaque⁴ remis guvernului francez prin mijlocirea contelui polonez Wladislaw Zamoyski. Un exemplar al acestui memoriu se afla acum la Londra, fiind înaintat ministrului de

Externe Palmerston, prin intermediul lordului Dudley Stuart. Apropierea dintre cele două texte este vizibilă chiar și la o simplă lectură. Memoriul redactat de A. Ubicini, destinat guvernelor europene, a fost rescris și detaliat în unele părți spre a servi la informarea și la trezirea interesului opiniei publice engleze pentru cauza poporului român.

Revoluția română de la 1848, după cum se știe, era pentru Nicolae Bălcescu — și pentru mulți dintre militanții pașoptiști — o nouă etapă a unui proces revoluționar continuu, menit să conducă la împlinirea aspirațiilor de dreptate socială și națională ale poporului nostru⁵. În afirmarea țelurilor politice imediate și de perspectivă, revoluționarii români trebuiau să țină seama de tendințele apacatoare ale imperiilor vecine, care, de-a lungul timpului, s-au întrecut în exercitarea de manevre și presiuni asupra Principatelor Române, nutrinde permanent intenția de a le anexa teritoriul. Deloc neglijabile în fixarea strategiei revoluționarilor români, la un moment dat, erau rivalitățile dintre Imperiile habsburgice, țarist și otoman, jocul de interese al Angliei și Franței.

Din acest cadru istoric se desprinde tactica adoptată în 1848 de militanții revoluționari din țara noastră. Pentru etapa în care se afla revoluția română, sarcina consta în împlinirea strînsă a reformelor sociale cu înălturarea amestecului străin exercitat atît de direct de Rusia țaristă sub sceul protectoratului. De altfel, Marx sublinia sub „ideea fundamentală a revoluției din 1848 de la București, a fost o mișcare împotriva protectoratului rus”.

Atît Mémoire relative à l'intervention russe dans les Principautés moldo-valaque, cît și The Intervention of Russia in the Danubian Principalities vizau trei obiective imediate: evacuarea trupelor de ocupație țariste și otomane, întoarcerea de reforme în regimul interior al principatelor — în fapt înălturarea Reglementului organic, impus de Imperiul țarist, „codicele muncii de clacă”, cum l-a denumit Karl Marx — și amnistia generală pentru participanții la revoluția din 1848.

¹ A apărut la Londra din 1846 în cca. 130 000 exemplare zilnice. Primul editor al ziarului a fost Charles Dickens. A susținut cauza nordiştilor în războiul civil din America, cauza eliberării Italiei, emanciparea Bulgariei de sub dominația otomană etc.

² Referirile la acest articol, neîncus în nici o ediție a operei lui Nicolae Bălcescu, sînt foarte sărace. Excepție face lucrarea profesorului E.D. Tappe de la Universitatea din Londra: Nicolae Bălcescu's propaganda in England: his meetings with Cobden and Palmerston, apărută în The American Slave and East European Review (New York), anul 43, nr. 1, februarie 1954, pp. 66-71.

³ N. Bălcescu, Opere, vol. IV: Corespondență. Ediție critică de G. Zane, București, 1964, p. 265.

⁴ Memoriul a fost reprodus în cele două ediții, din 1889 și 1940, ale lucrării lui Ion Ghica, Amintiri din pribegia după 1848.

⁵ Vezi Magazin istoric, nr. 6/1973.

Articolul-memoriu îi prilejulește, la rândul său, lui Nicolae Bălcescu o amplă demonstrație în legătură cu politica țaristă și cu efectul dezastruos al acesteia asupra Principatelor Române. În timpul vechilor Capitulațiilor, suzeranitatea Imperiului otoman asigura țărilor române independența administrativă și legislativă, inviolabilitatea teritorială și dreptul de a-și alege domnii.

Din vădite considerente tactice, Bălcescu leagă problema eliminării pericolului principal pentru destinele poporului român de însăși existența Imperiului otoman — a cărui integritate era susținută de Anglia și Franța în cadrul menținerii echilibrului european — avertizând opinia publică și guvernele europene asupra politicii expansioniste a țarismului în spațiul carpato-dunărean.

Către editorul ziarului Daily News

Domnule, manifestul rusesc datînd din 19/31 iulie 1848, care a precedat cu aproape două luni ocuparea Valahiei, exprimă în mod formal aceste două principii:

1. Ocupația urmează să aibă un caracter temporar și va lua sfîrșit în virtutea unei simple cereri din partea Porții, de îndată ce ordinea va fi restabilită în principate. „Din clipa în care ordinea legală va fi fost restabilită, sau din clipa în care Poarta va fi obținut o garanție suficientă asupra liniștii lăuntrice în aceste două provincii, trupele noastre vor fi retrase din ele” (Circulara contelui Nesselrode, cu data de 19/31 iulie 1848).

2. Că legislația organică a acestor provincii are nevoie să fie revizuită și că s-ar putea să fie nevoie de modificarea Regulamentelor organice („Este cu puțință ca regimul administrativ al principatelor să aibă nevoie de îmbunătățiri și chiar să fie nevoie să fie modificat în mai multe puncte” — Ibid).

Cum și-a îndeplinit aceste angajamente Rusia? Ce reforme, ce îmbunătățiri a introdus Rusia în regimul lăuntric al acestor principate?

La 30 septembrie 1848, generalul Lüders, care ocupase Moldova cu cîteva săptămîni mai înainte, a trecut frontiera Valahiei în fruntea avangardei ruse. Au trecut pe urmă patru luni și a sosit luna februarie. La acea dată, nu mai rămăsese nici cea mai neînsemnată urmă din revoluția care motivase în ochii Europei intrarea trupelor rusești pe teritoriul Valahiei. Fusese restabilită

Demersurile lui Nicolae Bălcescu pe lângă Cabinetul și opinia publică engleză se înscriseră, de aceea, în ampla și energică acțiune diplomatică a emigrației revoluționare pașoptiste de a obține pentru cauza românească sprijin european și, cu deosebire, din partea Marii Britanii, cunoscută fiind politica acesteia de susținere a integrității Imperiului otoman, ca factor al echilibrului în Europa și ca expresie a intereselor capitalismului englez.

Horia NESTORESCU-BĂLCEȘTI

director al Muzeului Memorial „Nicolae Bălcescu”

în întregime ordinea legală, astfel cum o înțelege Rusia și astfel cum domnește și astăzi. Trebuie să înțelegem prin aceasta că toți aceia care au avut vreo participare la recentele evenimente au fost întemnițați sau exilați, în vreme ce întreaga țară a fost sleită prin contribuțiile de război impuse și prin obligația de a hrăni și de a găzdui 50 000 cazaci, astfel încît a fost cu totul ruinată (Turcia și-a asigurat întreținerea trupelor ei de ocupație pe propria cheltuială). Nici măcar nu s-a pus problema vreunei reforme. Este adevărat că a fost instituită o comisie, dar misiunea ei este să funcționeze în calitate de tribunal militar pentru judecata tuturor indivizilor care sînt bănuți că ar nutri ostilitate față de Rusia.

Turcia, considerînd că ea însăși s-a achitat de toate garanțiile necesare liniștii lăuntrice a principatelor, a notificat guvernului de la Sf. Petersburg intenția ei de a evacua țara și a invita Rusia să-i urmeze exemplul.

Rusia a refuzat, fără a tăgădui, însă, drepturile Porții. Ea declară că nu a sosit momentul potrivit pentru evacuare, și în chipul acesta înțelege să se erijeze în singur arbitru al situației, cu excluderea Porții, într-o problemă în care tocmai aceasta din urmă s-ar cuveni să fie singura parte care să la o hotărîre. Refuzul Rusiei a silit Poarta să-și prelungească ocupația, pentru a nu lăsa Rusia să rămîină stăpîn absolut al situației; prin aceasta, se ajunge la agravarea, zi de zi, a nefecitei situații a celor două principate.

În cele din urmă, la 1 mai 1849, Convenția de la Balta-Liman a fost încheiată. Este binecunoscută grava stîrbire a prerogativelor Porții, conținută în această convenție, ca și stîrbirea privilegiilor celor două principate. Această stîrbire nu se cuvine să fie considerată ca integrîndu-se în dreptul națiunilor din Europa. Într-adevăr, Convenția de la Balta-Liman recunoaște Rusiei un drept care i-a fost puțin acum tăgăduit întotdeauna, și anume acela

de a ocupa militărește cele două principate și de a se amesteca în administrația lor lăuntrică. Privilegiile pe care le dobîndiseră principatele moldo-valahe ca urmare a Capitulațiilor lor încheiate cu turcii, privilegiile care au fost recunoscute prin tratate ulterioare, sînt următoarele:

1. Dreptul de a-și alege domnitorii (hospodarii).

2. Independența administrativă și legislativă.

3. Inviolabilitatea teritoriului lor.

Drepturile reținute de Poartă în calitate de putere suzerană sînt următoarele:

1. Dreptul pur onorific de a-i confirma pe domnitorii (hospodarii) aleși de națiune.

2. Un tribut anual de trei milioane de piaștri turcești de la cele două principate.

Rusia nu are alt drept decît acela de a împiedica Poarta să încalce privilegiile acordate moldo-valahilor, privilegiile pe care Poarta le-a garantat prin Tratatul de pace de la Adrianopol (septembrie 1829).

Convenția de la Balta-Liman menține următoarele principii:

Vor fi instituite două comisii în vederea revizuirii Regulamentelor organice. Activitatea comisiilor va fi supusă examinării guvernului otoman, care, după ce va ajunge la o înțelegere în această privință cu Curtea Rusiei, va promulga textele revizuite, sub forma unui hotărîș (articolul al 2-lea din Convenție). Fiecare din cele două guverne va menține în principate oștiri cu un efectiv între 20 000 și 30 000 oameni, pînă la deplina pacificare a țării. După ce pacificarea va fi realizată, și pînă la deplina intrare în vigoare a Constituției pentru cele două principate, fiecare din cele două puteri va trebui să-și reducă armata de ocupație la 10 000 oameni; îndată după intrarea în vigoare a Constituțiilor, cele două puteri vor evacua principatele în întregime și simultan (ibid. art. 4).

Este împedat prin urmare, că, prin Convenția de la Balta-Liman, nu numai că se violează toate privilegiile hărăzite moldo-valahilor, dar se mai acordă Rusiei și drepturi de suzeranitate egale cu acelea de care dispune Poarta. În același timp în care Rusia recunoaște aceste două principii, ea se folosește de unul din ele ca să se elibereze de obligația de a ține seama de ceilalți. Regulamentul organic din 1831 a fost revizuit și promulgat cu sprijinul a o sută de mii de baloane. Era oare prea mult dacă aceeași legislație era revizuită cu sprijinul unei oști de 30 000 oameni, cu atât mai mult cu cât în aceeași vreme insurecția era biruitoare la frontierele Ungariei? Doar după pacificarea țărilor învecinate urma să fie redus numărul ostașilor la 10 000.

Pacificarea a fost efectuată și Turcia, credincioasă angajamentelor luate de ea, a evacuat, parțial, principatele; ea avea, prin urmare, dreptul să se aștepte ca și Rusia să urmeze exemplul ei. Dar nu s-a întâmplat nimic din ce se spera ea. Rusia găsește neconvenit vreun pretext sau altul și-l prelungească ocupația, iar dl. De Tiffot a răspuns, la începutul lunii trecute, la o întrebare făcută de către Poartă: „Poarta s-a grăbit să-și reducă ostirea din Valahia la 10 000 oameni, astfel că Rusia nu-și poate îndeplini stipulațiile prevăzute în Convenția de la Balta-Liman. În această privință, până când nu se va ajunge la soluționarea diferendelor privind-i pe refugiați și până când nu vor fi redate tratativele diplomatice”.

Despre ce era oare vorba în această nouă pretenție ridicată de Rusia? Ce aveau de-a face refugiații cu ocuparea principatelor? În chipul acesta înțelege Rusia să-și respecte angajamentele și îndatoririle prevăzute pe un ton atât de emfatic pe care a înțeles să și le ia prin manifestul din 19/31 iulie, și anume că: „Trecutul îngăduise prezentului să priceapă că în mai multe împrejurări Rusia a ocupat fie principatele în întregime, fie o parte din ele; și, totuși, credincioasă asigurărilor pe care le dăduse în prealabil, ea le-a evacuat întotdeauna, de îndată ce și-a realizat obiectivele pe care dorea să le obțină mai înainte de a-și retrage trupele”? Este adevărat că Rusia a evacuat principatele în toate cazurile în care a ajuns să le ocupe, dar aceasta numai după ce le-a stăpânit vreme de mai mulți ani și după ce avusese grijă să le mențină într-o permanentă aprehensiune. Astfel, în 1812, Rusia a pus stăpânire pe Basarabia, un ținut care făcea parte integrantă din Moldova; în 1829, a pus stăpânire pe o altă țărmă a acestui principat; în vreme ce,

la începutul fiecărui război, Rusia garantase moldovenilor integritatea teritoriului lor. Prin urmare, tot ce afirmă astăzi Rusia nu poate fi decât cu scopul de a-și bate lărași joc de buna credință și de credulitatea Europei.

În momentul de față, greutățile pricinuite de situația refugiaților au fost încheiate; nu cred, totuși, că Rusia va evacua principatele. Numărul actual al trupelor rusești aflate efectiv înăuntrul principatelor se ridică la 46 000 oameni; și scrisorile pe care le-am primit din Moldova mă asigură că din moment în moment se așteaptă sosirea unei alte oștiri.

În vreme ce Rusia continuă să-și țină trupele în principate, în ciuda angajamentelor luate de ea și a neconvenitențelor reclamațiilor din partea Porții, să vedem ce s-a realizat în privința reformelor pe care autoritățile rusești le considerau că sînt atât de urgente.

Rusia a început prin a suspenda Adunările obștești, cărora singure le aparține dreptul de a asigura administrația lăuntrică a țărilor, în virtutea Capitulațiilor și a dreptului public al principatelor. Pentru revizuirea Regulamentelor organice, Rusia a instituit două comitete. Numai că aceste comitete, în loc să fie alcătuite din reprezentanții legali și legitimi ai țărilor, au fost compuse exclusiv din boieri devotați Rusiei; boieri care au fost numiți de această putere în același chip în care aceasta se purtase cu Adunarea din 1831; și, dacă se poate invoca trecutul ca o îndreptățire pentru judecarea prezentului, putem de pe acum prevedea că noua Constituție care se pregătește va fi încă și mai rea decât Regulamentul organic. Prima măsură a acestor comitete îngăduie să ne dăm seama cât se poate de bine despre aceasta. Ele tocmai au declarat că țărănimii trebuie să rămână legată de brazdă și ea nu se va clinti nici una din uriașele poveri care apăsă pe umerii acestei păături sociale nefericite. Dacă s-ar fi intenționat în mod serios vreo reformă, vreo măsură înnoitoare care să răspundă năzuințelor și nevoilor poporului și care să fie în stare să prelîmpine viitoarele revoluții, s-ar fi cunoscut oare ca inițiativa unor asemenea reforme să fi fost încredințată unor comitete astfel cum sînt comitetele instituite acum, în loc să fie lăsată pe seama unei Adunări Naționale, aleasă în mod liber și reprezentînd interesele tuturor păturilor sociale?

Între timp, ocupația rusească reprezintă pentru Valahia un cost de un milion de plăști pe lună; iar în anul care tocmai s-a încheiat, datoria publică a principatului a sosit pînă la douăzeci de milioane de plăști.

Mizeria populației sîprește de la o zi la alta sub cîrmuirea domnitorului actual, Dl. Știrbei, care, în loc să se străduiască să acopere în ochii

partidului național ilegalitatea alegerii lui, pare că socotește drept sardică deosebită să mărească nemulțumirea tuturor păturilor populației țării.

Și lată acum ce se răspîndește un raport, de către Cabinetul de la Sf. Petersburg, a cărui politică, de la data ocupației militare a celor două principate, a năzuit neconvenit să-și compromită pe turci în ochii valahilor, aruncînd pe seama turcilor tot neajunsul aparent al măsurilor opresive pe care numai Cabinetul din Sf. Petersburg le-a provocat în taină sau le-a înfuriat. Anume, raportul răspîndit acum pretinde că Maiestatea Sa Împăratul ar fi găsit să solicite Porții unirea celor două principate și independența lor, sub protectoratul Rusiei. E vorba de un proiect care, cu mult timp mai înainte, a fost favorabil privit de Rusia, ca un mijloc sigur de a-și obține realizarea scopului urmărit de ea. În această privință agenții Rusiei au fost înfrîncați să sondeze dispozițiile fruntașilor partidului național, în 1848, numai cu cîteva zile înainte de mișcarea din iunie. Cu scopul de a fi pregătită pentru orice împrejurare, Rusia a organizat corpuri libere de valahi, comandate de ofițeri ruși și folosind ca limbă de comandă limba rusă.

Prin urmare, chestiunea principatelor a fost ridicată din nou la Constantinopol. Rusia se străduiește să elungească în această chestiune ceea ce a pierdut în chestiunea refugiaților. Iar Poarta, în ciuda faptului că-și dă cât se poate de bine seama de importanța acestei chestiuni, de care poate să ațină însăși existența ei viitoare, va fi silită să accepte toate cererile Rusiei, dacă s-ar întâmpla să fie din nou părăsită de Anglia și Franța, așa cum a fost părăsită în vremea în care s-a încheiat Convenția de la Balta-Liman.

A sosit vremea ca opinia publică și Cabinetele Europei să-și deschidă ochii asupra acestei politici de rapacitate și asupra amenințărilor tainice ale Rusiei. Nu se află acum în joc numai un simplu interes de umanitate, ci se pune problema gravă a însăși existenței Imperiului otoman. Nu este îndeajuns să fi fost închise Strîmtorile. Dacă se impune ca Turcia să-și mențină integritatea teritorială, este indispensabil să-i fie acoperită frontiera din miază-noapte și, prin aceasta, suvoitul potopului rusesesc să fie astfel conștrîns să reîntre în propria lui mîncă. Existența Imperiului otoman este incompatibilă cu prezența unei oștiri rusești pe Dunăre.

Sînt, domnule, al dvs. supus
N. BĂLCESCU

Membrou al fostului Guvern provizoriu al Valahiei

Londra, 19 ianuarie 1860.

¹ Teamă vagă, frică nedelusiță (cauzată de presupunerea posibilității unui pericol).

LIGA HOWARD

în apărarea antifasciștilor români

OLIMPIU MATICHESCU

„Vin din Franța, unde este la cîrmă un guvern antifascist¹. Aduc cu mine numeroase declarațiuni de simpatie și solidaritate din partea unor cunoscuți oameni politici și savanți cu renume mondial...“ Aceste cuvinte, care apăreau în ziarul Adevărul, din 19 martie 1936, aparțineau avocatului parizian Philippe Lamour, venit să pledeze în procesul intentat la Chișinău profesorului Petre Constantinescu-Iași. Era unul dintre numeroasele procese din acei ani, împotriva comuniștilor, luptătorilor pentru apărarea libertăților democratice, antifasciștilor.

Glasul lui Romain Rolland

Aceste măsuri represive, antidemocratice, au determinat o largă mișcare de protest², concretizată, între altele, în activitatea Comitetelor pentru apărarea antifasciștilor. Concomitent cu acțiunile din țară, procesele judecate în anii 1935-1936 au avut și un larg ecou internațional, determinînd în multe țări manifestări de solidaritate cu militanții comuniști și antifasciști arestați. Îndeosebi în Franța (legăturile mișcării antifasciste de la noi cu cea din această țară erau deosebit de puternice), s-a dezvoltat o puternică acțiune de solidaritate cu antifasciștii români. Faptul și-a găsit, între altele, reflectarea în activitatea Comitetului francez de apărare a militanților antifasciști români, creat la Paris, la începutul anului 1935.

În luna ianuarie 1935, conducerea acestui comitet, din care făceau parte printre alții Francis Jourdain (arhitect, membru al Comitetului de vigilență al intelectualilor antifasciști francezi și al Comitetului mondial contra războiului și fascismului), Jerome Ferrucci (avocat în Baroul din Paris, membru al Asociației juridice internaționale), Henri

Mineur (cunoscut astronom francez, membru în Consiliul superior al instrucțiunii publice din Franța), a întreprins o călătorie în România, cu intenția de a se informa în privința realităților din închisori, a proceselor antifasciste aflate în curs de judecare și de a interveni pe lângă autoritățile românești în favoarea deținuților politici comuniști.

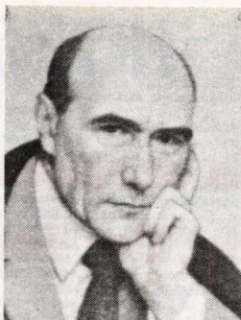
Delegația a mers mai întîi la Cluj — unde a participat la dezbaterile procesului intentat unui grup de cinci militanți și simpatizanți comuniști, apărarea fiind susținută de avocatul Ferrucci — și apoi la Chișinău, unde se afla în fază de instrucție procesul profesorului Petre Constantinescu-Iași³.

În discuțiile purtate cu ministrul Afacerilor Interne, delegații francezi au cerut să se revină asupra măsurilor de dizolvare a organizațiilor antifasciste, să se creeze posibilități de activitate legală pentru secțiunea din România a Asociației juridice internaționale, să înceteze procesele intentate militanților antifasciști, arestările și celelalte măsuri ilegale contra mișcării muncitorești și antifasciste, să fie restabilite drepturile și libertățile democratice, cu precădere în domeniul organizării clasei muncitoare. Ei au soli-

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 2/1976.

² Vezi Magazin Istoric, nr. 6/1976.

³ Vezi Magazin Istoric, nr. 1/1974.

Între marile personalități franceze care au luat atitudine în apărarea antifasciștilor români s-au aflat și Romain Rolland, André Gide și Henri Barbusse

citată, de asemenea, restabilirea și respectarea regimului politic din închisori și acordarea unei amnistii cu caracter general pentru deținuții politici aparținând proletariatului, țărănimii și intelectualității antifasciste.

În timpul șederii lor în România, delegații din Franța au adunat o serie de informații privind regimul din închisori și principalele procese politice aflate în curs de desfășurare. După reîntoarcerea sa în țară, Henri Mineur a publicat o broșură, **Les héros de la Roumanie antifasciste** („Eroii României antifasciste”), consacrată luptei purtate pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice.

În acea perioadă, activitatea Comitetului de apărare a antifasciștilor români s-a bucurat de sprijinul unor cunoscuți intelectuali și oameni de cultură din Franța: Romain Rolland, Henri Barbusse, André Gide, Pierre Cot, Paul Langevin ș.a.¹

La 12 iunie 1936, la numai o săptămână după pronunțarea sentinței în procesul judecat de Tribunalul Militar din Brașov², prin care au fost condamnați 25 membri și simpatizanți ai partidului comunist, democrați și antifasciști în frunte cu tinărul militant comunist Nicolae Ceaușescu, în acea vreme secretar al Comitetului județean Prahova al Uniunii Tineretului Comunist, Romain Rolland adresa primului ministru român, Gh. Tătărescu, o scrisoare în care spunea: „Vă rugăm stăruitor, în spiritul celor mai adevărați prieteni din Europa, să stăviliți aceste scandaloase abuzuri care aduc un prejudiciu incalculabil României”.

Ca și în alte procese intentate mișcării muncitorești și antifasciste, organizarea apărării în procesul de la Brașov fusese asigu-

rată de Biroul juridic al partidului comunist, în care activa și avocatul brașovean Radu Olteanu, cunoscut pentru vederile sale democratice și antifasciste³. Printre obiectele găsite în casa lui, cu prilejul percheziției domiciliare ce i s-a făcut în noiembrie 1936, se afla și broșura lui Henri Mineur. (Înclin să cred că o parte din documentația ei a fost furnizată de avocatul român.)

„Tot ce Anglia numără mai important ca personalități”

Dovezilor de solidaritate ale antifasciștilor francezi li s-a adăugat o nouă și importantă acțiune. Este vorba de vizita făcută în toamna anului 1937 de reprezentanți ai Ligii Howard pentru reforme penale — organizație cu sediul în Marea Britanie.

La sfârșitul lunii august 1937, lordul Mamhead, președintele Ligii Howard, s-a adresat ministrului de Justiție din România, solicitând aprobarea acestei vizite ce avea ca scop elaborarea unui studiu de administrație penală. Printre altele, se solicita vizitarea unor tribunale civile și militare, închisori, inclusiv cele unde se aflau deținuți politici minori. Această precizare, precum și încercarea ulterioară a membrilor delegației de a vizita închisoarea Doftana era, credem, în legătură cu procesul de la Brașov, din 1936, în care tinărul militant al partidului comunist, Nicolae Ceaușescu, fusese condamnat la doi ani și jumătate închisoare.

Deși nu imediat, ministrul de Justiție, Vespasian Pella, și-a dat consimțământul asupra vizitei.

¹ Vezi *Magazin istoric*, nr. 3 / 1971.

² Despre acest proces, *Magazin istoric* a publicat în mai multe rânduri; vezi nr. 3/1972, 7/1973 și 3/1974.

³ Vezi *Magazin istoric*, nr. 3/1976.

Între timp, s-a stabilit ca delegația să fie alcătuită din Margery Fry — jurist de prestigiu din Marea Britanie, fostă directoare a Colegiului Sommerville din Oxford, membră în numeroase comitete universitare și directoare a Ligii Howard, Clara Dorothea Rackam — membră a Consiliului municipal din Cambridge și profesorul suedez Olof Kinberg — recomandat Ligii de ministrul de Justiție din Suedia.

În ajunul vizitei, conducerea Ligii s-a adresat, din nou, autorităților românești, de data aceasta prin intermediul Legației române din Elveția. Din Geneva, G. Crutzescu a transmis ministrului Afacerilor Străine o serie de detalii în legătură cu Liga Howard: „Această instituțiune, din care fac parte trei sferturi din membrii Camerei Comunelor și tot ce Anglia numără mai important ca personalități politice și juridice, se bucură de mult prestigiu și de o mare influență atât în Regatul Unit, cât și în sînul delegației britanice la Societatea Națiunilor“. Remarcînd interesul Ligii pentru „regimul deținuților politici“, Crutzescu sugera ministrului că, în atare circumstanțe, era necesar ca delegația să fie însoțită și îndrumată permanent.

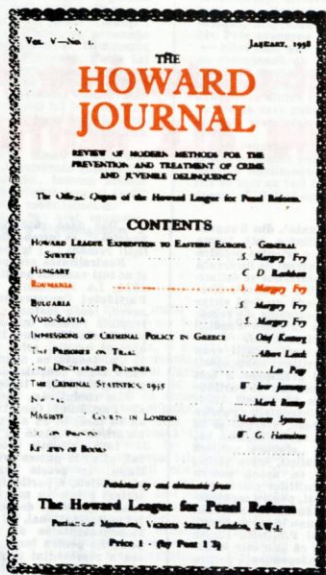
Amănuntele privind activitatea delegației în timpul celor două săptămîni (15-29 octombrie 1937) de ședere în România sînt puține. Rezultă totuși că oaspeții străini au vizitat unele închisori — între care penitenciarul de femei Mîslea, dar nu li s-a permis accesul la Văcărești și Doftana. Cu toată grija autorităților de a ascunde adevărata situație a deținuților politici, delegația a putut afla, totuși, numeroase date despre starea deținuților. Rezultă aceasta din lectura articolului publicat ulterior de Margery Fry în *The*

Howard Journal, revistă lunară editată de Ligă. Capitolul intitulat **România** se referă, în special, la situația deținuților politici. Regretînd faptul de a nu-i fi putut vizita personal, pentru a-și face o impresie mai concludentă, Margery Fry condamnă regimul celular ce li se aplica, mizeria și frigul în care trăiau, remarcînd că sumele pe care le aloca guvernul pentru hrana lor erau sume derizorii, de muritori de foame.

„Trebuie să adăugăm cu regret — sublinia autoarea, dovedind astfel că delegația nu putuse fi izolată complet de sursele de informație veridice — că avem informații din surse imposibil de neluat în seamă, că și această alocație este micșorată de către funcționari prin deturnare. O dare de seamă patetică, atât de amănunțită încît e greu să nu crezi că e de domeniul fanteziei, ni s-a făcut despre arestații politici care își împart rația de pline în părți egale, distribuite apoi tuturor de către unul dintre dinșii“. Articolul mai conține, de asemenea, o seamă de considerații, pe marginea lipsei de drepturi politice pentru masele muncitoare din România.

Acțiunile internaționale în sprijinul deținuților politici desfășurate de o seamă de organizații, printre care s-a numărat și Liga

Howard, s-au soldat și cu unele rezultate concrete. Adăugîndu-se amplelor acțiuni de solidaritate organizate pe plan intern de forțele democratice, în frunte cu Partidul Comunist Român, presiuni permanente exercitate de masele populare din România asupra aparatului reacionar de stat, în vederea apărării și ajutorării militanților comuniști și antifasciști întemnițați, aceste manifestări au contribuit la reintroducerea, în primăvara anului 1938, a regimului politic în închisori.

Coperta numărului 1, din 1938, a publicației Howard Journal

I. G. Duca

August-septembrie 1914: PRIMELE LUNI ALE NEUTRALITĂȚII...

Prin Consiliul de coroană de la Sinaia¹, din 3 august 1914, România și-a proclamat neutralitatea sub forma expectativei armate. Această hotărâre a orientat politica țării mai bine de doi ani. O perioadă extrem de încălecată pe planul acțiunii diplomatice, al frământărilor și delimitărilor politicii interne, al manifestărilor publice². Evenimentele din țară din această perioadă au fost strins legate și, determinate de aspirațiile naționale ale românilor ce se manifestau tot mai viguros în nolle condiții create prin izbucnirea primului război mondial.

Cel mai hotărât susținător al neutralității erau socialiștii români. Atitudinea lor în springul neangajării țării în război, în 1914 și a apărării granițelor, a fost consfințită oficial la Congresul Extraordinar al Partidului Social-Democrat din România, din 23 august 1914. Această poziție a fost relevată în întrunirile publice organizate la București și în alte orașe, precum și în presă, în manifestele antirăzboinice, subliniindu-se că, în acele momente, neutralitatea era „singura politică minutătoare pentru țară”. Pentru socialiști, lupta vizind apărarea neutralității era împietită cu aceea pentru obținerea unor legi de protecție a familiilor celor care, la caz de nevoie, urmau a fi concentrați, pentru menținerea unei economii nemilitarizate și reducerea șomajului.

În același timp, socialiștii români situau la loc de frunte idealul național. Organul de presă al P.S.D.R., Lupta zilnică, din 26 septembrie 1914, scria că „nu este socialism care să nu dorească libertate și independență pentru românii subjugăți”. Iar fruntașul socialist Cristian Racovski, în lucrarea sa Războaiele — cauze — consecințe — sfârșit, apărută în 1914, afirma că „nimeni mai mult decît socialiștii nu se ridică împotriva aspirării, sub orice formă, decît și sub formă de jug străin. Tot așa recunoaștem — continuă el — că unirea tuturor oamenilor care grăiesc aceeași limbă este un drept și o necesitate istorică”. Cînd era vorba însă de calea cea mai potrivită pentru atingerea acestui ideal, socialiștii se pronunțau, deocamdată, împotriva intrării României în război, acesta fiind considerat pe bună dreptate ca servind intereselor marilor puteri. Socialiștii aveau în vedere „greutățile imense, aproape insuportabile” ale unei eventuale cobeligeranțe a României, dificultăți izvorînd nu numai din așezarea sa geografică, ci și din posibilitățile sale economice și militare restrinse; ei aveau în vedere, de asemenea, pericolul ca statul român să-și piardă independența, chiar existența de sine stătătoare într-o confruntare deschisă cu tendințele expansioniste ale Austro-Ungariei sau Rusiei țariste.

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 1/1976.

² Aici avem în vedere aspectele de politică internă ale neutralității; asupra celor externe, vezi mai nou lucrarea lui C. Nuțu: România în anul neutralității (1914-1916), București, 1972 — n.r.

„Dar dacă războiul se va dezlănțui și peste țara noastră³”, se întreba ziarul Lupta zilnică. Atunci „socialiștii români [...] își vor face datoria”.

Neutralitatea era practic sprîlînită de toate partidele și de toți oamenii politici de frunte ai țării⁴. La 12 august 1914, La Roumanie, oficiosul de limbă franceză al Partidului Conservator-Democrat, condus de Take Ionescu, lansă lozincă „neutralitate loială și definitivă”, formulă reluată într-un interviu acordat ziarului Universul, din 17 august 1914, de către liderul partidului. Cu aceeași ocazie, șeful conservatorilor-democrați declara că „niciodată ea acum nu a fost un mai mare acord între toate constituțiile românești din toate unghiurile regelului și din toate clasele sociale”.

La rîndul său, Nicolae Filipescu — fruntaș marcant al Partidului Conservator — îndată după întoarcerea sa în țară, la 28 august 1914, s-a declarat de acord cu hotărîrea adoptată în cadrul Consiliului de coroană.

Într-o situație deosebită era Partidul Național-Liberal, aflat la putere prin cabinetul condus de I.I.C. Brătianu. În aceste condiții, poziția guvernului liberal și, implicit, a partidului pe care îl reprezenta s-a caracterizat printr-un maximum de prudență. Faptul este cu totul explicabil: declarîndu-se pentru desăvîrșirea statului unitar-național, lui îl revenea — în acele momente — responsabilitatea de a găsi soluțiile politice cele mai potrivite pentru împlinirea acestui desiderat. Neutralitatea a reprezentat pentru guvern un răgaz necesar în vederea opțiunilor definitive spre care tindeau masele populare animate cu tot mai mare înflăcărare de realizarea idealului desăvîrșirii statului român unitar.

Opinia publică din țară, cercurile politice, urmăreau cu încordare desfășurarea operațiilor militare, îndeosebi de pe frontul occidental. Simpatii pentru Franța erau pretutindeni vizibile. O victorie germană hotărîtoare în Franța ar fi avut consecințe însemnate, atît pentru război în general, cît și direct pentru români. Era clar — și I.G. Duca, în însemnările sale despre acel an, din care publicăm în continuare cîteva fragmente — ne aduce încă o dovadă că, păstrînd distanțele impuse de o poziție de neutralitate, factorii politici ai țării aveau în vedere chiar de la început o apropiere de Antantă, în scopul realizării idealului național, la nevoie, folosindu-se și de împrejurările războiului. Politica de prudență, mai mult decît explicabilă pentru un stat ca România, nu trebuie confundată cu „o politică de tirgulăci”. Guvernul român și-a concentrat întregul său efort spre a aprecia just momentul cel mai potrivit pentru angajarea țării în război și, mai ales, pentru a determina Antanta să recunoască — printr-un tratat politic — dreptul românilor de a-și desăvîrși statul unitar național.

³ Excepția singulară a lui P.P. Carp, adept al intrării în război alături de Puterile Centrale, nu anulează această apreciere — n.r.

Dacă cererile politice liberale se manifestau reținut, opinia publică și opoziția — începând din luna septembrie 1914 — se pronunțau deschis pentru alăturarea României la Antantă. Oprerea înalțărilor germane în Franța și victoriile armatelor rusești în Galiția au dat curs și mai accentuat sentimentelor antantiste. La 2 septembrie, conservator-democrat C. Diessescu scria, în *La Roumanie*, că „neutralitatea poate fi părăsită de îndată ce fapte noi ne-ar demonstra trebuința”. O zi mai târziu, N. Filipescu lansa lozincă „neutralitate... provizorie” și încheia o înțelegere cu Take Ionescu și Emil Costinescu spre a influența împreună în vederea alăturării României la Antantă. Ultimul fiind membru al guvernului liberal, acest fapt indică un proces de nuanțare a atitudinilor care începuse chiar și în sinul cabinetului. Studenții își manifestau cu entuziasm simpatia pentru Franța. Li se auzău profesorii universitari din București care, la 18 septembrie 1914, au semnat, în frunte cu rectorul Thoma Ionescu, fratele lui Take Ionescu, o declarație publică pentru intrarea în război împotriva Puterilor Centrale. Liga Culturală organizează întruniri în principalele orașe ale țării, cerind eliberarea Transilvaniei. „Cercul românilor de peste munți”, format din transilvănenii stabiliți în Regat, se pronunța în chip asemănător. Ziarele *Adevărul* și *Dimineața*, conduse de C. Milie, Epoca lui N. Filipescu, *Flacăra* lui N.D. Cocea, *Acțiunea* lui Take Ionescu etc., deveneau adevărate tribune ale antantistilor. În septembrie 1914 începeau și discuțiile din sinul Partidului Conservator — principalul partid de opoziție. Adepții lui N. Filipescu îl înfruntau tot mai deschis pe cel din jurul lui Al. Marghiloman — președintele partidului — care susținea menținerea neutralității.

Campania antantistă lovea, însă, direct și indirect, în regele Carol I, acuzat că ar fi potrivit intereselor românești. Cocea vorbea în acele zile, într-un articol publicat în *Flacăra*, despre „prăpastia dintre tron și țară” și nu se stăia să-și atace pe rege fără menajamente.

Participarea României la război, în acel moment, nu se justifica și evoluția ulterioară a evenimentelor a

confirmat acest fapt. Factorii de răspundere ai țării — și nu numai regele, care era contra unui război alături de Antantă, dar și guvernul liberal, ca și șefii partidelor de opoziție — nu se pronunțau pentru război, căci țara nu era pregătită să facă un astfel de pas. Opinia lui Nicolae Iorga, care la 1 octombrie 1914, la Ploiești, declarase că „trebuie să lăsăm conducătorii să lucreze așa cum cred ei că este mai bine și făcându-l atenți numai când vedem pericolul” era, în genere, acceptată. Unele delimitări de poziții, care în final au impus părăsirea neutralității și intrarea în război de partea Antantei, s-au cristalizat și delimitat în timp, cu concursul unui complex de factori, atât interni, cât și externi. Hotărârile, însă, în cele din urmă pentru stabilirea poziției României a fost dorința fierbinte și unanimă a românilor de a-și desăvîrși unitatea statală și națională.

Unele aspecte privind atmosfera ce domnea în lunile august-septembrie 1914 în sinul guvernului, al familiilor regale și al diverselor cercuri politice, întâlnim și în cele câteva pagini de însemnări care urmează. Bogate în informații directe, vădind același talent literar din mai toate scrierile și discursurile sale, notele lui Duca poartă, desigur, amprenta personalității și concepțiilor autorului lor. Prin evocarea unor momente și oameni politici, Duca — aflat încă sub proaspătul imbold al evenimentelor — ne eroizează un tablou străbătut de accente subiective specifice personajului implicat. De aici notațiile sale deseori admirative, iar alte ori malicioase la adresa unuia sau altuia dintre cei evocați, în funcție și de cercurile de putere de care autorul era legat. Privindu-le prin această prismă, vom înțelege mai clar faptul istoric și conturul epocii.

În redarea textului care urmează am adoptat ortografia actuală; pentru a ușura înțelegerea s-au introdus cuvinte suplimentare între paranteze drepte; întreruperile de text au fost marcate prin trei puncte între paranteze drepte. Titlul și subtitlul aparțin redacției.

Ion BULEI,
Marian ȘTEFAN

...și ultimele luni ale domniei lui Carol I

Prin hotărârile Consiliului de coroană rezolvam latura internă a chestiunii. Rămănea de văzut cum va fi primită hotărârea noastră în afară. De când izbucnise criza monastică. Reprezentanții Antantei se luptau prin toate mijloacele ca să putem rămâne neutri. Reprezentanții Puterilor Centrale se trudeau să intrăm în acțiune alături de ei. Zilele care au precedat Consiliul de coroană au fost pentru Brătianu adevărate zile de chin. Contele Czernin¹, deosebit, era nesuferit. Executa instrucțiunile strălucitoare ce de mai multe ori pe zi primea de la Viena, cu o tenacitate explicabilă, dar totmai fiindcă eram hotărâți să rămânem neutri, îngrozitoare de suportat. Ministrul Germaniei, domnul Waldhausen, un om cu desăvîrșire nelăsat, numit la București numai din cauza marii sale averi, una din cele mai considerabile din Germania înfloritoare dinainte de război — era în concediu. Locul său, contele Waldburg, un tip de mare senior, crescut de lezuliți, plăcut ca raporturi, dar perfid în realitate, își făcea și el în grabă datoria, dar parcă într-o formă mai puțin neplăcută decât colegul său austro-ungar. Brătianu le vorbea în așa fel încât le lăsa puține speranțe. Ei vedeau, de altminteri, care era atmosfera în țară [...].

Dar totmai fiindcă de la guvern și de la opinia publică nu mai puteau

astepta mult, toată efortarea Puterilor Centrale s-a îndreptat asupra regelui. La Berlin și la Viena se obișnuie să se crede, și nu fără oarecare temel, că în România totul depinde de voința regelui Carol. Dacă regele e pentru intrarea în acțiune alături de Austria și de Germania, oamenii politici se vor supune și la el va urma. Trebuia, deci, neapărat, convins regele și toată ziua Czernin și Waldburg erau la castel. Cereau audiențe, aduceau telegrame, comunicau informații confidentiale. Nu puteau crede că regele le spunea că țara refuză să-l urmeze. Aliații noștri nu ne cunoscuseră. Am putut fi docili, prea docili uneori, față de regele Carol în chestiunile mici, în chestiunile curente. Când marile interese ale neamului au fost însă în joc, poporul acesta nu și-l putea dezmiștră tradiționalul bun simț, nici admirabilul său instinct politic. Și un neam, care a știut să supraviețuiască vitregiei milenare a vremurilor, nu se putea totmai acum nimici din servilism față de un rege sau din lasitate față de propria sa conștiință [...].

Pe regele Carol însă, aceste intervenții îi torturau groaznic. El considera că onoarea lui era angajată în alianța noastră, că a nu se ține de obligațiile ei, înseamnă a se pune în situația de a-și călca cuvântul de militar. Pe de altă parte, mândria lui era jignită. Să ajungă el, care cu atita străduință își asigurase dominațiunea asupra partidelor și oamenilor ca, în ceasul hotărârilor pentru influența lui, nimeni să nu-l asculte? Pe el, care asigurase Berlinul și Viena că răspunde oricând de

țara lui? Era o lovitură nimicitoare pentru orice mândrie omenească, necum pentru o vanitate atât de mare ca aceea a primului rege al României. Când la această criză sufletească au venit să se mai adauge telegramele personale ale lui Wilhelm al II-lea și ale lui Franz-Joseph² — apeluri directe, strălucitoare, imperative și desparate totodată — vă puteți închipui ce ceasuri a trăit bătrânul monarh. Și de aceea, după Consiliul de coroană, gândul care îl chinuia mai mult era că ce vor zice cei doi împărați de hotărârea României, nu cumva îl vor trata de trădător al cauzei comune?

Toată noaptea după Consiliul de coroană nu a putut închide ochii [...].

Brătianu aștepta și el cu o febrilă nerăbdare răspunsurile de Berlin și de la Viena și nici noaptea lui nu a fost de înviat. În sfârșit, a doua zi dimineața au sosit mult așteptatele telegrame. Erau aproape identice. Aliații noștri regretau hotărârea noastră, însă nici nu se revoltau, nici nu ne amenințau.

Sperau că mai târziu tot vom lupta alături de ei. Brătianu răsufla [...].

Criza acută trecuse. De acum urma desfășurarea evenimentelor și răbdare [...]. Am plecat la București [...].

Brătianu, stabilit la Predeal, redevenise enigmatic. Venea la Sinaia numai la două, trei zile ca să vadă pe rege sau să ne consfătuim la Costinești. Era și un mijloc de a mai scăpa de miniștrii trădători, care continuau să exercite asupra lui aceleași presiuni ca și în ajunul Consiliului de coroană. Dacă Czernin și Waldhausen, reîntrîns din concediu, parcă erau mai domoliți, în schimb Pok-

¹ Ottokar Czernin, ministrul Austro-Ungariei la București — n.r.

² Vezi *Magazin istoric*, nr. 1/1968.

lewsky Kozielew¹ și Blondel² erau din zi în zi mai stăruitori. Întâi flindcă le mergea rău pe front și în al doilea rând, flindcă București fusese cuprinsă de o criză de francofilism acut. Zărele, studenții, publicul cîntau *Marsilieze*; manifestațiuni, strigăte „Vive la France”, și pretutindeni se aclama tricolorul francez. Orice succes, oricît de neînsemnat, al armatelor franceze stîrnea un entuziasm indescribibil. Marile izbînzii germane sporeau numai ostilitatea împotriva ei, dîndu-i forme tot mai agresive. O asemenea atmosferă încuraja legațiile Antantei să aibă un ton tot mai cominatoriu [amenințător].

[...] Take Ionescu, la cîtva timp după Consiliul de coroană, plecase la București și acordă acolo un interviu în care a declarat că datorită noastră este neutralitatea leală și definitivă. O formulă în jurul căreia s-a făcut și atunci și în urmă mult zgomot. Mai tîrziu, el a căutat să dea o interpretare sofistică: definitivă pentru momentul acela, nu întotdeauna. De fapt, lucrurile stau altfel. Pe vremea aceea Take Ionescu era încă în aceeași stare de depresiune în care venise de la Londra și în care l-am văzut la Consiliul de coroană. Nu știa de partea cui va fi zeita izbînzii. Și, sincer, ca o oglindire credincioasă a stării lui de spirit de atunci, a spus: „leală și definitivă”.

La cîteva zile după aceea au început victoriile rșilor în Prusia Orientală, înalntarea lor spre Königsberg. Aceste victorii au impresionat adînc pe Take Ionescu. Seara mergea la Cazino și, în jurul meselor de joc, spunea că germanii vor fi bătûti repede, că nimic nu mai poate sta în calea rșilor, că drapelule țarului vor fi în cîteva săptămîni deasupra Berlinului. De aci și pînă a cere intrarea în acțiune a României alături de Rusia nu era, bineînțeles, decît un pas. Take Ionescu nu putea înțîrzia să-l facă.

Nicu Filipescu era dus la Berlin. În lipsa lui, conservatorii rămîneau oarecum rezervafii. Oamenii de mină duca manifestațiun pentru Antantă la București. Fruntașii, însă, tot se țineau de linia de purtare fixată în Consiliul de coroană. Marghiloman își petrecea timpul între Buzău și București și nu apărea decît rar la Sinaia. În sfîrșit, Filipescu sosi. Zimmermann³, la Berlin, fusese foarte amabil cu el, îi pusese la dispoziție toate mijloacele ca să se scitcore printră mișcările de trupe și să poată ajunge cît mai curînd în țară. Cu toții eram nerăbdători să știm ce spune și ce vrea Filipescu. Nici nu știam dacă aprobase sau nu hotărîrea luată de Consiliul de coroană. El se rosti hotărît pentru neutralitate. Spre marea noastră surprindere era lînist și ponderat [...].

La cîteva zile după aceea au venit îla el tot felul de amici și de emisari: „Coane Nicule, țara te așteaptă. În d-ta e speranță; pune-te în capul mișcării pentru unitatea națională” [...]. Alții i-a trebuit. Deși a fâgăduit că va rămîne lînist, a fugit pe ascuns; într-o bună zi, s-a urcat în tren la gara de după Sinaia și a sosit la București. Acolo, manifestații publice, ovațiuni, procesiune la

statuia lui Mihai Viteazul, discursuri. Din acel moment și pînă la moarte, Filipescu a cerut necelcat intrarea în război alături de Antantă, pentru realizarea idealului național.

Aproape concomitent cu aceste manifestații ale lui Take Ionescu și Nicu Filipescu aflam că Costinescu ține pretutindeni același limbaj ca și el. Mereu conciliabule la el acasă, din zi în zi se putea constata mai lămurit că patriarhul nostru — așa îl ziceam din cauza frumuseții său chip de bătrîn — duce o acțiune paralelă cu aceea a șefilor opoziției. Tîrziu, în urmă abia, am aflat că încheiaseră un pact formal. Luaseră angajamentul să se ajute reciproc și să nu dezarmeze pînă ce nu vor fi determinat intrarea în acțiune a României contra Puterilor Centrale. Doi ani am trăit sub imperiul acestor convențiuni secrete, ce e drept de mult publică pentru cei mai mulți [...].

De altfel, cam tot în acea vreme au venit la Sinaia și cîtiva fruntași

¹ Produsă la 14 octombrie 1916 — n.r.

„Brătianu stabilit la Predeal, redevenise enigmatic...”

ardeleni, în frunte cu M. Mihaly⁴, președintele Comitetului Executiv al Partidului Național. Au conferit cu regele, cu Brătianu și cu mulți fruntași. Au mărșăluit cu primul ministru al României le-a vorbit, firește, cu rezerva pe care i-o impunea situația lui, dar că le-a vorbit așa încît să înțelegă lămurit că tot gîndul guvernului nostru nu e decît la ei; să aibă răbdare și încredere, să fie poporul stîrns unit, ca atunci cînd vom putea intra în luptă și trece Carpații să-i găsim gata să ne ajute la distrugerea inamicului comun. Au înțeles așa de bine, încît au plecat frații ardeleni acasă mulțumiți și plini de nădejde. Iar doi ani au lucrat cum s-au priceput și cum au putut, potrivit curentului primit de la șeful guvernului, din Regat [...].

În timpul acesta, însă, firește că toată atenția noastră era mereu absorbită de desfășurarea evenimentelor de pe front. Zeul războiului era de partea germanilor. Armatele kaiserului străbătuseră cu uitate fulgerului Belgia, Liège, Bruxelles, Namur, Anvers. Ostende. Toate forturile renumite ale generalului Brialmont⁵ căzuseră ca un castel de cărți. Nimic nu putea rezista artileriei grele germane. În orice caz, nu eroismul micii armate belgiene. Se aștepta însă ciocnirea cea mare cu armata franceză și cu trupele ce neconcentră debarcau din insulele britanice. Valul german continua să se prăvălească cu furie și să măture toate zăgăzurile. Charleroi⁶ lua pentru ostirile Antantei proporțiile unui adevărat dezastru și, de acolo înainte, în cîteva zile, germanii cuceriră: Lille, Compiègne, Chatilly, trecură Marna și apărură la porțile Parisului evacuat de autorități.

Am petrecut cîteva zile groaznice [...]. Oricît de obiectiv ar fi vrut să judece lucrurile, foarte mulți dintre noi, și vorbese de cei ca mine, care înțelegeau mai presus de toate să fie români, nu puteau să uite zilele de tîrînet petrecute în Franța, nenumăratele noastre legături cu civilizația, cu cultura franceză. O mare durere ne cuprinsese pentru o soartă care ni se părea nedreaptă. Citeam telegramele și parcă nu ne venea a crede. În sfîrșit, la finele lui august, vestea victoriei de la Marna⁷ sosi. Am răsuflet politicește și omenește; cu toate obligațiile neutralității, nu ne-am ascuns bucuria. La București, firește, manifestații și delir. Cînd Brătianu a comunicat vestea regelui Carol, acesta, pentru prima oară, și-a dat seama că instinctul politic al țării fusese cel bun, și a mărșăluit că este recunoscător sfetnicilor săi că n-am mers alături de Puterile Centrale⁸ [...].

¹ Corect, Teodor Mihali — n.r.

² Henri Brialmont (1821-1903), general belgian, specialist în construcția de fortificații — n.r.

³ Înfrîngerea trupelor franco-anglo-belgiene de către germani (12-24 august 1914) — n.r.

⁴ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 9/1975.

⁵ Dealtfel, în noaptea de 26 spre 27 septembrie 1914, regele Carol I a murit; Ferdinand al I-lea deveni rege. Referindu-se la acele momente, I. G. Duca nota: „În dimineața de 27 septembrie 1914 dormeam încă adînc, cînd telefonul mă deșteptă. Suna îndelung și cu vîdită enervare. Ce s-a mai întîmplat? alerg la aparat:

¹ Ministrul Rusiei la București — n.r.

² Ministrul Franței la București — n.r.

³ Subsecretar de Stat la Ministerul de Externe al Germaniei — n.r.

Și de fapt știrile de pe frontul orientat nu erau de natură să liniștească legitimele îngrijorări ale Germaniei. E adevărat că frumoasa înaintare din Prusia Orientală care, după proorociriile lui Take Ionescu de la Căzino din Sinaia, trebuia să ducă armatele tarului la Berlin în cîteva săptămîni, se sfîrșea în înspăimîntătorul dezastru rusesc de la Tanenberg și de la lacurile Mazurieni². Dar dacă geniul lui Hindenburg³

«Domnul prim-ministru va roagă să poftiți imediat la dînsul; Majestatea Sa regele a murit subit».

Primul meu sentiment a fost de ușurare. Soarta a dezlegat ceea ce noi nu puteam dezlega. Iesirea așteptată și zadarnic căutăată, iată-o. A găsit-o bătrînul suveran părăsind scena pe care piesa nu se mai putea juca cu el. A găsit-o nu retrăgîndu-se de pe tron, dar retrăgîndu-se de pe lumea aceasta. Îmi mărturisesc păcatul. Pe urmă, simțămînte mai omonești m-au cuprins. M-am gîndit la toată lunga domnie ce sfîrșea într-o așa de tragică luptă sufletească. M-am gîndit la omul care adormise pentru vece, la însușirile lui, la binele pe care l-a făcut, la binele care ar fi vrut să-l facă. La tot ce opera sa reprezenta în evoluțiunea poporului nostru și mîntia mea l-a adus cuvenit și cuvințosul primos de recunoștință [...].

Niciodată nu mi-am dat seama, mai mult ca atunci, de bunătatea, de înnăscuta generozitate a poporului român. Un popor care se lupta cu bătrînul său rege pentru cea mai pasionantă cauză ce poate însufleți un neam — dorul întregirii lui — și care în fața morții uita totul [...]. Poate fi o mai convingătoare dovadă de mîrînire și de noblete sufletească? — n.r.

¹ Contraofensivă a Puterilor Centrale, în august-septembrie 1914, soldată cu înfrîngerea trupelor rusești — n.r.

² Paul de Beneckendorf Hindenburg (1847-1934), mareșal, comandant al armatelor Puterilor Centrale pe frontul oriental, șef al Statului major german (1916-1918); a participat la organizarea intervenției antisovietice și la înăbușirea revoluției din Germania, din noiembrie 1918; a fost președinte al Germaniei

sau al lui Ludendorff³ — las autorităților militare sarcina să dezlege această controversă — oprise armatele rusești la nord, spre sud ele mergeau din victorie în victorie. Armata austro-ungară se arătase din primul moment mai prejos de orice închipuire și la primele ciocniri se putuse vedea că această numeroasă armată nu avea nici un cheag, că nimeni în rîndurile ei nu știe de ce luptă, nici pentru cine luptă, că vrăjmasii dintre naționalități erau mai vii decît ura soldaților împotriva dușmanului oficial, că armamentul lăsa de dorit și că comandamentul era slab. Luptele din Galiția erau pentru monarhie, o catastrofă. Bucovina, Lembergul⁴ cădeau repede și cazacii apărură la hotarele Ungariei, pe crestele Carpaților.

Cu francezii învingători pe Marna și cu rușii la porțile Ungariei devenea greu să mai păstrezi neutralitatea României. Ce mai așteptați?, era strigătul general. Opoziția cerea cu insistență să declarăm războiul, presa, opinia publică manifestau zgomotos în același sens [...].

Cînd rușii au scoborit de la Maromureș, Sighet, spre Baia a fost un fel de răzvrătire în guvern. Am cerut să se convoace de urgență Consiliul de Miniștri și eu, o recunosc, printre cei mai nemulțumiți de rezistența lui Brătianu. Ne-am înțîmțit, deci, la Sinaia, în vila lui Costinescu și noi a fost violentă. La cererea noastră imperativă de intrare în acțiune, el a răspuns printr-un refuz categoric. Am insistat. Costinescu, destul de bolnav, a fost de o energie și de o vehemență neobișnuită. În cele din urmă, Brătianu ne-a declarat categoric că mai bine demisionează, decît să urmeze sfatul nostru [...].

(1925-1934), predînd puterea lui Hitler, pe care l-a numit cancelar, în ianuarie 1933 (vezi *Magazin Istoric*, nr. 12/1975 și 1, 2, 3/1976) — n.r.

³ Erich von Ludendorff (1865-1937), general, șef al Statului major (1914) și apoi adjunct al lui Hindenburg (1916-1918) — n.r.

⁴ Între 29-31 august 1914, trupele rusești înfrîng armatele austro-ungare și la 3 septembrie ocupă Lemberg (azi Lwów) — n.r.

Hotărîrea și siguranța lui, mai ales, ne-au impus. Am convenit să mai lăsam, pentru orice eventualitate, cîteva măsuri militare și am obținut de la el făgăduiala că, dacă, într-adevăr, rușii pătrund în Ungaria, să reexaminăm chestiunea și să intervenim atunci.

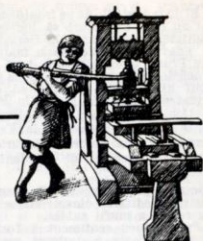
A doua zi, cazacii erau respinși de la Baia și rușii definitiv opriți în Carpați. Încă o dată Brătianu avusese dreptate [...].

Brătianu, deși se opunea curentului războinic, era vădit îngrijorat [...]. Că va trebui făcut un pas înspre Rusia, se impunea. Politica lui fusese lămurită. Imposibilitate de a executa Tratatul cu Puterile Centrale, deci neutralitate. Nu puteam merge decît cu Antanta. Războiul însă va fi lung, deci să nu ne grăbim, să alegem momentul în care va fi mai eficace și pentru [țară] și pentru noii noștri aliați. Așa fiind, de ce nu s-ar lega deja formal cu Rusia? Să întreprindă o acțiune care ne-ar asigura bunăvoința ei, fără să ne oblige încă la o intrare în acțiune, și care totodată să ne asigure chiar beneficiile unei intrări în acțiune dacă cumva prevederile lui îl înșală și, evenimentele precipitîndu-se, Antanta cîștigă războiul. Pe cînd, deci, Marghiloman evolua înspre germanofilie, Take Ionescu vorbea și Filipescu spumega, Brătianu, în tăcere, fără stirea chiar a colegilor lui, încheia, la 18 septembrie 1914 [o înțelegere secretă cu Rusia, prin care se acorda României], ca preț chiar al neutralității noastre, în caz de victorie, Ardealul și toate ținuturile românești din monarhia Habsburgilor [...].

Tratatul a fost dezbătut de Brătianu și de Poklevsky și iscălit la București. În jurul lui, secretul s-a păstrat foarte bine. Nimeni n-a știut nimic. Acest tratat era o deosebită însemnătate, nu numai prin conținutul său, care constituia un mare succes pentru diplomația lui Brătianu, dar și fiindcă e mărturia indiscutabilă, dovada scrisă că n-am făcut politică de oportunism mercantil, ci că, de la începutul războiului mondial, cu o viziune lungă de viitor, ne-am legat soarta de grupul de puteri care trebuia să rămîie învingători și care numai prin biruința lui asigura statelor mici realizarea aspirațiilor lor naționale ...

Carol I „a părăsit scena pe care piesa nu se mai putea juca cu el...” (fotografii aflate în fondurile Bibliotecii Centrale de Stat)

„Mulți din alte țări rugîndu-ne foarte”

ALEXANDRU DUȚU

„Ce voi mai spune deosebi lucrurile și mănăstirile care le-au miluit? Să zicem denpreună toate cîte sînt în Evropa, în Thrachia, în Elada, în Ahia, în Iliric, în Cambania, în Elispond, în Misia, în Lungdunia, în Pethlagonia, în Dalmația și în toate laturi de la răsărit pînă la apus și de la miazăzi pînă la miazănoapte”.

Îmbrățișînd cu privirea șirul lung de locuri ce beneficiaseră de generozitatea lui Neagoe Basarab și care se întindea pînă la țărmurile Adriaticei și ale Mării Egee, cronicarul voleyodului sublinia în Istoria Țării Românești faptul că nu era vorba numai de „ziduri”, ci și de „daruri”. Iar „darurile” nu se reduceau numai la sume de bani sau privilegii, ci cuprindeau „vase”, „covor de mătase cusut tot cu sîrmă de aur” și manuscrite frumos miniate sau cărți de curînd ieșite din tiparnița așezată la mănăstirea Dealului, deasupra Tirgoviștei.

Vechime și continuitate

Cărțile erau cerute cu insistență în Peninsula Balcanică de cei care întrețineau în mănăstiri amintirea epocii eroice din viața popoarelor iugoslave, a bulgarilor, a grecilor, și care vorbeau ascultătorilor despre strălucirea Bizanțului, despre luptele țărilor bulgare și „viețile sfinților regi sîrbi”; pe aceleași cărți, cu precădere pe **Octoih** și **Psaltire**, copiii învățau să citească în școlile organizate pe lângă mănăstiri sau în parohii. Centre de copieri se formaseră anevoie în Balcani, cu excepția Athosului, iar ateliere tipografice prinseseră și mai rar viață, deoarece acestea solicitau o bază materială adecvată și meșteri și ucenici care să-și consacre tot timpul lucrului cărțurăresc. În același timp, tipografiile nu fuseseră acceptate în capitala imperiului, la Istanbul, unde continuau să fie caligrafiate operele consacrate de tradiție

și nu erau redactate, decît rareori scrieri cu un conținut înnoitor. De aceea, emisarii din centrele balcanice porneau spre Bistrița olteană, spre Putna și Neamț, unde aflau mijloace pentru a-și astîmpăra „foamea de carte”.

După ce tipograful grec Zaharia Kalleirgis a tipărit la Veneția, în 1509, un **Ceaslov** pentru publicul din interiorul spațiului grecesc, iar Macarie a dat la iveală, în slavonă un **Octoih** în două părți la Cetinje, în 1493-1495, și un **Liturgier** la Tirgoviște², în 1508, tiparul nu a mai făcut progrese spre sud, în Bulgaria și Grecia de azi. Au mai funcționat, sporadic, ateliere tipografice pe teritoriul iugoslav, la Gorazde, Rujansk, Gračanica, Belgrad, pentru a se stinge la sfîrșitul sec. XVI; pe teritoriul albanez, grecesc, bulgar, tipografiile nu au prins viață. Abia în 1727, Ibrahim Mûteferrika, originar din Cluj a dat la lumină cîteva cărți la Istanbul; dar perioada de înflorire culturală ce acoperea primele decenii ale sec. XVIII și care anunța noi des-

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 2/1972.

² Vezi Magazin Istoric, nr. 4/1970.

chideri de orizont — denumită „epoca lălelelor” — nu a durat prea mult în imperiul semilunii și tipografia și-a încetat activitatea.

Până la începutul sec. XIX, singurele tipografii care au funcționat neîntrerupt în tot sud-estul european au fost cele românești. Din 1508, cu scurte întreruperi provocate de războaiele distrugătoare cu forțele Înaltei Porți, tipografiile instalate în spațiul românesc au oferit carte tuturor celor care foloseau drept limbă slavona iar mai apoi greaca. S-a afirmat, pe bună dreptate, că tiparul chirlic a îmbinat, în cultura noastră, vechimea cu continuitatea, ca în nici o altă cultură din estul sau sud-estul Europei. Atât cărturarii greci, cât și cei iugoslavi, albanezi sau bulgari au trebuit să-și imprime operele în tipărite situate în afara zonei balcanice, la Veneția, la Viena, în alte orașe — atunci când nu au venit la Iași sau București — până târziu, la începutul sec. XIX. De aceea, când cronicarii români vorbesc de „dani”, iar călătorii străini întâlnesc emisari de departe care cer „milostenii”, știm că era vorba și despre manuscrise aflate azi în Balcani sau tipărituri întâlnite chiar în Orientul Apropiat.

Limba vorbită de popor

Cronicarul lui Neagoe Basarab subliniază faptul că autorul **Învățăturilor către Teodosie** a consolidat cititorii ale predecesorilor. La fel a procedat două secole mai târziu, Constantin Brîncoveanu care a făcut o danie mănăstirii Racoviță, „care iaste den susul cetății Beligradului în ținutul turcesc, ce iaste zidită și înălțată den temelie ei de răposatul Radu Voievod, care den trecuții ani stăpînitor acestei țări au fost...”. Cititorii români au revenit, cu insistență, pentru a întări și da o nouă strălucire construcțiilor ridicate de predecesori, dar au și adăugat noi centre celor vechi. Matei Basarab a construit lăcașuri la Vidin și Sviștov, Brîncoveanu la Galata, Cantemir a schițat el însuși planurile palatului din Istanbul, unde a scris **Istoria ieroglifică** și a strîns material pentru **Istoria Imperiului otoman**, într-un cabinet de lucru cu o bibliotecă ce s-a risipit¹.

Cărțile nu lipseau din aceste lăcașuri, fiind trimise din centrele de copiiști din țară. În scriptorium-ul de la Putna, copiiștii scriau răsplată ca un **Apostol**, din 1463, sau un **Tetraevanghel**, din 1502, au fost caligrafiate din porunca marelui Ștefan „pentru mănăstirea sa Zograf în sfîntul munte Athos”. Un **Tetraevanghel** din 1504 a ajuns la mitropolitul Muntenegrului, Daniil Njegoș, care l-a donat Patriarhiei din Peș. Culegerea de norme juridice, **Sintagma**, întocmită de Matei Vlastares din Salonic pe la 1335, a fost caligrafiată în Moldova în 1495, și a ajuns la mănăstirea

Hopovo și la Srem, în Iugoslavia. Compozițiile lui Filotei, monahul de la Cozia, dedicate lui Mircea cel Bătrîn, s-au difuzat în Serbia și în Bulgaria, în timp ce **Cuvintele** lui Damaschin Studitul, scrise în slavonă în sec. XVII la noi, au ajuns la Istanbul. În localitățile iugoslave Meșița și Lok, manuscrise provenite de la Putna sau Neamț au fost descoperite de specialiștii din țara vecină care le-au descris cu amănunte.

Difuzarea textelor a fost continuă, cu sporită intensitate în răstimpurile în care viața culturală românească cunoștea o mai mare înflorire. În asemenea condiții, specialiștii de peste hotare au constatat că modul de a scrie și împodobi textele, cu precădere în centrele din Moldova, a alcătuit un model pentru cărturarii care difuzau mai departe operele scrise de români: este vorba de așa-numitul „izvod moldovenesc”, cu un rol recunoscut în cultura veche rusă, dar și în culturile de la sudul Dunării. În această ultimă direcție, efortul românesc a fost permanent, deoarece el asocia politici de rezistență în fața marelui imperiu care înainta spre inima Europei, în sec. XVII, opera de restituire și descoperire a marilor valori ale gândirii europene. Darurile au pornit mai ales către Athos, focarul vieții culturale a popoarelor balcanice până în epoca Luminilor când noi centre de activitate cărturărească și-au făcut apariția la sud de Dunăre. Savantul rus Porfiri Uspenski cuprindea într-o formulă sintetică un întreg proces cultural, atunci când scria, în 1877: „Nici un alt popor nu a făcut atîta bine pentru Athos, cît au făcut românii”. Politica de rezistență și-a amplificat cadrul, adoptînd noi orientări, din sec. XVII înainte, când limba vorbită de popor a pătruns neîncetat, biruitoare, în toate sectoarele culturii scrise române, iar tiparul a oferit mii de exemplare în răstimpuri de cîțiva ani; cartea pentru străini a fost mai limpede individualizată și încadrată într-un veritabil program cultural.

În anii în care o pleiadă întreagă de cărturari au ieșit din școlile de la Tîrgoviște, Iași sau Brașov s-a acordat o deosebită atenție muncii tipografice. În epoca lui Matei Basarab și Vasile Lupu, cărțile în slavonă au sporit și au continuat a fi adresate popoarelor din sudul Dunării. În 1635 și 1656, deceniile în care au văzut lumina tiparului texte românești importante, precum **Cazania** lui Varlaam, care s-a răspîndit pînă în Bihor și sudul Olteniei, **Noul Testament** de la Alba Iulia, ieșit din străduința lui Simion Ștefan care a afla cuvintele „bune, pe care le înțeleg toți” sau **Pravila** de la Govora, trasă apoi, într-un tiraj special pentru transilvăneni, cărțile în slavonește au fost expres menite sîrbilor și bulgarilor. Ne dezvăluie cu claritate acest fapt cuvîntul către cititori din fruntea **Psaltirei** de la Govora, din 1637, adresată „evlaviosului neam al patriei noastre și altor neamuri [...] și cu

¹ Vezi **Magazin Istoric**, nr. 3/1976.

deosebire bulgarilor și sirbilor"; ori precuvintarea semnată de Melhisedec de la Cimpulung, dar scrisă de distinsul cărturar Udriște Năsturel, la **Antologhionul** slavonesc, din 1643, în care se arată că „mulți, ba chiar mai toți, atît din țară, cît și din alte țări, rugîndu-ne foarte, de aceea ne-am silit ca mai întîi de toate, să punem în lucrul tipografiei această carte". Cum aflau de aceste rugăminți tipografii români, înțelegem din prefața la **Triodul** din 1649, de la Tirgoviște, scrisă de același cărturar dar semnată de Elena doamna — soția lui Matei Basarab — și adresată lui Damaschin, starețul mănăstirii sîrbe Hilandar de la Athos, venit în cetatea românească de scaun tocmai pentru a solicita cărți. Eficacitatea acestui sprijin a fost recunoscută în numeroase mărturii, printre care și în cartea **Abgar**, scoasă în 1641, la Roma, de episcopul bulgar Stanislavov.

Bogatul program al lui Constantin Brincoveanu

În programul cultural al lui Constantin Brincoveanu (1688-1714) cartea destinată popoarelor balcanice a continuat să ocupe un loc prioritar. **Gramatica slavonească** scoasă de Antim Ivireanu la Snagov, în 1697, este destinată celor care doreau să învețe la București această limbă „străină și împrumutată", precum și celor care o vorbeau, „adecă slavii". În domnia lui Brincoveanu, registrul de preocupări s-a lărgit: pe lîngă tipăriurile destinate cultului, au fost date la lumină numeroase cărți didactice și de înțelepciune. Ca un mijloc de rezistență în fața presiunilor culturale crescînde ale Imperiului habsburgic, acest program a căpătat un aspect nou, prin locul deosebit acordat limbii grecești, care pătrundea, acum, în toată rețeaua învățămîntului balcanic. Datorită acestor împrejurări, cartea în limba greacă adresată dascălilor și elevilor sau negustorilor balcanici care foloseau această limbă, s-a afirmat tot mai viguros. Manos Apostolu scria în prefața dedicată lui Brincoveanu la **Pildele filosofesti**, din 1713: „prin mărirea ta de suflet și strălucitele binefaceri, învățătura grecilor este chemată la prima ei demnitate", în timp ce pe primele pagini ale primei tipărituri în greacă apărută în Moldova, la Cetățuia, în 1682, versuri festive vesteau o însemnată victorie: „se lăuda îngîmfarea apuseană, mai înainte, că întrece cu mult pe răsăriteni în știința greacă și în tipărirea cărților; lumina acestor două lucruri a răsărit acum aici". Dar cărțile ieșite din tipărișele patronate de Brincoveanu au depășit aria restrînsă, a Balcanilor. După ce au fost date la lumină la Snagov și București cărți cu textul în

greacă și arabă, în 1706, la Antiohia în Siria, cu sprijinul principelui român, au fost tipărite numai cu caractere arabe **Psaltiri** destinate să servească și ca manual școlar, după cum declara patriarhul Atanasie al Antiohiei în cuvîntul de laudă către Brincoveanu. Pe primele pagini ale acestor cărți, cititorii întîlneau stema Țării Românești. Apoi regele Vahthang IV al Georgiei a cerut să i se trimită și lui un meșter cu cele necesare pentru editarea de cărți în limba georgiană, care, mai înainte, nu apăruseră decît dincolo de hotarele țării; a ajuns, pe celălalt tîrm al Mării Negre, un anume Mihai, fiul lui Ștefan, care, în 1709, a făcut să apară la Tbilisi prima carte pe teritoriul georgian¹, o **Evangelhie**, retipărită în 1710. Astfel, în istoria cărții universale, tipografiile române au înscris realizări de valoare și semnificație excepționale, datorită cărora iradierea culturii românești a trecut în epoca brîncovenească, mult dincolo de marginile schițate de cronicarul lui Neagoe Basarab.

Un document publicat de curînd ne oferă dovada clară a acestei puteri de iradiere a cărții ieșite din tipografiile românești. Pe la 1717, Giovanni Maria Bertolli, cenzor al cărților grecești tipărite la Veneția, înainta un raport care-i fusese solicitat de consiliul ce se ocupa de tipografiile din republica serenissimă. Inchiziția sesizase consiliul că grecii tipăreau la Veneția ce voiau, ofensînd credința catolică prin scrierile lor rituale. Într-un stil care dezvăluie libertatea de spirit venețiană — aceea care a favorizat întemeierea colegiilor grecești, unde Brincoveanu însuși a trimis numeroși bursieri — cenzorul cerea să nu se țină seama de insinuările Inchiziției care trecea sub tăcere privilegiile acordate grecilor chiar de către papi. Și apoi, adăuga Bertolli, dacă va fi interzisă tipărirea cărților grecești în Veneția, grecii vor face apel la tipografiile din alte părți, de unde vor ataca frontal pe catolici; exemplul cel mai bun ni-l oferă Țara Românească, unde principele Brincoveanu a dat permisiune și imbold unor cărți împotriva catolicilor. Libertatea de spirit venețiană acoperea precise calcule comerciale. Dar faptul că Veneția — care era în acel timp, centrul tipografic cu producția cea mai bogată de cărți pentru popoarele balcanice — privea cu atenție activitatea centrelor tipografice române, relevă încă o dată rolul jucat de români în dezvoltarea culturilor sud-est europene pînă în pragul epocii luminilor, evoluție dominată de aspirația spre libertate și independență și dinamizată prin exemplul dat de poporul român.

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 11/1975.

CRONICI ÎN PIATRĂ ALE INDEPENDENȚEI

„Urmașii vitejilor copii ai Vrîncioaiei”

FLORIAN TUCĂ

Focșani: la 29 iunie 1916, în această localitate a avut loc solemnitatea dezvelirii Monumentului eroilor vrînceni și putneni căzuți în războiul pentru cucerirea independenței. Într-un cald cuvînt evocator, generalul Marcovici spunea:

„Voinicii flăcăi din Vrancea, urmașii vitejilor copii ai Vrîncioaiei, precum și cei din întregul județ al Putnei, au fost și ei chemați dimpreună cu întreaga țară, [...] să arate lumii întregi că strămoșeasca vitejie a fost păstrată cu

toată însuflețirea în inimile românești și că ei au știut, la chemarea ce li s-a făcut în momentul suprem, să dovedească că sînt gata a se jertfi pentru realizarea drepturilor seculare ale patriei [...]. Ne-am adunat astăzi aici [...] pentru a aduce prinosul nostru de recunoștință și admirațiune memoriei acelor din fiii Putnei care au dat dovadă de devotament și sacrificiu spre binele și fericirea obștească”.

Monumentul — opera sculptorului Oscar Spaethe — înfățișează un dorobanț în plin avînt și o femeie cu un steag, compoziția semnificînd patria.

Putnenii și vrîncenii au slujit cauza independenței sub drapelul Regimentului 10 dorobanți, care își avea garnizoana de reședință în Focșani. Unitatea și-a început marșul de luptă la 10 aprilie 1877. La 6 august 1878, cînd s-a înapoiat în garnizoană, din rîndurile ei lipseau aproape 160 combatanți, dintre care un ofițer superior, trei ofițeri inferiori, cinci sergenți, șase caporali și 144 soldați.

În bătălia de la Grivița din 30 august 1877, focșenenii au mers în coloana întia de atac. Un document de Stat major reconstituie astfel dispozitivul regimentului: „Batalionul 1, comandat de maiorul Șonțu, forma linia întia de bătaie, împreună cu un batalion din Regimentul 8 linie. La batalionul maiorului Șonțu s-a mai atașat Compania 7 din al doilea batalion; astfel forța acestui batalion era de 5 companii. În a doua linie era Batalionul al 2-lea, comandat de maiorul Lippan”.

Înainte de începerea luptei, maiorul Șonțu a trecut de la o subunitate la alta, îmbărbătîndu-și oștenii. Ni s-au păstrat cuvintele pe care le-a adresat el atunci dorobanților: „Băieți! să fiți viteji, să înaintați bărbătește. Ni s-a încredințat cînsa de a deschide lupta; să fim vrednici

de aceasta, să arătăm că simtem români și că nu ne temem de vrăjmași... Și dacă mă veți vedea pe mine murind nu vă pierdeți firea, mergeți înainte cu căpitanii. Și de-o muri și ei, aveți locotenenții... Aveți sergenții...".

La 30 august 1877, după luarea prinzului, dorobanții au pornit la atac. În frunte se afla maiorul Șonțu. Cu trunchiurile puțin aplecate în față, așa cum i-a imortalizat penelul lui Grigorescu, oștenii îl urmau prin ploaia de schije și gloanțe. Ținta tuturor era reduta inamică. Căutând, o privește neașteptată li s-a deschis în fața ochilor: o vale neștiută de ei, plină de ierburi și de mărăcinișuri, cu pante abrupte, bătută de foc ucigător. „Atacul s-a dat în condiții foarte grele. Pe lângă că reduta era foarte bine întărită, atacatorii trebuiau să treacă o vale, numită «Valea plingerii» sau «Valea lacrimilor». Această vale, având malurile repezi, stînjenește atacul". Dincolo de ea, se contura, surprinzătoare și cumplită, o redută necunoscută de ei: Grivița 2. A fost un moment de cumpănă. Maiorul Șonțu s-a avîntat din nou primul. Dar a căzut vitejește

„stropind cu singele său pămîntul roditor al gloriei. Memoria lui va fi scumpă tuturor celor care iubesc libertatea, dreptatea și curajul" — scria ziarul **Dorobanțul**.

Căpitanul Leon Caracalia a preluat comanda batalionului. Era un țăntaș neîntrecut. Din prima împușcătură, a doborât un ofțier inamic urcat pe un parapet. Al doilea glonț și-a atins și el ținta. Dar pe al treilea nu l-a mai tras: un plumb dușman l-a lovit în plin. Comanda subunității a fost preluată de locotenentul Chivu Stănescu. Cînd căzuse căpitanul Caracalia, el era ceva mai în urmă. Se opri să-și lege rana sîngerîndă. Dar cînd a văzut că batalionul a rămas din nou fără comandant, s-a aruncat în fruntea atacatorilor, urmîndu-i în vitejie și jertfă pe ceilalți doi ofițeri.

Unul din sergenți a apărut atunci în fruntea oștenilor.

Cine va fi fost el? Poate Al. Costescu, ori C. Costescu, sau I. Iancovescu... ceea ce se știe precis este că iureșul atacatorilor a continuat...

Cu toate jertfele și eroismul dorobanților, Grivița 2 n-a

putut fi cucerită atunci, nici în luptele din septembrie și octombrie, ci abia în noiembrie, cînd a căzut întregul sistem de la Plevna.

Pentru cinstirea memoriei maiorului Gheorghe Șonțu, reprezentanții cetățenilor din orașul Focșani au hotărît, la 6 septembrie 1877, ca o stradă din localitate să poarte numele eroului. În procesul-verbal întocmit cu acel prilej se spunea: „Consiliul comunei Focșani, informîndu-ne de participarea armatei noastre române la războiul din Orient și bravura cu care s-a distins la luarea unor redute din preajma Plevnei, cu care ocazie aveau de regretat pierderea a doi ofițeri din comuna noastră, și anume: maiorul Șonțu și sublocotenentul Botescu [...], dispunem ca numita stradă unde este casa părintească a d-lui Șonțu, va purta numele strada Șonțu".

39 ani mai tîrziu, cîstind memoria celor care își vărsaseră singele pentru independența patriei, focșenii le aduceau un nou omagiu, prin ridicarea monumentului eroilor vrînceni și putneni.

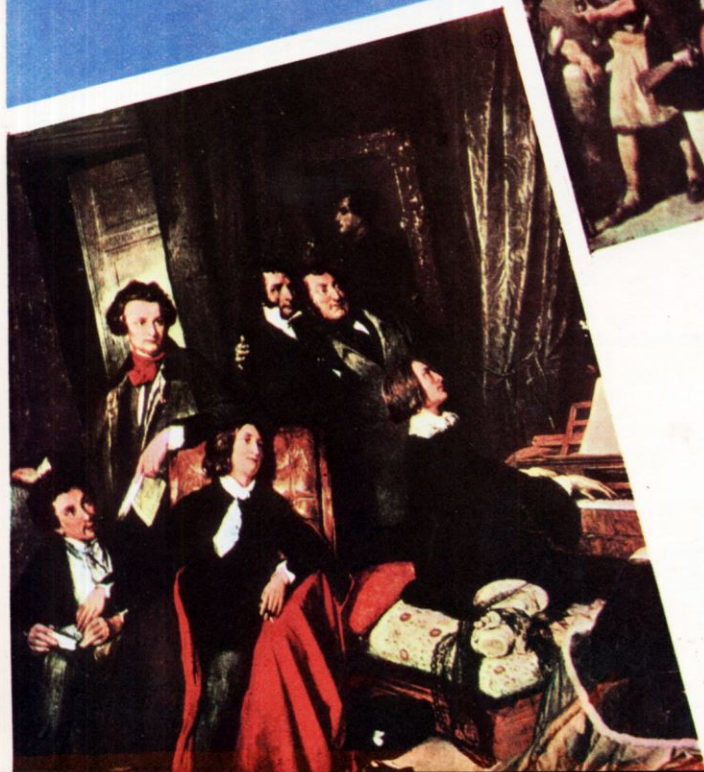
PLANȘELE NOASTRE

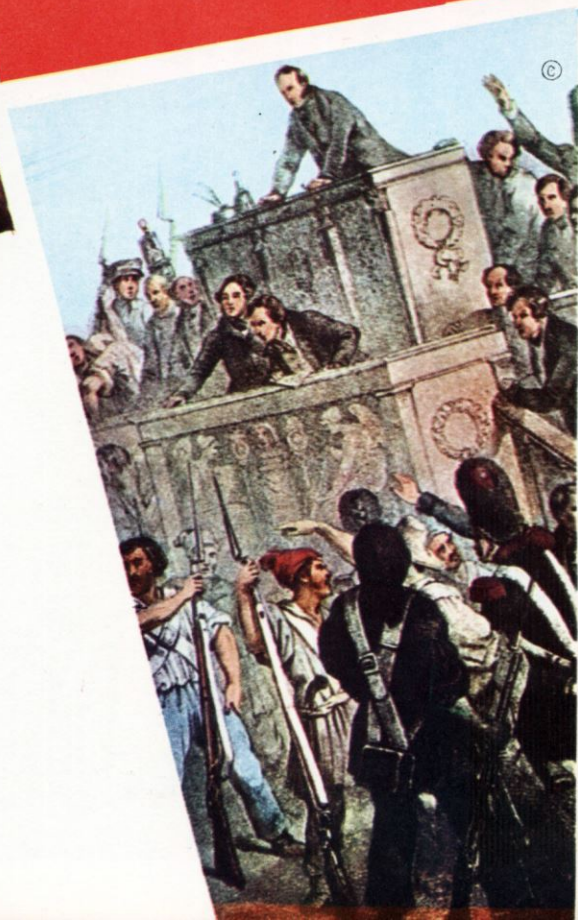
① Oșteni din vremea lui Ștefan cel Mare. Reconstituiri grafice de Costin Petrescu, aflate la Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România; în medalioane: stema (sus) și sigiliul lui Ștefan cel Mare.

④ Chipuri de turci, așa cum apar pe o frescă a mănăstirii Voroneț, una din multele ctitorii ale marelui voievod (**Bătălia de la Valea Albă**, p. 5)

② ③ Cunoscutul scriitor Alexandre Dumas-tatăl a luat parte la frămîntările sociale din Franța primei jumătăți a secolului XIX — revoluția din iulie 1830 și revoluția burghezo-democratică din 1848. a) Alexandre Dumas împreună cu Victor Hugo, George Sand, Niccolò Paganini și Gioacchino Rossini. La pian — Franz Liszt; b) Luptele de la Porte Saint-Denis — Paris, din ziua de 28 iulie 1830; c) 23 februarie 1848: Camera deputaților dezbate abdicarea regelui Ludovic Filip (**Alexandre Dumas—revoluționar**, p. 55)

Pe teritoriul de astăzi al României s-au succedat, de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, orînduirile sociale cunoscute pe plan universal, acumulîndu-se o bogată civilizație materială și spirituală. O importanță deosebită a avut organizarea statală traco-dacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista și al lui Decebal.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

NEAMURI ȘI TRIBURI TRACICE

Odrisii

Unul din cele mai importante triburi tracice¹. A locuit pe ambele maluri ale râului Tonzos (azi Tundja) pînă în apropierea Apolloniei (azi Sozopol, Bulgaria), ocupînd astfel centrul Traciei. Încă din sec. V î.e.n. Herodot și apoi Tucicide menționează existența unui mare regat, ale cărui limite s-ar fi extins, potrivit prezicțiilor lui Tucicide, de la Abdera (azi lângă Polystylo, Grecia) pînă la gurile Dunării. Intemeietorul acestui regat se numea Teres I (aprox. 470-424 î.e.n.). Urmasul său, Sitalkes (aprox. 440-424 î.e.n.), a purtat o serie de lupte cu scitii de la nord de Dunăre, căutînd să întrețină bune relații cu grecii din Abdera și încheind chiar un tratat de alianță cu Atena. Sub acest cîrmuitor, regatul odris, avînd o organizare internă perfecționată și întemeindu-și autoritatea pe supunerea celorlalte seminții tracice, ca și a unor cetăți grecești, pe care le obliga la plata unui greu tribut, a cunoscut o perioadă de maximă dezvoltare. O vreme, în partea de apus a Traciei a domnit fratele lui Sitalkes, Sparadokos, care a dus o politică opusă, potrivnică alianței cu Atena. Puternica cetate a ridicat împotriva sa pe regele Macedoniei, Perdikkas, și pe Sitalkes, aliați în această împrejurare, deși în altele au fost în război. Sparadokos s-a refugiat la scitii, care au sîrșit înăi prin a-l preda fratelui și adversarului său. Urmasii lui Sitalkes, Seuthes și Cotys, au continuat politica predecesorilor lor. În schimb, în vremea lui Kersebleptes, mai exact în anul 341 î.e.n., Filip II, regele Macedoniei, tatăl lui Alexandru cel Mare, a cucerit regatul odris (Diodor).

Sînt cunoscuți mai mulți regi ai odrisilor care au emis, în a doua jumătate a sec. V și în sec. IV î.e.n., pînă la cucerirea macedonienilor, monede de argint și de bronz, cu legende în alfabetul grecesc: Sparadokos, Amadokos II, Teres II, Ketriporis (membru activ al unei coaliții îndreptată împotriva lui Filip II, în 356 î.e.n.). Chiar dacă aceste monede nu au avut un rol prea important în circulație, ele sînt o dovadă a prosperității regiilor odris; destul să mai arătăm că, pe la 400 î.e.n., regele Seuthes și-a permis să angajeze 6 000 mercenari greci, în vederea rezolvării unor conflicte locale (Xenophon, *Anabasis*).

Cu toate că Alexandru cel Mare l-a schimbat sau antrenat pe cîrmuitorii locali în campania din Asia, în Tracia au rămas puternice nuclele de rezistență, care au dat mult de furcă macedonienilor, atît în anii glorioși domnii a lui Alexandru (Curtius Rufus), cît și mai tîrziu, în vremea lui Lisimah. Astfel, în 313 î.e.n., în zilele răscăleli cetăților vest-pontice în frunte cu Calatis, cînd Lisimah s-a îndreptat spre sud pentru a face față debarcării generalului grec Pausanias, a găsit trecătorile Balcanilor blocate de forțele regelui traco Seuthes III și a reușit să treacă doar cu prețul unor mari pierderi (Diodor). Regatul lui Seuthes III era situat în Valea Trandafirilor, între munții Balcani și Sredna Gora. Arheologii bulgari l-au descoperit și cercetat capitala, Seuthopolis, un adevărat oraș, construit după

modelul grecesc. În cluda vitregiei vremurilor, Seuthes III a emis monede de bronz de tip grecesc, în spiritul tradiției regiilor odrisii independenți.

În 277 î.e.n., cetăți, instalați în Peninsula Balcanică, au întemeiat regatul din Tyllis, ajungînd să controleze cea mai mare parte a triburilor tracice. După aproximativ șase decenii, se pare că în 218 î.e.n., o răscăleală a tracilor a pus capăt existenței regatului din Tyllis (Polybiu). Din secolul următor, avem din nou dovezi despre existența unor conducători locali tracii, unii siguri odrisii, ca Amadokos, menționat într-un conflict cu regele Filip V, care a cucerit, în 180 î.e.n., orașul Philippiopolis și a făcut chiar o incursiune pe cîmlele Balcanilor, împreună cu toată oștirea, pe cît de spectaculoasă pe atît de inutilă (Polybiu, Titus Livius), căci zilele regatului său erau numărate. După victoria din 168 î.e.n. asupra Macedoniei, romanii au recunoscut autoritatea regelui odris Cotys. Două decenii mai tîrziu, Macedonia a fost transformată în provincie romană. Din această perioadă merită să amintim isprăvile regelui odris Diegylis, care, după ce a eșuat în încercarea de a ajunge pe tronul Macedoniei, a ocupat teritoriul în sudul Traciei și a distrus Lysimacheia, pînă ce a fost învins, la rîndu-i, în 145 î.e.n., de regele Pergamului. Merită să amintim și pe un alt Amadokos, în zilele agitate ale războaielor cu Mitridate VI Eupator, regele Pontului și adversar temut al Romei și, în fine, pe Sadalas, ale cărui relații cu Messembria (azi Nesebăr, Bulgaria) și cu triumvirul Marcus Antonius prin anii 45-43 î.e.n., ne sînt, de asemenea, cunoscute. Chiar dacă din acel moment dinastia odrisă se va uni cu aceea a sapeilor, o altă seminție tracă, este cert că sub titulatura de regat clientelar (dependent de autoritatea Romei) ai odrisilor, romanii vor încredința dinastiei odrisio-sapele, după 29-28 î.e.n., conducerea și apărarea unei zone foarte întinse, de la gurile Dunării și pînă în sudul actualei Bulgarii. În anul 46 e.n., împăratul roman Claudius, profitînd de uciderea lui Rhometalces II, va distruge regatul odris, transformînd partea de la sud de munții Haemus (Balcani) în provincia romană Tracia. (Vezi și G. Mihailov *La Thrace au IVe et IIIe siècles avant notre ère* („Tracia în secolele IV și III î.e.n.”), în *Athenaeum* XXXIX, 1961, Hristo Danov, *Drevna Trakia* („Tracia antică”), Sofia, 1969.

Gh. POENARU BORDEA și Al. SUCEVEANU

Sucii

În izvoarele literare și epigrafice, acest trib getic este menționat fie suceli, fie suci. După aceleași surse, membrii tribului respectiv sînt semnalati în trei locuri.

În munții Haemus se cunoaște trecătoarea Succilor, controlată mult timp de acest trib și identificată azi cu Sulu Derbend sau Demir Kapu. Mărește importanța ei strategică vorbesc Ammianus Marcellinus și alți istorici. După unii filologi, printre care și Tomasek, toponimul este de obîrșie indoeuropeană, însemnînd „despicătură”.

Se pare că din pasul Succilor balcanici au emigrat două grupe de populație spre Dunăre. Unii dintre suci

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 5/1972 și 4/1974.

NEAMURI ȘI TRIBURI TRACICE

agriani
albecensi
aletoi
ansamensi
appiariensi
apuli
apsinthioi
arsietai
artaci
asti
ausdecensi
(usdecensi)

bebrici
beni
berecynti
bessi
bettegeri
blefi
bisalti
bistoni
bitini
bottiai
brianti (priantii?)
brigi

brisi
buri (buridavensi)
caeni
carpi
carpodaci
celagesi
celegerri
ciconi
colialetae
coralli
corpili
costoboci
cotensi
crestoni
crobizi
crusaei
daci (v. geto-daci)
dantheleti
darsi (darsai)
derroni
digecri
dimensi
diobessi
diol
dolonsi (dolongi)
drosi
drugeri
edoni

geti (getae,
v. geto-daci)
harpi
hypsalti
lai
maedobithyni
moesi (mysi)
mygdoni
napel
nipsaloi
(tranipsaloi)
obulensi
odomanti
odrisi
olnensi
olteni
olizoni
orresci
palopli
paiti
panaloi
plarensi
pletigi
plengeti
plieri
pirogeri
piliasti
potulatensi

pradavensi
ratacensi
(racatensi)
rondaloi
saboci
saci
sapei
sargeti
satiri
serdi
siensi
sindi
singi
sithoni
sucii
terizi
thunati
tilati
tini
trausi
treri
tribali
tynteni
tyrageti
uti
zalei
zbaleoni
zerani

s-au așezat la răsărit de Durostorum (Silistra) și au creat acolo un important centru politico-militar denumit **Sucidava**, ce se identifică azi cu satul Izvoarele (fost Pirjoala), din jud. Constanța. **Sucidava** dobrogeană este menționată de Tabula Peutingeriana, de Itinerarium Antonini, de către o inscripție din vremea lui Aurelian și de alte izvoare antice.

Al doilea grup de suci getici a trecut la nord de Dunăre și s-a așezat la apus de gura Oltului, în cîmpia română-neajeană. Acolo au fondat cetatea **Sucidava**, localizată precis după inscripții și după Procopius, la Celei-Corabia în jud. Olt. Săpăturile arheologice au identificat la Celei o fortificație a suclilor sub temelile cetății romano-bizantine și o așezare a lor în zona înconjurătoare. Numai cetatea a fost distrusă de romani mai înainte de cucerirea

Daciei. Așezarea civilă s-a menținut, putîndu-se constata că a avut legături economice cu lumea elenistică și cu negustorii romani din vremea republicii. Sub stăpînirea romană din sec. II-V e.n., suclii din cîmpia română-țeană au fost organizați într-un **territorium Suclidavense** de caracter civil și militar. De la Aurelian pînă la invaziile hunilor a rezidat acolo un prefect al Legiunii V Macedonica, ce-și avea sediul principal pe malul opus, la Oescus (Ghîghen, în Bulgaria). La **Sucidava**, ceramică dacică a suclilor și alte materiale pot fi urmărite din sec. III î.e.n. pînă în sec. IV e.n. Ultima mențiune a toponimului sub forma **Syeblida** o avem de la Procopius.

Prof. dr. doc. D. TUDOR

Mari personalități ale tracilor de nord înainte de Burebista

RADU VULPE

Numeroasele triburi trace din antichitate, care locuiau pe o întinsă parte din sud-estul Europei, de la nord de Carpați pînă în Asia Mică și din Panonia și Iliria pînă în ținuturile de stepă din răsăritul scitic, se grupau în două ramuri principale, despărțite prin lanțul Balcanilor (Haemus). Erau de o parte tracii de nord, care ocupau întreaga Românie de azi, precum și largi spații în jur, iar de alta tracii de sud, care locuiau în cuprinsul Bulgariei actuale, precum și pe coasta de nord a Mării Egee cu Strimtoriile și partea de nord-vest a Anatoliei¹.

¹ Vezi Magazin istoric, nr. 7/1972.

Tracii de nord sînt menționați de izvoarele istorice mai ales cu numele de geți și de daci, primul corespunzînd triburilor din șesurile de pe ambele maluri ale Dunării de Jos, iar ceilalți triburilor din Carpați. Fiind de același neam, nedeosebindu-se între ei decît prin nume, se cuvine ca poporul unitar pe care îl reprezentau să fie numit geto-dac¹. Cît despre numele propriu-zis de tracii, el se aplică de obicei în antichitate numai tracilor de sud, pe care îi cunoaștem și prin denumirile de tracii balcanici sau meridionali. Statul format prin unirea triburilor lor din Peninsula Balcanică se cheama odris, ca urmare a faptului că dinastia sa conducătoare provenea din tribul odrisilor (Odrysi), care locuiau în bazinul inferior al fluviului Hebros (Mărița).

Cele două mari grupări trace au avut o evoluție diferită, ceea ce a dus la deosebiri regionale importante între ele; chiar influențele comune pe care le-au primit în decursul veacurilor — ca cele scitice, anatolice, grecești, celtice, romane — s-au concretizat în orientări cu efecte divergente. Pe cînd Tracia de Sud avea să devină, pînă la urmă, din punct de vedere cultural un focar de elenism, continuîndu-și dezvoltarea în această direcție chiar în îndelungata ei situație de provincie romană, regiunile geto-dace de la nord de Balcani și de Dunăre, formînd provinciile Moesia și Dacia, vor sfîrși prin a fi cu desăvîrșire romanizate, cu toate că și în cuprinsul lor influențele civilizației elene se manifestaseră din vechi timpuri și cu o intensitate neîntreruptă.

Spargapeithes

Primul dintre conducătorii cunoscuți ai unei populații din Dacia antică este Spargapeithes, pe care Herodot îl pomeniște pe la începutul sec. V î.e.n. ca rege al agatirșilor. „Părintele istoriei” ne lasă a înțelege că acest personaj a fost oarecum înrudit cu regișii sciți, ceea ce, de altfel, se confirmă și prin aspectul iranian al numelui său. Se știe că sciții, ca toate popoarele nomade din nordul Mării Negre și de dincolo de Caspica și ca medo-perșii și parții, făceau parte din marele grup lingvistic al popoarelor numite convențional „iraniene”. Dar pe agatirși (Agathyrsoi), pe care îi localizează pe rîul Maris (Mureș), deci în Dacia, istoricul grec îi distinge de sciți, caracterizîndu-i ca apropiați de tracii și arătîndu-i ca „foarte ferceși, gătiți cu podoabe de aur”, ceea ce corespunde renumelui de țară auriferă al Daciei. Această diferențiere reiese și din atitudinea ostilă a agatirșilor față de sciți, ca a unui popor sedentar de munte față de incursiunile unui popor nomad de stepă. Herodot ne mai informează că Spargapeithes, regele agatirșilor, l-a ucis pe regele scit Ariapeithes, întinzîndu-i o cursă probabil cu prilejul unui război. Și tot de la istoricul grec aflăm că, puțin mai înainte, pe vremea marii expediții persane a lui Darius I împotriva sciților, de prin anul 512 î.e.n., agatirșii au refuzat să le dea ajutor acestora, menținîndu-se neutri. Iar cînd, în retragerea lor strategică, sciții au căutat să se apropie de Carpați pentru a-i atrage pe perși într-acolo și a-i pune în conflict cu agatirșii, aceștia s-au arătat gata de a-i respinge cu armele și pe unii și pe ceilalți.

Din știrile pe care ni le oferă Herodot reiese că agatirșii trebuie să fi fost la origine o populație iraniană, diferită întrucîtva de sciți, care, invadînd în secole mai vechi interiorul Transilvaniei, s-a statornicit acolo ca o clasă dominantă peste tracii nordici locali și a sfîrșit prin a fi asimilată de către aceștia. Mai este, însă, foarte probabil ca numele de agatirși, pe care numai Herodot îl pomeniște (căci autorii ulteriori nu fac decît să-l imprumute de la el), să reprezinte doar o poreclă dată de sciți tracilor carpatici, care pe limba lor se vor fi chemat totdeauna daci. Fapt este că istoricul grec și-a procurat informațiile despre regiunile noastre din mediul scitic de la Olbia și că, după el, nimeni nu-i mai atestă pe agatirși în Dacia. Arheologia, după cum a arătat Vasile Părvan în *Getica* și după cum s-a precizat prin întinsele cercetări mai recente, (Al. Vulpe, în *Memoria antiquitatis*, II, 1970), l-a confirmat pe Herodot, dovedind existența în acea vreme a unei asociații de forme iraniene și trace în cultura locuitorilor din mijlocul Transilvaniei.

În lumina acestor fapte, personalitatea lui Spargapeithes apare ca a unui dac localnic, a cărui obîrșie scito-iraniană, deja îndepărtată, nu l-a împiedicat să-și aperse cu dirzenie patria tracă împotriva sciților.

Regele persan Darius, pe care l-au înfruntat geții din Dobrogea

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 1/1976.

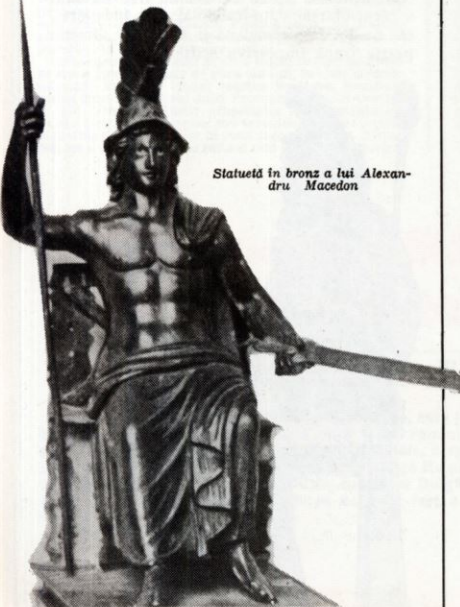
Au existat și alți conducători ai geților care s-au distins în luptele pentru apărarea pământului lor, dar al căror nume, din păcate, nu este cunoscut. Nu s-a păstrat numele personalității care a condus viteaza rezistență a geților împotriva lui Darius în Dobrogea, singurii locuitori de la sud de Dunăre care s-au încumetat să-l înfrunte pe puternicul cuceritor persan, meritând caracterizarea admirativă a lui Herodot, de cei mai viteji și cei mai drepți dintre traci. De asemenea, nu știm cum se va fi numit acel „rege al dunărenilor” (Histrianorum rex), care, aproape două secole mai târziu, s-a opus cu eficacitate pătrunderii scților lui Atheas în țările din dreapta Dunării și care, indicat de izvorul respectiv (Trogus-Iustinus) numai prin titlul menționat, a fost un conducător al geților de pe Istros (Dunăre). Tot astfel, nu știm cine li va fi condus pe geții din părțile Teleormanului de azi care, ajutându-i pe tribalii regelui Syrmos, împotriva lui Alexandru Macedon, l-au silit pe ilustrul cuceritor să-i amenințe trecând Dunărea demonstrativ, fără a îndrăzni, totuși — după cum relatează istoricul Arrianus — să-i urmărească în stepele lor. Nu ne este cunoscut nici numele căpeteniei geților care, prin stăpânirea Bugeacului, au zdrobit oastea macedoneană a lui Zopyrion, generalul aceluiași Alexandru cel Mare, într-o bătălie în care trufașul general a plătit cu viața veleităatea de a se impune unei țări getice (Trogus-Iustinus).

1 Vezi Magazin istoric, nr. 6/1976.

În schimb, nu mult timp după Alexandru istoria a răsunat de numele lui Dromichete (Dromichaetes), regele geților din Cimpia Română, de azi, personalitate vestită atât prin însușirile sale militare, cât și prin înțelepciunea politică și generozitatea dovedite cu prilejul unei victorii memorabile obținute asupra macedoneanului Lisimah (Lysimachos), amic din copilărie al lui Alexandru și unul dintre cei mai buni generali ai săi, devenit după moartea acestuia rege al Traciei balcanice. Căutând să fixeze granița regatului său pe Dunăre, Lisimah s-a izbit de împotrivirea geților lui Dromichete. În 291 î.e.n., Lisimah a trecut Dunărea în fruntea unei mari oști. Încumetându-se să înainteze mult în Cimpia Bărăganului, în dorința de a-și asigura un succes fulger, a nimerit în mrejele tacticii geților, care se retrăgeau necontenit, obosindu-l pe adversar și atrăgându-l în părțile cele mai singuraticale ale stepei, lipsite de apă și de hrană. Când oastea lui Lisimah, frântă de osteneală și stinsă de sete, se afla departe de baza sa de plecare, s-a văzut deodată încercuită de forțele superioare ale geților, lovită de pîlcurile lor de arcași călări și amenințată cu un măcel îngrozitor, fără putință de retragere, nici de rezistență. Lisimah a fost nevoit să depună armele cu toți ai săi și să se lase la voia învingătorilor. Așa a căzut prizonier unul dintre cei mai străluciți monarhi eleanistici, care participase la toate glorioasele campanii ale lui Alexandru cel Mare din Asia. Se povestește că, numaidecît după capitulare, sorbind cu nesaț apa oferită de biruitorul get, Lisimah ar fi exclamat cu tristețe: „Pentru cît de mică plăcere am ajuns rob din rege ce eram!” (Plutarh).

Numeroșii captivi au fost duși în cetatea de reședință a lui Dromichete, numită Helis, încă neidentificată. Acolo, oastea getică, reprezentând însuși poporul, potrivit stadiului de democrație militară de atunci, a cerut moartea prizonierilor. Dar chibzuitul Dromichete, cugetînd să tragă cît mai multe foloase din succesul obținut, s-a împotrivit acestei porniri. Aducînd argumente înțelepte, a izbutit să potolească furia războinicilor îmbătați de biruință și să-i convingă că, în loc de o război sîngeroasă, care n-ar avea drept urmare decît alte războaie, poate nu tot atât de norocoase pentru ei, era mai cumințe să se arate omenoși și să-i crute pe dușmanii prinși, cîstîgîndu-și recunoștința lor și obținînd de la ei o pace cît mai favorabilă, cu recăpătarea posesiunilor getice din dreapta Dunării. Cuvîntul regelui a fost ascultat și, după cum povestește istoricul antic Diodor, a urmat un ospăț de împăcare, cu două mese, una foarte cumpătată și sărăcăcioasă pentru geți, alta deosebit de luxoasă pentru regele captiv și pentru tovarășii săi. Ridicînd paharul său din corn de vită, Dromichete l-a îndreptat spre cupa de aur a lui Lisimah, întrebîndu-l care dintre cele două mese i se părea mai demnă de un rege. La răspunsul acestuia: „Firește, a macedonenilor”, regele

Statuetă în bronz a lui Alexandru Macedon

(Continuare în p. 51)

● Mihail Kogălniceanu — OPERE. VOL. II. SCRIERI ISTORICE.

Text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Alexandru Zub. Ed. Academiei, București, 1976, 676 pp., 49 lei: cinci decenii de intensă activitate publicistică (1837-1891) a marelui istoric și diplomat român, reflectate în studiile, prefețele, însemnările și notele istorico-culturale, reunite în cel de-al doilea volum al ediției critice ce apare sub îngrijirea lui Dan Simionescu.

● Nicolae Costin — OPERE. VOL. I.

Ediție cu un studiu introductiv, note, comentarii, indice și glosar de Const. A. Storde și I. Lăzărescu, cu o prefață de G. Ivănescu. Ed. Junimea, Iași, 1976, 348 pp., 17 lei: acest prim volum din scrierile cronicarului moldovean (c. 1660-1712), fiu al lui Miron Costin, cuprinde Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601 și de la 1709 la 1711, scriere reprezentativă pentru umanismul românesc.

● Romulus Neagu — SECURITATEA EUROPEANĂ.

Ed. Politică, București, 1976, 280 pp., 9,50 lei: în cadrul analizei noului concept de securitate și cooperare în Europa, parte integrantă a securității internaționale, studiul evidențiază importanțele contribuției ale Republicii Socialiste România menite să asigure condițiile necesare pentru dezvoltarea fiecărei națiuni europene la adăpost de orice act de forță, de dictat sau agresiune.

● Vasile Goldiș — SCRIERI SOCIAL-POLITICE ȘI LITERARE.

Ed. Facla, Timișoara, 1976, 324 pp., 31 lei: publicarea pentru întâia oară într-un volum selectiv a operelor cele mai reprezentative pentru glândirea și activitatea unuia din fruntașii luptei românilor din Transilvania pentru independență și unitate națională, care a trăit între 1868-1934.

● G.G. Florescu — NAVIGAȚIA ÎN MAREA NEAGRĂ, PRIN STRIMTORI ȘI PE DUNĂRE.

Ed. Academiei, București, 1975, 208 pp., 13 lei: contribuții la studiul principalelor aspecte istorico-juridice privind regimul internațional al drepturilor riveranilor.

● C. Herbst, I. Leșea — GEOGRAFIA ECONOMICĂ A ȚĂRII ROMÂNIE.

Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1976, 352 pp., 19,20 lei: cercetare monografică a caracteristicilor economiilor țărilor socialiste, studiate în cadrul complex, propriu fiecărui stat, al particularităților social-istorice, geografice și naturale.

● Zaharia Sângeorzan — MIHAIL SADOVEANU. TEME FUNDAMENTALE.

Ed. Minerva, București, 1976, 336 pp., 12,50 lei: opera marelui nostru prozator (1880-1961) analizată prin prisma coordonatelor ei fundamentale, în care evocarea istoriei multimilenare a poporului român deține un loc primordial.

● Dr. Eugen Preda — „SĂRITURA DE PISICĂ”.

Ed. Militară, București, 1976, 300 pp., 8,50 lei: cea dintâi reconstituire critică din istoriografia noastră, pe baza vastei bibliografii și documentații de arhivă, a planului strategic care urmărea debarcarea anglo-americană în Peninsula Balcanică, în cel de-al doilea război mondial.

● Ștefan Zweig — ORELE ASTRALE ALE OMENIRII.

Ediția a II-a, traducere și postfață de I.M. Ștefan. Ed. Muzicală, București, 1976, 184 pp., 7,25 lei: suită de miniaturi istorice, din care revizita noastră a publicat un fragment în avanspremieră în nr. 11/1971.

● Georges Blond — FURIOȘII DOMNULUI.

Prefață de Dumitru Almaș; traducere din limba franceză de Julia Giroveanu. Sanda Mihăescu-Borolanu. Ed. Politică, București, 1976, 328 pp., 22 lei: evocarea unor dramatice momente din zbuciumată istorie a luptelor religioase dintre catolici și protestanți; un fragment din lucrare a apărut, în avanspremieră editorială, în Magazin Istoric, nr. 2/1976.

● BULETINUL SOCIETĂȚII NUMISMATICE ROMÂNE.

Ed. Litera, București, 1975, 380 pp.: numerele 121-123 pe anii 1973-1975, ale publicației înființate în 1904.

● ÎNDRUMĂTOR ÎN ARHIVELE STATULUI. JUDEȚUL ILFOV.

Întocmit de: Nicolae Ajităreș, Vasile Manole, Elena Ciucă, București, 1975, 380 pp.: lucrarea apărută sub egida Direcției generale a Arhivelor Statului din R.S.R., este o prezentare științifică a fondurilor administrative, judecătorești, economice, culturale și ale instituțiilor de învățământ existente în filiala Arhivelor Statului a județului Ilfov.

(Urmare din p. 11)

facilitată și de autodizolvarea Cominternului.¹

În iunie 1943, odată cu adoptarea Hotărârii privind sarcinile partidului după dizolvarea Cominternului, C.C. al P.C.R. s-a adresat din nou „tuturor partidelor și organizațiilor patriotice”, chemându-le să formeze un Comitet național de luptă pentru eliberarea țării, pe baza unei Platforme de luptă compusă din 10 puncte².

Această nouă inițiativă a P.C.R. a fost primită favorabil de către forțele democratice de stnga. În vara anului 1943 și-au dat acordul pentru crearea Frontului Patriotic Antihitlerist, acceptând Platforma propusă de comunisti, următoarele partide și organizații democratice: Frontul Plugarilor, Uniunea

¹ La 15 mai 1943, Prezidiul Comitetului Executiv al Internaționaliei Comuniste a adoptat o hotărâre în care se spunea, printre altele: „... Încă cu mult înainte de război devenea tot mai clar că pe măsura complicării situației atât interne, cât și internaționale a diferitelor țări, rezolvarea problemelor mișcării muncitorești din fiecare țară separată, prin forțele unui centru internațional, oricare ar fi el, va întâmpina piedici de netrecut [...] Tot mersul evenimentelor în sfertul de secol scurs și experiența acumulată de Internaționala Comunistă au confirmat în mod convingător că formele de organizare a unităților muncitorești adoptate de primul Congres al Internaționaliei Comuniste și care corespundau cerințelor inițiale ale perioadei de renaștere a mișcării muncitorești deveneau tot mai învechite pe măsura creșterii acestei mișcări și a complicării problemelor ei și se transformau chiar într-o piedică a consolidării partidelor naționale”. Acestea erau considerentele principale în baza cărora Prezidiul Comitetului Executiv al Internaționaliei Comuniste a hotărât dizolvarea respectivei organizații liberând secțiunile ei (partidele naționale), „de obligațiile decurgând din regulamentele și deciziile congreselor” sale — n.a.

- ² Față cele 10 puncte ale Platformei:
1. Salvarea armatei prin oprirea trimerilor de noi trupe și reîntoarcerea trupelor de pe Frontul de Răsărit. Căstigare a ofițerilor și soldaților de partea Frontului patriotic al poporului. Constituirea de grupe de patrioți partizani.
 2. Oprea imediată a livrării de petrol, cereale, alimente și material de război pentru Germania și Războiului lui Hitler, subminarea mașinii de război nemestri prin sabotarea și distrugerea producției și transporturilor de război.
 3. Ieșirea imediată din războiului lui Hitler. Ruperea alianței cu blocul fascist și încheierea păcii separate cu Uniunea Sovietică, Anglia, America și cu toate țările democratice.
 4. Răsturnarea guvernului și regimului antonescian. Constituirea unui guvern cu adevărat național, din reprezentanți tuturor partidelor și organizațiilor patriotice.
 5. Redobândirea libertății, onoarei și independenței țării. Aderarea României libere și independente la blocul antifascist al Națiunilor Unite.
 6. Eliberarea imediată a tuturor victimelor terorii hitleriste din închisori și lagăre de concentrare. Arestarea și pedepsirea vinovaților trădători de țară.
 7. Restabilirea libertății de asociație, presă și organizare a tuturor libertăților și drepturilor cetățenești și democratice. Dizolvarea imediată a organizațiilor hitleriste, arestarea și pedepsirea șefilor lor.
 8. Oprea imediată a asupririi evreilor și a celorlalte naționalități. Drepturi egale pentru minorități naționale cu ale poporului român.
 9. Apărarea Ardealului de Sud și a Banatului. Răsturnarea Dictaturii de la Viena și eliberarea poporului din Ardealul de Nord de sub jugul hitlerist al lui Horthy.
 10. Asigurarea existenței poporului muncitor de la sate și orașe cu muncă și hrană. Ajutorarea suficientă a invalizilor, orfanilor și văduvelor de război de către stat și comună.

Patrioților, Partidul Socialist-Tărănesc, Mădosul. În septembrie 1943, conducerea Partidului Social-Democrat a adus la cunoștință C.C. al P.C.R. că acceptă Platforma propusă și aderă la Frontul Patriotic Antihitlerist. După cum rezultă dintr-o scrisoare a C.C. al P.C.R. adresată C.E. al P.S.D., social-democrații preconizau — conform rezoluției adoptate de ei în februarie 1943 — chiar unificarea politică a celor două partide muncitorești: „Am primit în luna septembrie anul curent cu mare bucurie adeziunea voastră la propunerea noastră în ce privește crearea Comitetului și Frontului Patriotic Antihitlerist — spunea documentul amintit. La fel, noi am primit cu multă căldură și propunerea voastră asupra unificării politice a partidelor noastre”³.

Liderii P.N.Ț. și P.N.L. s-au păstrat și de astă dată pe aceleași poziții: „Sintem gata — declara Maniu — să facem acțiune care să tindă la dărâmarea dictaturii, a regimului german, retragerea trupelor, încheierea păcii, regim democratic [...] Refuz Comitet național. Sint gata să lucrez pe bază de acțiuni paralele, cu plan de acțiune comun...”⁴.

Refuzul conducătorilor P.N.Ț. și P.N.L. de a adera la Frontul Patriotic Antihitlerist a avut, însă, și alte neașteptate urmări. Conducerea P.S.D. a comunicat că revine asupra hotărârii sale, pe motiv că fără cele două partide burgheze acțiunea era unilaterală și ca atare, ineficientă.

Unitatea de acțiune și voință a clasei muncitoare

La 15 noiembrie 1943, C.C. al P.C.R. a trimis o nouă scrisoare conducerii P.S.D. în care se arăta: „Revenirea voastră prin surprindere asupra adeziunii la Comitetul național și la Frontul Patriotic Antihitlerist am primit-o cu adinc regret [...] Pe baza acordului principal între partidele noastre, reprezentanții partidului vostru trebuiau să susțină cauza Frontului Patriotic și a Comitetului național față de Partidul Național-Tărănesc. Însă voi ați procedat invers”. După ce arăta că motivele invocate pentru retragerea adeziunii erau identice cu cele ale lui Iuliu Maniu, C.C. al P.C.R. continua: „Voi cereți unificarea politică a mișcării muncitorești. Însă prima condiție de bază a acestei unificări este politica independentă de clasă față de partidele burgheze. Tocmai această politică independentă muncitorească cere azi ca clasa muncitoare să fie forța motrică a luptei pentru unirea tuturor forțelor naționale în Frontul Patriotic Antihitlerist”⁵.

Aprecind poziția conducerii P.S.D. ca nejustificată, C.C. al P.C.R. atrăgea atenția asupra pericolelor grave la care era expus poporul român prin continuarea războiului împotriva Națiunilor Unite: „Soarta viitoa-

³ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar nr. 128.

⁴ Loc. cit., dosarul nr. 7951, mapa 113/1943, filele 18-20.

⁵ Loc. cit., dosar nr. 126.

re a țărilor vasale [Germaniei — n.a.] depinde de contribuția efectivă în lupta lor de eliberare împotriva Germaniei fasciste și pentru scurtarea războiului". Numai ieșind din războiul hitlerist și alăturându-se Națiunilor Unite, popoarele acestor țări își vor putea câștiga „dreptul de a decide asupra viitorului lor regim politic prin mijloace sincer democratice [...] Democratizarea lor se va sprijini în primul rând pe acele pătri ale poporului, care au luptat împotriva fascismului și războiului hitlerist". În încheiere, conducerea P.C.R. își reînnoia propunerea făcută P.S.D. ca „pe baza acordului de Front Unic” să intre în Frontul Patriotic Antihitlerist și în Comitetul patriotic pe țară al acestui organism. „În același timp — se spunea în scrisoare — vă propunem să vă uniți cu noi și cu celelalte organizații antihitleriste la luptă pentru câștigarea conducerilor partidelor național-țărănesc și național-liberal pentru ultima noastră platformă¹ de luptă propusă acestor partide”².

Tratativele³ în vederea făuririi Frontului Unic Muncitoresc și a aderării P.S.D. la Frontul Patriotic Antihitlerist au continuat în toată iarna 1943-1944, cu participarea unui mare număr de cadre ale celor două partide, între care: Constantin Agiu, Vasile Blgu, P. Constantinescu-Iași, Petre Ion, Mihai Magheru, Lucrețiu Pătrășcanu, Constantin Pirvulescu și Iosif Rangheț — din partea P.C.R. și Victor Brătăleanu, Nicolae Deleanu, Teodor Iordăchescu, Iosif Jumanca, Ion Pas, C. Titel-Petrescu, Zaharia Tănase și Ștefan Voitec — din partea P.S.D. În urma unor discuții îndelungate privind situația mișcării muncitorești din România și evoluția evenimentelor internaționale, s-a produs o apropiere a pozițiilor conducerilor partidelor comunist și social-democrat. Drept urmare, în primele luni ale anului 1944 s-au făcut pași hotărâtori spre realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare. În prima jumătate a lunii aprilie 1944 s-a creat Frontul Unic Muncitoresc. De comun acord, conducerile celor două partide au decis ca acest moment esențial în istoria rezistenței antifasciste românești să fie făcut public cu prilejul zilei de 1 Mai.

Documentul, redactat în ziua de 18 aprilie 1944 de către Lucrețiu Pătrășcanu și Ștefan Voitec⁴ a fost difuzat în toată țara sub forma unui manifest. El exprima hotărârea fermă a muncitorimii de a se angaja cu toate forțele sale în lupta poporului român pentru apărarea intereselor fundamentale ale unei României noi, libere, democratice și independente.

Un pas hotărâtor fusese făcut...

¹ Această platformă era o sinteză a celei din iunie 1943 și a fost adusă la cunoștință lui Iuliu Maniu printr-o scrisoare a C.C. al P.C.R. din 7 noiembrie 1943; ea prevedea: 1. Doborârea guvernului Antonescu și formarea unui guvern din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste; 2. Ieșirea din războiul hitlerist și trecerea de partea blocului anglo-sovieto-american; 3. Mobilizarea și organizarea armatei și a maselor largi la luptă împotriva crotopitorilor hitleristi. (Arh. C.C. al P.C.R. fondul nr. 1/1943, dosarul nr. 123).

² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosar nr. 126.

³ Vezi și *Magazin istoric*, nr. 1/1967 și nr. 4/1969.

⁴ Vezi *Jurnalul de dimineață*, din 5 ianuarie 1945.

Clio anunță . Clio

Dezvelirea unui bust al lui Nicolae Iorga

105 ani de la nașterea strălucitului istoric român. 40 ani de la crearea Institutului de istorie „Nicolae Iorga”. Aceste două aniversări au fost marcate prin dezvelirea, în ziua de 5 iunie 1976, a unui bust al lui Nicolae Iorga, realizat în bronz de artistul poporului Ion Irimescu; bustul este așezat în fața clădirii care a fost locuința marelui nostru istoric în ultimii ani ai vieții sale, pe Bulevardul Aviatorilor, nr. 7.

Ștefan Ștefănescu, directorul Institutului de istorie „Nicolae Iorga”, a evocat luminoasa personalitate a savantului român, prodigioasa activitate a celui care, în urmă cu mai bine de șase decenii scria: „Ferice de acela care înfățișează nația sa cum este, dar mai ferice de acela în care se poate ghici cum va fi nația sa urmând pe calea însemnată de dînsul — cu singele viu al inimii sale!”.

În împrejurările grele ale războiului civil, sute de comuniști și patrioți români, împreună cu voluntari din alte țări ale lumii, s-au alăturat comuniștilor și patrioților spanioli, au ajutat poporul spaniol în lupta sa eroică.

NICOLAE CEAUȘESCU

Interbrigadiștii au fost adevărați voluntari ai libertății, ambasadorii cei mai autentici ai popoarelor pe care le reprezentau, cu sacrificiul vieții, pe cimpurile de luptă ale Spaniei republicane.

SANTIAGO CARRILLO

SPANIA ETERNĂ

VALTER ROMAN

Pentru noi, cei care am fost sub zidurile Madridului, pe meleagurile Spaniei (în total 35 000 voluntari în brigăzile internaționale care au luptat pe baricadele Republicii Spania, dintre care 615 români) în zilele când pe pământul ei se confruntau, cu arma în mână, forțele democrației cu forțele negre ale fascismului — cu acele întunecate forțe ce aveau să arunce, până la urmă, lumea întreagă în singeroasa conflagrație a celui de-al doilea război mondial, — aniversarea a 40 ani de la începerea războiului este un prilej de aducere aminte a unor zile grele și de evocare a acelor mil de tovarăși scumpi care s-au jertfit atunci și acolo pentru ca noi să putem trăi acum și aici. Cum seria cîndva Geo Bogza: „Prezența voluntarilor români în Spania e nu numai un capitol, patetic, din viața cîtorva sute de oameni, ci un capitol al istoriei noastre cu care putem să ne mîndrim... Un fir, același fir de sînge vărsat pentru o cauză dreaptă, duce — deși orizonturile s-au schimbat mult — din vale de la Rovine pînă sub zidurile Madridului”.

Astăzi, cînd, după atîta amar de timp, începe să se ridice, în sfîrșit, soarele libertății și asupra Spaniei, aceste rînduri constituie expresia recunoștinței noastre față de

acei care ne-au chemat și dat atunci posibilitatea să reprezentăm pe cîmpurile de luptă ale Spaniei însingurate partidul comunist, forțele democratice, poporul român. În plin război civil în Spania, marele patriot și democrat român Nicolae Titulescu ne transmitea un salut emoționant „Îmi face o deosebită plăcere să pot felicita ostași români, care, acționînd în spiritul echității și dreptății, reînvie, departe de patrie, virtuțile strămoșești”.

Legăturile dintre popoarele român și spaniol și dintre partidele noastre comuniste au rădăcini adînci. Ele s-au cimentat cu sînge. Ele s-au întărit continuu și au devenit de nezdruccinat, rezistînd tuturor vicisitudinilor, unei evoluții istorice încărcată nu o dată de nori grei, amenințători. Și iată-ne la capătul unui drum dificil, tot unul lîngă altul, cu ferma hotărîre de a persevera și de aci înainte pe aceleași drumuri ale prieteniei și socialismului, mergînd tot înainte și tot împreună.

Pentru noi, lupta poporului spaniol a fost un simbol al rezistenței neșovăitoare față de fascism și reacțiune, față de ignoranță și reavoință; a fost un steag care a chemat la luptă pentru triumful democrației și socialismului, pentru triumful rațiunii. Noi sărbătorim astăzi un popor și un partid

care au luptat pentru triumful unei cauze care nu era numai a lor, care au adus sacrificii imense pe altarul libertății tuturor popoarelor fără să ceară nimănui nimic, care au luptat pînă la epuizarea puterilor lor, fără a se plînge și fără a se umili în fața nimănui. Spania reprezenta atunci pentru lumea întreagă o puternică lumină în mijlocul întunericii ce se lăsa tot mai mult asupra Europei. Ea stătea ca o stîncă de granit în mijlocul unei furtuni îngrozitoare ce avea să zguduleze întreaga Europă, lumea întreagă. Către ea își îndrepta atunci privirile și speranțele omenirea întreagă.

Omenirea progresistă este și astăzi alături de Spania. Marele revoluționar pașoptist Mihail Kogălniceanu scria: „Am o simpatie pentru Spania, o iubesc ca țara mea; i-am văzut monumentele, am asistat la serbările sale, m-am rugat în catedralele sale, m-am plimbat prin monumentele sale, am petrecut sub îmbălsămata sa atmosferă și impresia ce mi-au lăsat este tot așa vie ca înainte de a intra în ea” și termina spunînd: „Dumnezeu să-mi lase zile ca să mai pot vedea odată Spania”.

Așa spun și eu: „Dumnezeu să ne lase zile ca să mai putem vedea încă odată Spania”. Kogălniceanu n-a mai avut

prilejul să vadă încă odată acea Spanie, pe care o iubea ca pe propria sa țară. Foștii interbrigadiști — și alții alți oameni din țara noastră — care evocă după patru decenii lupta unui partid frate eric, și, odată cu aceasta, noua reconquistă a Spaniei eterne de către propriul său popor, noi toți avem însă, astăzi, ferma convingere că în curînd, poate foarte curînd, vom putea revedea această minunată țară. Avem acolo atîția tovarăși și prieteni și sperăm că ne vom putea închina în fața memoriei neperitoare a celor 70 frați de singe, ale căror morminte sînt risipite pe tot teritoriul fostei Spanii republicane, eroi care au dovedit, prin sacrificiul lor suprem, că solidaritatea umană nu a fost o vorbă goală, un simplu simbol lipsit de conținut și de căldură.

Garanția acestei certitudini constă în lupta poporului spaniol, în frunte cu comuniștii, în solidaritatea tuturor aceluia care, de-a lungul anilor grei, au fost alături de poporul spaniol, în primele rînduri ale acestora aflîndu-se neclintit și poporul român, partidul său comunist, care a ridicat, odată cu înălțarea edificului socialist în România, solidaritatea și prietenia dintre popoarele noastre, dintre partidele noastre, la nivelul unui exemplu mai mult decît grăitor, de o excepțională frumusețe și de o rară noblețe cu care ne mindrim și care va dăinui de-a pururi.

Spania va fi liberă, cu adevărat liberă atunci cînd și Dolores și Santiago vor fi la Madrid; ceea ce le dorim din toată inima. Noi toți vrem să-i îmbrățișăm și acolo!

Comuniștii, toți patrioții și democrații spanioli au dovedit și dovedesc că — așa cum spunea marele poet și martir spaniol Miguel Hernandez — nu sînt fiii unui popor de lași, ci de tauri. Singerosul Franco n-a reușit să-l ucidă. Învîinge înțelepciunea și clarviziunea, dreptatea și adevărul, democrația și socialismul. Victoria poporului spaniol va fi încoronarea luptelor duse cu eroism și sacrificii, cu clarviziune și fermitate, cu onoare și demnitate.

Noiembrie 1936

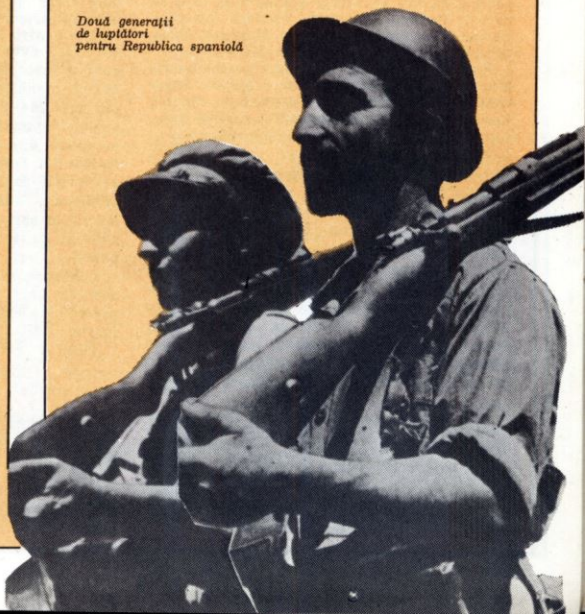
BĂTĂLIA PENTRU MADRID

MANUEL TUÑON DE LARA

La 2 octombrie 1936, Madridul este supus unui puternic bombardament de către aviația rebelilor franchiști; la 6 octombrie, îl urmează un al doilea. Trupele rebele, comandate de generalul Emilio Mola, se pregătesc să atace Capitala din patru direcții diferite. La 19 octombrie, generalul Franco, comandantul suprem al insurgenților, ordonă atacarea orașului cerînd „concentrarea pe frontul Madridului a întregului efort și a tuturor mijloacelor de luptă disponibile, în scopul cuceririi în cel mai scurt timp a Capitalei”, subliniind că „acelul obiectiv central îl va fi subordonat întregul plan de operații viitoare”.

Astfel descrie istoricul spaniol Manuel Tuñon de Lara în cartea sa *Storia della repubblica e della guerra civile in Spagna* (Editori Riuniti, Roma, 1966) declanșarea asaltului asupra capitalei spaniole de către rebelii

*Doză generații
de luptători
pentru Republica spaniolă*

franchiști în noiembrie 1936¹. Autori ai mai multor lucrări, între care Spania secolului XIX, Introducere în istoria mișcării muncitorești spaniole, Antonio Machado, Tuñon de Lara investighează în cartea citată istoria spaniolă din perioada 1915-1939. El reconstituie cu precădere, pe baza unei vaste documentări, evenimentele deceniului patru și, în special, cele petrecute de la victoria Frontului Popular Antifascist, în februarie 1936, și pînă la terminarea războiului civil, în martie 1939.

În anul 1930, ca urmare a luptei maselor populare spaniole, dictatura militară-fascistă a generalului Primo de Rivera, instaurată în 1923, a fost răsturnată. La 14 aprilie 1931, regele Alfonso XIII a abdicat, proclamându-se republica. Înlăturată de la putere, forțele reacționare și-au păstrat, însă, baza economică neatinată; în plus, au continuat să dețină importante poziții în aparatul de stat și, mai ales, în conducerea armatei. După alegerile din noiembrie 1933, a venit la putere guvernul de dreapta condus de Leroux; în octombrie 1934, în acest Cabinet au fost incluși trei miniștri cu orientare fățiș fascistă.

În fața pericolului fascist tot mai evident, încă în mai 1935, Partidul Comunist Spaniol a propus celorlalte partide muncitorești și democratice realizarea Frontului Popular Antifascist. În decembrie 1935, a fost lichidată sciziunea sindicală, creîndu-se Uniunea Generală a Muncii (U.G.T.); în aceeași lună, organizațiile de tineret ale partidelor comunist, socialist și republican de stînga au constituit un front unitar, condus de Santiago Carrillo. O lună mai târziu, la 15 ianuarie 1936, s-a semnat Pactul Frontului Popular, la care au aderat: Partidul Comunist, Partidul Socialist, Partidul Republican de Stînga, Uniunea Republicană, Uniunea Generală a Muncii etc.

Prezentîndu-se în alegerile parlamentare din 16 februarie 1936 cu un program de revendicări ale majorității poporului spaniol, Frontul Popular a obținut 263 locuri de deputați, față de 205 cite au dobîndit partidele și grupările politice de dreapta. Primul guvern instaurat după această victorie, condus de Manuel Azaña, ca și cel de-al doilea, care avea în frunte pe Cesares Quiroga, au trecut, cu oarecare încetineală, la punerea în practică a prevederilor programului Frontului Popular. Dar, în acest timp, forțele reacționare s-au regrupat și au organizat asaltul împotriva republicii democratice. În fruntea pregătirii complotului s-au situat, în primul rînd, Falanga, organizație fascistă creată în anii 1932-1933, și șefii castei militare, grupați în asociația reacționară Uniunea militară

spaniolă. În martie 1936, șeful acestei uniuni generalul José Sanjurjo a întreprins o călătorie la Berlin, unde a discutat cu conducătorii hitleriști planul rebeliunii. La puține zile după formarea guvernului Azaña — după cum arată Tuñon de Lara — un grup de generali, printre care Francisco Franco, Emilio Mola, Enrique Varela, Luis Orgaz și alții, au ținut o adunare conspirativă „pentru a decide o lovitură de stat”. În lunile care au urmat, au avut loc contacte între reprezentanții clanului militar și cei al Falangei și al altor grupări fasciste și reacționare și a fost fixat, în amănunțime, planul rebeliunii.

În noaptea de 17 iulie, postul de radio Ceuta din Marocul Spaniol a transmis, în cîteva rînduri, o știre banală la prima vedere: „În toată Spania, cerul e fără nori”. Era semnalul convenit între insurgenții fasciști pentru dezlănțuirea loviturii de stat. Rebeliunea a fost, încă de la început, sprijinită de guvernele hitlerist și mussolinian, care au trimis în Marocul Spaniol un mare număr de avioane, cu ajutorul cărora trupele generalului Franco au fost transportate peste Mediterana în sudul Spaniei. În continuare, ele au trimis rebelilor cantități masive de tancuri, avioane, artilerie, mitraliere etc., precum și numeroase unități militare regulate; dictatorul fascist portughez Salazar a contribuit și el la ajutorarea franchiștilor. Intervenția statelor fasciste a fost ușurată de cercurile imperialiste anglo-franceze care, în august 1936, sub pretextul de a evita o încordare a relațiilor internaționale, au proclamat așa-zisa „politică de neintervenție”².

Conflagrația a devenit un război național-revoluționar, poporul spaniol luptînd împotriva unor forțe militare intervenționiste, care puneau în pericol independența țării. În această bătălie pentru libertate și democrație, poporul spaniol a avut alături de el întreaga opinie publică mondială progresistă. Solidaritatea cu Spania republicană s-a materializat în forma cea mai înaltă prin participarea alături de poporul spaniol a brigăzilor internaționale de voluntari din peste 50 țări, printre care și România³. Deși copleșiți pe cîmpul de luptă de forțele fasciste și de intervenționiști, republicanii, oamenii muncii din Spania au înscris în cartea luptei pentru libertate, civilizație și cultură una din cele mai glorioase pagini.

Publicăm, în continuare, relatarea lui Tuñon de Lara despre prima fază a bătăliei pentru Madrid, luptă care a durat pînă în martie 1939.

Titlul și subtitlurile aparțin redacției

I. DRAGOMIRESCU

¹ Dintre cărțile românești care evocă războiul național-revoluționar din Spania cităm: Mihai Florescu, Voluntarii: vol. I, Spre Spania, Ed. Știința, 1946; vol. II, Pe Ebraul însingurat, Ed. Știința, 1946; Voluntarii români în Spania. Amintiri și documente, 1938-1939 sub egida I.S.I.S.P., Ed. Politică, 1971; Valter Roman, Sub cerul Spaniei, Ed. Militară, 1972. În traducere românească au mai apărut: Luigi Longo, Brigăzile internaționale din Spania, București, 1957; Dolores Ibaruri, Singura cale, Ed. Politică, 1963.

² La 19 august 1936 este creat „Comitetul de neintervenție”; 27 state, printre care și U.R.S.S. semnează acordul cu privire la neamestecul în războiul civil din Spania. Datorită încălecrii evidente și continue a acestor înțelegeri de către Germania și Italia, U.R.S.S. declară că nu se mai consideră legată de acordul de neintervenție și livrează guvernului republican spaniol importante cantități de armament și tehnică de luptă.

³ Vezi în acest număr articolul Spania eternă, de Valter Roman.

Capitala în pericol

La 21 octombrie 1936, trupele rebele conduse de generalul Varela pătrund în Navalcarnero. La Madrid se discută deschis necesitatea evacuării guvernului. Fronturile din jurul Capitalei sînt, practic, străpuse; legăturile feroviare cu sudul sînt întrerupte în apropiere de Ciempozuelos, făcînd posibilă, în orice moment, încercuirea. Coloanele lui Varela, precedate de tancuri și de cavaleria lui Monasterio, înaintează neîncetat, cucerind Seseña și Griñón și se pregătesc să atace Getafe și Leganés.

La Madrid sosesc primele tancuri pentru forțele guvernamentale. La 29 octombrie, acestea pornesc contraatacul în sectorul Seseña. Timp de două zile, trupele lui Varela bat pasul pe loc; la 30 octombrie, însă, fasciștii dezlănțuie un puternic bombardament de artilerie asupra Madridului¹. În ziua de 31, ei atacă șoseaua care duce la Navalcarnero spre Capitală.

În cea ultimă seară de octombrie, în comunicatul Cartierului general al rebelilor din Salamanca se anunță: „Bateriile noastre de artilerie pot bombarda acum suburbiile Madridului, aflate la numai 16 km de Capitală”.

Urmează un nou bombardament, care face ravagii în rîndul populației civile: 125 morți și peste 300 răniți. Intelectuali spanioli de frunte: Menéndez Pidal, José Gaos, profesorii Márquez, Moles, Millares, Madinaveitia, Cuatrecasas, Navarro Tomás, sculptorul Victorio Macho, poeții Antonio Machado și Moreno Villa lansează apeluri către întreaga lume, protestînd împotriva bombardamentelor săvîrșite asupra populației pașnice din Madrid.

În ziua de 3 noiembrie, șase tancuri, urmate de escadroane de **milicia**² sub comanda lui Burillo, lansează un contraatac în sectorul Valdemoro; concomitent, Lister contraatacă și el în apropiere de Pinto; totuși, coloanele inamice izbutesc să înainteze pînă la Móstoles și Villaviciosa. În timpul nopții, trupele de **regulares**³ pătrund în Getafe. În acel moment, partidul comunist adresează întregului oraș apelul: „Madridul în pericol!”, chemînd pe toți la luptă.

La 4 noiembrie, Varela ocupă linia Alcorcón — Leganés — Getafe, la 13 km de Capitală. În răstimp, la Madrid răsar mai peste tot baricade și tranșee. Sindicatul și partidele muncitorești, Regimentul 5⁴, organizațiile de stînga de tineret, FUE⁵, mobilizează populația la luptă. Căderea Madridului este așteptată dintr-o clipă în alta. Din orașul Avila, controlat de rebeli, Gaston Blanc telegrafiază ziarului **Le Temps**: „Madridul este în pragul capitulării. Naționaliștii au

făcut toate pregătirile pentru ocuparea Capitalei. Totul a fost prevăzut”. Într-adevăr, stațiile de radio din zona rebelă sfătuesc pe ziaristi să-și procure permisele de liberă trecere pentru a putea pătrunde în Madrid.

În dimineața zilei de 5, trupele lui Franco cuceresc localitatea Cerro de Los Angeles, situată pe un deal lîngă Madrid. Luptele continuă casă de casă și pe baricadele din Carabanchel. Madridul se umple de refugiați din satele vecine și din suburbii, care trăsc cu ei bruma de lucruri pe care au izbutit să le salveze.

Guvernul ar fi trebuit să părăsească de mai multe zile Madridul, dar, în acele condiții, plecarea sa ar fi putut stîrni panica. La 6 noiembrie, Caballero întrunește Consiliul de Miniștri, care, cu majoritate de voturi, decide plecarea imediată.

Două plcuri cu instrucțiuni

Caballero lasă două plcuri pentru generali Pozas⁶ și Miaja⁷. După ora 7, cînd ultimii miniștri părăsesc Madridul, Asensio li convoacă pe cei doi generali și le înmînează plcurile închise. După care ia și el drumul Valenciei.

Pozas și Miaja rămîn singuri. Potrivit ordinului, plcurile nu pot fi deschise mai devreme de 6 dimineața, dar Miaja se gîndește că n-are rost să aștepte, iar Pozas e întrutotul de acord. Pozas este însărcinat cu preluarea comenzii tuturor forțelor din centrul țării, și cu transferarea lor la Tarancón; lui Miaja îi revine misiunea de apărare cu orice preț a Capitalei; în momentul în care nu va mai putea rezista se va retrage spre Cuenca.

Ordinul către Miaja prevede constituirea unei Junte de apărare a Capitalei, prezidată de el, și formată din reprezentanții tuturor partidelor și organizațiilor incluse în guvern.

În aceeași seară, la orele 22, Miaja încredințează lui Rojo (ridicat între timp la gradul de locotenent-colonel) funcția de șef al Statului major.

În dimineața următoare, editorialul ziarului madrilen **Ahora** scrie: „Continuă luptele violente în suburbiile Madridului. Noaptea n-a izbutit să potolească înverșunarea bătaiei. Lupta se dă pe viață și pe moarte”.

Regimentul 5 lansează proclamația: „Cetățeni ai Madridului, salvarea Capitalei este o chestiune de ore!” În acea noapte toate serviciile și tehnicienii Statului major ai regimentului sînt puși la dispoziția lui Miaja și Rojo.

Întrerupem aici relatarea bătăliei pentru Madrid spre a aminti că, în aceeași zi, 6 noiembrie, la Sevilla sosiseră primele contingente⁸

¹ Sebastian Perca Pozas, comandantul șef al Gărzii civile, trecut de partea republicanilor.

² José Menant Miaja, comandant al Pileii militare din Madrid.

³ În mai 1939, revista *Die Wehrmacht* publica un studiu al generalului de aviație german Sperle prezidînd că 6 500 voluntari germani sosiseră la Cadix la începutul lui noiembrie 1936. Sperle adăuga: „Germania a creat și în Spania, o organizație de instruire militară foarte ramificată, care a instruit în primul rînd ofițeri pentru infanterie și apoi pentru celelalte arme. Instruc-

⁴ 11 persoane au fost ucise și 130 rănite (ziarul **Le Temps**, din 1 noiembrie 1936 — n. a.).

⁵ Militia populară, organizată pe bază de voluntariat din rîndul populației, pentru a lupta împotriva rebelilor.

⁶ Unități ale armatei regulate spaniole trecute de partea fasciștilor.

⁷ Regiment organizat de partidul comunist.

⁸ Organizația revoluționară a studenților.

ale Legiunii germane „Condor”, comandată de locotenent-generalul von Sperrle : 48 avioane de bombardament Junkers 52, 48 avioane de vânătoare Heinkel 51 și Messerschmidt 109, o escadrilă de hidroavioane, plus tunuri antitanc și antiaeriene, precum și un număr de 16 tancuri; în total 6 500 soldați germani. Potrivit relatării colonelului Gómez, corespondentul ziarului **La Nación** din Buenos Aires, Franco dispunea, încă din primele zile ale lui noiembrie, de 180 avioane pe frontul central.

La 7 noiembrie, orele 8.30 dimineața, radio Sevilla comunica: „Madridul poate fi considerat ocupat”. Cu acest prilej, dictatorul Guatemalei, Ubico, îi expedia lui Franco următoarea cablogramă, interceptată de apărătorii Madridului: „Felicit pe Excelența Voastră și trupele ce comandați pentru fericita intrare în capitala Spaniei. Doresc ca guvernele țărilor noastre să mențină cele mai bune raporturi”.

Forțele rebele ale lui Varela, cuprinzând nouă coloane, plus cavaleria și șase grupuri de artilerie (mai mult de 15 000 oameni în total), sondează terenul pregătind, la 7 noiembrie, atacul final asupra Capitalei.

În timpul acesta, coloana guvernamentală condusă de Escobar și cealaltă, improvizată, aflată sub comanda colonelului Clairac (înlocuit, după rănirea lui, de locotenent-colonelul Galán), izbutesc să închidă breșa deschisă la Casa de Campo; la fel, coloana colonelului Prada (cuprinzând unități recent recrutate din rândurile organizațiilor de tineret), în sectoarele Usera și Puente de la Princesa. Podurile sînt minate pentru a fi aruncate în aer la sosirea dușmanului. Posturile de radio inamice repetă într-una că, la ora 13, trupele lor ar fi atacat deja podurile Segovia și Princesa. În realitate, în dimineața aceea marocanii¹ și legionarii² încercaseră să-și croiască drum spre Puente de Toledo prin Calle general Ricardos, dar unitățile de miliciă proaspăt încadrate în luptă, cîntînd internaționala, respinseseră atacul; astfel liniile se stabiliseră, pentru moment, pe colina unde se aflau vechile și romanticele cimitire. Către seară, tancurile forțelor guvernamentale provoacă retragerea cavaleriei marocane.

Voluntarii intră în luptă

Pretutindeni, la sediile sindicatelor, partidelor și organizațiilor de tineret sînt recrutați voluntari care, de cele mai multe ori, sosesc în linia de foc fără arme, sperînd să și le procure de la cei morți sau răniți. Către ora 22, miliciile capturează o autoblîndată inamică al cărei comandant murise. Acesta purta asupra lui planul general al operațiilor stabilite de Varela pentru ziua următoare, cu

următorul obiectiv: „Atac în vederea angajării inamicului pe frontul dintre Puente de Segovia și Puente de Andalucía, prin deplasarea centrului de manevră spre nord-vest, pentru ocuparea zonei cuprinse între cartierul universitar și Plaza de España, care va constitui baza de plecare pentru pătrunderea ulterioară în interiorul Madridului”.

Puțin după miezul nopții, Rojo își pregătește, la rîndul său, planul de acțiune: locotenent-colonelul Barceló va ataca din flanc pe porțiunea Los Rozas — Casa de Campo; Lister va lovi la Villavarde; celelalte unități își vor păstra cu orice preț pozițiile. Brigada internațională va sta în rezervă, în Parque del Oeste.

Ziarul falangist **ABC** din Sevilla, de duminică 8 noiembrie, scrie: „Coloanele generalului Varela au efectuat ieri operațiile preliminare pentru pătrunderea în inima Capitalei, care, virtual, poate fi socotită în mîna soldaților naționaliști”. Corespondentul său de pe lîngă trupele lui Varela, Antonio Olmedo, e și mai categoric: „Trupele spaniole au pus stăpînire pe suburbiile din sudul Madridului, iar începînd de noaptea trecută, ele străjuiesc trecerea pe podurile peste Manzanares”.

În după-amiaza zilei de 7, la Madrid se constituie Junta de apărare, cu următoarea componență: Președinte — generalul José Miaja; Secretar — Fernando Frade (socialist); Război — Antonio Mije (comunist); Ordinea Publică — Santiago Carrillo (Tineretul socialist unificat); Industrie — Amor Nuño (Tineretul luptător pentru libertate); Aprovizionare — Pablo Yagüe (Uniunea generală a muncitorilor, communist); Comunicații — José Carreño (Stînga republicană); Finanțe — Enrique Jiménez (Uniunea republicană); Informații — Mariano Garcia (Confederația națională a muncitorilor); Evacuarea populației — Francisco Caminero (Partidul sindicalist).

În zorii zilei de 8, rebelii conduși de Varela și Yagüe³ pornesc atacul. Brigada XI internațională străbate Gran Vía în ovațiile delirante ale cetățenilor. Ea e formată din circa 2 000 oameni, avînd trei batalioane: „Edgar André” (german), „Comuna din Paris” (francez) și „Dombrowski” (polonez). Comandantul ei este generalul Kléber, iar comisarul ei politic este Di Vittorio, cunoscut și sub numele de Nicoletti. Brigada își ocupă poziția în Parque del Oeste, dar parte din unitățile sale intră imediat în linie la Casa de Campo, unde presiunea atacanților este deosebit de puternică. Aviația inamică bombardează Madridul fără răgaz. Dar atacul lui Varela nu-și atinge țelul: unicul succes este pătrunderea în sectorul Casa de Campo.

În ziua următoare, Mola în persoană preia comanda directă a întregului front de la Madrid și ocupă, la Casa de Campo, o importantă poziție.

Madridul întreg e mobilizat: megafoanele și grupurile de agitație ale Regimentului 5 acționează fără preget. Marți, 10 noiembrie, coloanele lui Galán și Enciso, împreună cu

¹ Blanco Juan de Yagüe, colonel în rîndul trupelor rebele.

batalioanele internaționale, contraatacă la Casa de Campo; Lister contraatacă și el, la Villaverde.

În acest timp, avioanele sovietice J-15, și J-16, care la 2 noiembrie fuseseră debarcate la Cartagena și montate prin lucru neîntre-rupț și zi și noapte, își fac apariția pe cerul Madridului, urmărind cu emoție și bucurie de populația care iese pe străzi, sfidând tunurile dușmane. Bărbați, femei și copii strigă: „Sînt ai noștri! Sînt ai noștri!” În acele esca-drile luptau unii dintre cei mai buni piloți sovietici, ca Anatoli Serov, Nikifor Balanov, Victor Jolsunov și alții.

Comunicatul de război franchist din 10 noiembrie este laconic: „Pe frontul Madridului trupele noastre fac în continuare progrese”.

Atac la baionetă pe
Frontul de la Jarama

Rojo cere întărit

Brigada 12 internațională pornește de la Albacete și atacă pe flancul stîng al Madridu-lui, la Perales de Tajuña. Apoi e transferată în interiorul Capitalei. O comandă „generalul Lukacs” (scriitorul maghiar Mata Zalca), iar comisarul ei este Gallo (conducătorul comunist italian Luigi Longo). La intrarea în luptă, brigada numără mai puțin de 2000 oameni și se compune doar din Batalionul „Garibaldi” (italian) și alte 7 campanii sepa-rate. Ulterior, Batalionului „Garibaldi” i se alătură Batalionul franco-belgian și Batalionul german „Thälmann”. Pînă în acel moment, cu sprijinul întregii populații, stabilitatea liniilor de apărare a Capitalei a fost asigurată.

La Madrid se varsă sînge, casele se pră-bușesc sub bombe, mor nu numai luptătorii, ci și femeile și copiii. La Londra, „Comitetul de neintervenție” continuă imperturbabil să se întrunească. La 11 noiembrie Uniunea Sovie-tică propune adăugarea, la înțelegerea exis-tentă, a prevederii de a se interzice trimiterea de trupe sau de voluntari străini în Spania; propunerea este sprijinită pe loc de Franța și Anglia, în vreme ce Germania și Italia tergiversează răspunsul.

La 15 noiembrie, trupele marocane coman-date de Asensio, izbutesc să traverseze rîul Manzanares și să pătrundă în Cartierul uni-versitar. După falimentul primului plan Varela, eșuează, de asemenea și atacurile asupra celor trei poduri (Segovia, Toledo și Princesa).

Brigăzile XI internațională, care lupta pentru apărarea cartierului universitar i se alătură, la 18 noiembrie, și Brigada XII, precum și coloanele lui Ortega, Sabio, Durruti etc.; acțiunea lor e condusă de colonelul Alzugaray. Fiecare etaj din clădirile cartieru-lui universitar este apărat cu îndrăjire.

În aceste zile, Madridul este bombardat fără încetare, cu bombe de 100 pînă la 500 kg

și cu bombe incendiare¹. Capitala pare, de la un cap la altul, un uriaș rug. Spitalul San Carlos, bombardat fără milă, este evacuat în condiții dramatice.

Între timp, lumea „bine informată” din aproape toate țările este convinsă că Madridul a capitulat. La 18 noiembrie, ziarul *Le Temps* anunță: „Naționaliștii au intrat în Madrid și par hotărîți să-și ducă repede la capăt acțiunea”.

La rîndul său, radio Sevilla relatează la 17 noiembrie, orele 8.30: „În Madrid, domnește haosul; femeile și copiii caută adăpost, se ascund de crimelă și ororile războiului, se aruncă în genunchi în plină stradă și rostesc rugăciuni”.

Dar adevărul e cu totul altul: în ciuda mă-celului cotidian săvîrșit de aviația și artileria fascistă, locuitorii și locuitoarele Madridului de toate vîrstele s-au obișnuit cu exploziile neîncetate; tunurile bombardează Gran Via, dar cinematografele sînt frecventate în con-tinuare de numeroși cetățeni.

Î vremea a devenit mohorâtă; este un noiem-brie ploios și noroios. Orașul s-a umplut trep-tat de tranșee, de mici parapete, de saci cu pămînt. Se întîmplă să nu poți coti dintr-o stradă în alta din pricina vreunei baricade care ieri nu exista, așa cum spune Rafael Alberti într-o poezie: „Baricadele te împiedică să cotești”. Spre sfîrșitul lui noiembrie, moare Buenaventura Durruti, lovit de un glonț la postul său de comandă. Moare și sculptorul Emiliano Barral, în tranșeele din Ūsera. Memoriei sale îi va dedica Antonio Machado unele din cele mai populare versuri ale sale: „Madrid, Madrid! cînt de frumos sună numele tău, / tu zăgăz al Spaniei întregi! / Pămîntul se despică, cerul se dezlănțuie, / tu surzi, cu gloanțele în măruntaie”.

¹ Numai bombardamentele din 17 noiembrie au pro-vocat moartea a 500 persoane și rănirea altor 1500.

În vizită la MAGAZIN ISTORIC Prof. Jack P. Greene —

RĂZBOIUL REVOLUȚIONAR AMERICAN: sensuri și nonsensuri

Cu prilejul vizitei pe care a efectuat-o în București, în cursul acestei primăveri, istoricul Jack P. Greene din S.U.A. a poposit câteva ore în redacția noastră.

Profesor la Universitatea John Hopkins din Baltimore și autor al unui impunător număr de volume, studii și articole, dl. Greene este unul dintre cei mai respectați specialiști în sec. XVIII american, atît pentru perioada colonială a Statelor Unite (cu precădere în deceniile care au precedat războiul de independență), cît și pentru cele aproape două decenii cît a durat lupta lor de eliberare de sub jugul metropolei britanice. Profitînd de prezența d-sale printre noi, ca și de văditul interes pe care l-a manifestat față de Magazin istoric, am supus spre discuție prof. Jack P. Greene câteva teme legate de Bicentenari¹:

— E vorba, de fapt, de o problemă de ordin foarte general și cuprinzător: cum ați defini ceea ce istoria a reținut drept „revoluția americană“?

— Într-adevăr, problema este de un ordin atît de general și de cuprinzător, încît rezolvarea ei a dat enorm de lucru multor generații de istorici din țara mea. Să precizăm, de la bun început, că noțiunea de „revoluție americană“ înglobează atît războiul de independență, purtat împotriva Angliei, cît și războiul civil dintre loialiști — susținătorii statu quo-ului colonial — și patrioți — adepții neatrînrării. Ceea ce se știe prea puțin — și la noi, și în Europa — este că primele istorii ale revoluției au fost scrise de loialiști, deci de oameni care s-au opus mișcării de eliberare și care au avut de suferit de pe urma ei. Inevitabil, sub pana lor, cele întîmplate în fosta colonie britanică au echivalat cu o monstruoasă rebeliune, declanșată de elemente irresponsabile, preocupate exclusiv de interesele lor meschine.

Ulterior, autorii iviți din rîndurile patrioților și ale urmașilor lor au susținut, dimpotrivă, că revoluția devenise inevitabilă, deoarece miniștrii de la Londra, în complicitate cu unii guvernatori regali din Lumea Nouă, au supus pe

coloniști la noi impozite, votate de un Parlament în care ei nu erau reprezentați. Pe la mijlocul secolului trecut, acest punct de vedere s-a extins și adîncit, ajungîndu-se la concluzia că, încă de la întemeierea lor, coloniile aspiraseră la o libertate pe care Anglia le-o contesta. La sfîrșitul sec. XIX, în cadrul istoriografic al așa-numitei „școli imperiale“, conceptul a suferit o nouă metamorfoză: revoluția era definită drept „deznodămîntul inevitabil al experienței coloniale“. Și, corespunzător unei asemenea definiții al unei „experiențe coloniale“ în care Anglia nu purta absolut nici o vină...

— ...iar răsculațiilor nu le revenea mai nici un merit. După cite știu, însă, teza a sunat cam prea abstract și fatalist pentru a mai avea și forță de convingere.

— Așa e! De aceea nici nu s-a bucurat de o largă audiență. Spre deosebire de cea care i-a succedat și i-a luat treptat locul, încă din primele decenii ale sec. XX, și la care s-au raliat numeroși istorici de mare prestigiu. Sub puternica influență a gîndirii marxiste, ei au interpretat revoluția ca rezultatul unui conflict de natură economică, socială și politică între clase și categorii minate de interese antagoniste. Accentul a căzut

¹ Pentru istoria luptei de independență a coloniilor engleze din America de Nord, vezi Magazin istoric, nr. 1-6/1976.

acum pe contradicțiile dinlăuntrul coloniilor mai mult decât pe divergențele anglo-americane. Conform acestei viziuni, Declarația de independență și prefacerile democratice inaugurate în 1774-1776 au constituit rodul unor eforturi depuse de radicalii ce se voiau „înnoitori ai societății” și au dat luptelor un autentic miez revoluționar.

În anii de după cel de-al doilea război mondial, s-a conturat în istoriografia americană un curent care atribuie evenimentelor din urmă cu două veacuri un caracter mai curînd... tradiționalist și conservator, socotindu-le în primul rînd drept „o victorie a constituționalismului”. În ochii acestor istorici, trăsătura cea mai remarcabilă a revoluției nu ar fi „libertatea pe care a dobîndit-o, ci structura feudală pe care NU a trebuit s-o distrugă”. Sau, așa cum preținde un alt autor, esența revoluției a constat în „țelurile sociale pe care NU a fost obligată să le atingă”.

— Cludate, foarte cludate aceste definiții — prin excelență statice și negative — ale unei „revoluții” care nu ar fi cîntîc societatea din loc. Unde s-ar ajunge caracterizînd procesele istorice prin ceea ce ele NU au realizat?

— Exact unde au ajuns și promotorii „teoriei conservatoare”: într-un impas. În ultima vreme, ei sînt supuși unui tir critic din ce în ce mai intens, ceea ce mă face să cred că intrăm, poate, într-o nouă fază, cînd se va interpreta revoluția americană din altă perspectivă. Aceasta va trebui să țină seama de cele câteva laturi analizate de istorici în cursul ultimelor două sute de ani; nici uneia nu i se poate nega o oarecare substanță, oricît de grav ar fi exagerat-o s-au deformat-o autorii respectivi. Căci, fără doar și poate, revoluția americană nu are o orientare clară și explicită, așa cum au avut revoluția franceză și revoluția socialistă rusă din octombrie 1917. Procesul care a dus la nașterea Statelor Unite este plin de ambiguități și nici una

din explicațiile avansate pînă acum nu recunoaște destul de clar și categoric caracterul ambiguu al procesului. Ceea ce nu înseamnă că numeroasele și diversele sale tendințe contradictorii au avut aceeași valoare sau că ar trebui să renunțăm la evaluarea lor comparativă. Dimpotrivă, se impune să privim revoluția americană dintr-un unghi de unde să ne fie cu putință să identificăm și să descriem direcția ei principală, dar, totodată, să înțelegem legătura dintre această direcție și tendințele periferice, aparent incompatibile, care au însoțit-o.

— Pentru a ne înlesni o mai bună înțelegere a conceptului de ambiguitate, ați putea să ni-l ilustrați printr-un exemplu cules fie din evenimentele, fie din documentele revoluției?

— Nimic mai ușor! Dintre multe exemple ce ni se oferă, să ne oprim asupra unuia deosebit de frapant, tocmai pentru că îmbracă înfățișarea unei formulări simple, directe și categorice, de o transparență atît de luminoasă și de o generozitate atît de emoționantă, încît am fi gata să punem mîna în foc că nu poate ascunde nici o duplicitate. Mă refer la una dintre cele mai celebre fraze ale Declarației de independență: „Considerăm că aceste adevăruri vorbesc de la sine: toți oamenii se nasc egali, fiind înzestrați de Creatorul lor cu anumite drepturi inalienabile, printre care se numără viața, libertatea și dobîndirea fericii”.

Greu de găsit ceva care să sune mai nobil, nu-i așa? În esență, este vorba de alăturarea termenilor, **oameni și egali**. „Părinții întemeietori” ai republicii nord-americane stabileau cu îndrăzneală revoluționară, un raport de identitate desăvîrșită între cele două vocabule. Și, dat fiind că **oamenii** există de cînd... omenirea, ceea ce ne izbește ca nou și important este adjectivul **egali**, care ne absoarbe toată atenția și ne stîrnete toată admirația.

Dar, dacă examinăm mai îndeaproape substantivul **oa-**

meni, constatăm cu surprindere că lui îi revine ponderea principală în această formulare care ni s-a părut atît de simplă, directă, generoasă etc. Căci la cine se gîndeau autorii Declarației de independență vorbind despre **oameni**? La unanimitatea mamiferelor bipede, dotate cu grai, rațiune și celelalte atribute umane? Nu, în mîntea lor noțiunea căpătase un conținut mult mai restrictiv: **numai cel care era propriul său stăpîn avea dreptul să facă parte din rîndul oamenilor**. Aceștia alcătuiau un fel de club select și exclusivist, rezervat doar celor de sine stătători, care depindeau direct numai de propria lor voință. Ceilalți, cei mulți, a căror viață se afla în mîni străine, nu formau obiect de preocupare pentru Congresul de la Philadelphia. Nu pe ei i-a privit inițial Declarația de independență: nefiind acceptați ca **oameni**, nu puteau aspira nici să fie acceptați ca **egali**.

— Ce înseamnă pe atunci a fi de sine stătător? Cum se deosebeau oamenii-noamenii de oamenii-nonomenii?

— A fi de sine stătător înseamnă, mai presus de orice, a putea să faci ceea ce îți dictau interesele — interesele tale, nu ale altora — grație mijloacelor de care dispunea: situație materială prosperă, rang social ridicat, prestigiu în arena politică, succese militare ca ofițer de miliție ș.a.m.d.

Mult mai numeroși erau desigur dependenții, cei pe care i-ai numit nonomenii. Printre ei: copiii și femeile, pentru care hotărau tații și, respectiv, soții; soldații, care executau ordinele superiorilor; lucrătorii, simbriașii, slugile de orice fel și, cu atît mai mult, sclavii negri, care se aflau la cheremul stăpînilor; catolicii, cărora li se reproșa presupusa obediență față de Vatican; indienii, cărora expansiunea albilor spre vest și sud le răpea fără scrupule teritoriile, le extermina sistematic triburile, le desființa pînă și ultimele vestigii ale unei culturi multiseculare...

Pentru a respecta pe deplin adevărul istoric, trebuie adăugat că unii dintre dependenții au reușit, încă în sec. XVIII, să urce pînă la treapta celor de sine stătători: băieții din familiile privilegiate care ajungeau la vîrsta maturității, ostașii care erau avansați în grad pentru fapte de arme pe cîmpurile de luptă; argații,

lucrătorii sau slujbașii care se încumetau să-și întemeieze ferme proprii, defrișînd terenurile înțelenite...

După cum știți, cu cît s-a scurs vremea, cu atît au căzut mai multe dintre barierele care îi despărteau pe **oamenii de nonoameni**. Nici una nu s-a prăbușit de la sine, însă, ci ca

urmare a unor lupte foarte grele și adesea foarte sîngeroase, care s-au perpetuat, generații după generații, de-a lungul tuturor celor două sute de ani ai istoriei Statelor Unite. Nici astăzi nu au dispărut toate barierele. Iată de ce nici astăzi nu a încetat lupta.

Nicolae MINEI

Aceleași idealuri umanitare

Colonel dr. ILIE CEAUȘESCU

Angajat el însuși, de-a lungul multor secole, într-o luptă neîntreruptă pentru emanciparea socială și națională, pentru salvagardarea și afirmarea propriei personalități etnice, poporul român a urmărit cu viu interes eforturile altor popoare consacrate statornicirii unei vieți statale democratice și independente. În acest context, marile momente din istoria S.U.A. — îndeosebi războiul de independență și cel de secesiune — au avut o vie rezonanță în țara noastră.

În presa și istoriografia românească

Ecoul marilor evenimente politico-militare petrecute pe pămîntul american a fost recepționat sub multiple fațete în România, numeroși istorici, oameni politici și de cultură români din secolele XIX și XX căutînd să stabilească unele similitudini între evenimentele petrecute pe malurile Potomacului și cele din spațiul carpato-danubian. O preocupare constantă față de realitățile continentului american a manifestat publicistica militantă a generației revoluționarilor români din 1848, în ciuda marilor depărtări geografice și a slabei sale posibilități de informare. Astfel, în 1843, George Bariț condamnînd iobăgia și consecințele ei nefaste pentru progresul civilizației românești, apela deseori la exemplul S.U.A., care nu cunoscuseră în dezvoltarea lor un asemenea regim socio-economic (*Gazeta de Transilvania*, an VI, nr. 53 din 1843). Tot ca un semn al ecourilor istoriei americane în țara noastră, în 1848, *gazeta Învățătorul popular*, care apărea la Blaj, publica fragmente din scrierile unuia din cele mai mari personalități ale independenței americane, Benjamin Franklin.

Alți exponenți iluștri ai culturii românești și ai mișcărilor progresiste și revoluționare din secolul trecut — Mihail Kogălniceanu, C.A. Rosetti — vedeau în idealurile umanitare fundamentul ideologic ce a însuflețit atît procesul eliberării sclavilor din S.U.A., cît și lupta țărănilor iobagi de pe domeniile feudale românești.

Semnificativ ni se pare și faptul că celebrul roman al Harrietei Beecher-Stowe, *Uncle Tom's Cabin* („Coliba unchiului Tom”), a apărut în traducere românească în două ediții succesive, la numai un an după publicarea lui în S.U.A., una din aceste ediții, cea tipărită la Iași (1853), a fost prefațată de un studiu asupra sclavajului semnat de Mihail Kogălniceanu.

Opinia publică din România a urmărit cu viu și justificat interes și desfășurarea războiului de secesiune din S.U.A. și implicațiile interne și internaționale ale acestuia. Românii se aflau atunci la scurt timp după realizarea unirii celor două principate, în plin proces de modernizare a statului, cînd s-au adoptat numeroase legiuri și reforme de esență burghez-democratică. Știrile referitoare la desfășurarea ostilităților militare, apărute în presa română, au fost în cele mai dese cazuri însoțite de comentarii și luări de poziție în favoarea forțelor nordiste. „Importanta problemă a

sclavei — scria gazeta **Românul**, din 15 februarie 1861 — a dat naștere unei lupte în care întreaga omenire este interesată”, iar periodicul **Anunțătorul român** declara, în aprilie 1861, că „întreaga simpatie europeană este alături de statele nordice”. Un an mai târziu, **Gazeta Transilvaniei**, care publicase numeroase relatări asupra mersului războiului, aducea un cald omagiu trupelor nordiste „care și-au vărsat sîngele pentru abolirea sclaviei și salvarea libertății generale” (nr. 71, 1 octombrie 1862).

Înfrîngerea forțelor secesioniste a fost salutăată cu satisfacție de opinia publică din România, care vedea în capitularea Sudului „triumful libertății asupra sistemului sclaviei” (**Trompeta Carpaților**, din 30 martie 1865). Într-un articol publicat de ziarul susamintit, în 27 aprilie 1865, se exprima speranța că „America va porni acum pe drumul progresului cu un avînt sporit și efectele sale înviorătoare vor fi resimțite cu siguranță în Europa”.

O conștiință de formidabilă mindrie

În cursul secolului XX, istoriografia românească a continuat să se ocupe de o serie de aspecte și idei noi în legătură cu războiul de independență al S.U.A. și cu cel de secesiune. O aprofundată analiză a cauzelor, caracterului și semnificațiilor internaționale ale războiului american din sec. XVIII o întîlnim în scrierile celui mai mare istoric român, eruditul savant Nicolae Iorga, proeminentă personalitate a lumii moderne (*The outstanding personality of the modern world*), cum îl aprecia, în 1932, profesorul John L. Gerig de la Columbia University. În studiile sale de istorie comparată, Iorga scotea în evidență o serie de trăsături comune ale războaielor antiotomane duse de popoarele din sud-estul Europei, îndeosebi ale celui din 1768-1774, și ale războiului de independență al S.U.A. În lucrarea sa *Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité*, vol. IV, Paris, 1928, p. 22, istoricul român remarcă faptul că principiul independenței națiunilor devenise laitmotivul primordial în politica internațională a timpului, iar marile puteri europene făceau uz de acest principiu pentru a disimula propriile lor țeluri expansioniste.

În toate scrierile sale referitoare la revoluția coloniilor americane împotriva Coroanei britanice, Iorga sublinia legitimitatea acestei lupte și aprecia **Declarația de independență** ca pe un act de „afirmare a unui drept imprescriptibil”.

Pentru marile personalități ale războiului de independență, Iorga a avut cuvinte de înaltă considerație. Despre Lincoln, de pildă, spunea că a fost „un mare caracter, un om în stare să lupte cu toate puterile cerului și ale iadului pentru biruința credințelor lui”, un om care, „împotriva tuturor și-a izbîndit gîndul fiindcă l-a crezut drept”.

În cursul de istorie universală ținut la Universitatea din București, în 1936, Iorga a-

precia că încă din timpul războaielor anglo-franceze pentru supremație în America de Nord, participarea americanilor la aceste lupte cu oameni, armament și subzistențe le-a dat „o conștiință de ei înșiși, a creat sentimentul că lumea de acolo poate lucra de la sine, că n-are nevoie de trupele engleze și că eventual se poate întoarce împotriva acestor trupe”. „Cea dintîi conștiință americană — spunea cu alt prilej Iorga — a fost o conștiință de formidabilă mindrie”.

Trimisul lui Al. I. Cuza

Cele două mari evenimente din istoria S.U.A. au fost receptate și pe planul gîndirii militare românești. Pe această linie se înscrie, desigur, și trimiterea de către Al. Ioan Cuza a căpitanului Emanoil Boteanu, din Statul major general al armatei române, „pentru a studia arta resbelului în America”. Rapoartele acestuia privind desfășurarea luptelor purtate de armatele federale împotriva sudistilor au fost publicate în **Monitorul oastei**. În numărul 16, din 2 iunie 1865, al acestei publicații, într-o corespondență trimisă din Burksville, ofițerul român, care fusese martor al ultimei mari bătălii din aprilie 1865, scria: „Această campanie, una din cele mai bine combinate și din cele mai riguros executate din cîte s-au făcut pe acest continent, face cea mai mare onoare generalului Grant”.

Publicistica românească a consacrat, de asemenea, multe pagini elogierii unor luptători de origine română, care s-au distins în războiul civil din S.U.A. Dintre aceștia se detașează transilvăneanul Gheorghe Pomuț, revoluționar la 1848, care s-a înrolat cu gradul de căpitan, la 23 decembrie 1861, în Regimentul 15 voluntari infanterie Iowa și a luat parte la luptele de la Shiloh, Corinth, Vicksburg, Atlanta și Savannah; a terminat războiul cu gradul de colonel, comandant al Regimentului 15 Iowa, fiind ulterior avansat la gradul de general de brigadă și servind timp de 12 ani ca consul general al S.U.A. în Rusia. Intrat în istorie, numele generalului Gheorghe Pomuț a fost dat de guvernul S.U.A., în anul 1944, unei nave de război americane.

Lui i s-au alăturat alți voluntari de origine română înrolați în armata Nordului chiar din primele zile ale războiului: Eugen Alcaz, Eugen Ghica din Comănești, Nicolae Dunca — căpitan în statul major al generalului Fremont, distins în luptele de la Cerverville, Bull-Run și Cross-Key, unde a și fost uccis.

Expunerii detaliate asupra celor două războaie, însoțite de comentarii și aprecieri de valoare cu privire la structura armatelor, la armamentul, tactica și strategia forțelor beligerante se întîlnesc frecvent în cursurile de istorie militară predate în instituțiile de învățămînt de specialitate din România. Aproape toți autorii români insistă în scrierile lor asupra caracterului de masă al armatei americane, manifestînd un viu interes pentru sistemul de recrutare bazat pe voluntariat. Predilecția lor pentru aceste aspecte este ușor explicabilă dacă se au în vedere preocupările

teoreticienilor militari din țara noastră, atât din secolul trecut, cât și din prezent, pentru elaborarea unei concepții originale privind „înmarmarea națiunii” și războiul întregului popor în cazul unei agresiuni străine. Cele două evenimente ale istoriei S.U.A. la care ne-am referit și care au o însemnătate uni-

versală au fost receptate cu toată promptitudinea de către opinia publică românească. Acum, ca și în trecut, spiritualitatea românească este deosebit de sensibilă la tot ceea ce geniul uman a produs și produce în numele nobililor principii ale libertății, independenței și progresului civilizației.

Constituția americană și ecourile ei în țările române

DAN BERINDEI

La începutul anului 1783, războiul de independență dus de cele 13 colonii americane a luat sfârșit. Independența fostelor colonii americane a fost recunoscută de metropolă. „De-ar putea evenimentele — scria atunci George Washington — să învețe nu numai Anglia, ci pe toți tiranii lumii că drumul cel mai bun și singurul care duce cu siguranță la onoare, glorie și adevărata demnitate, este doar dreptatea”. Șapte ani de război fuseseră încununați de izbândă și în lume se evidențiasă o nouă și tinăra națiune.

Dar începuturile noului stat n-au fost ușoare. Cât timp războiul de eliberare concentrase energiile, coeziunea putuse fi menținută; odată cu pacea, slăbiciunile organizatorice au devenit, însă, evidente, statutul Confidențial intrat în vigoare în 1781 dovedindu-se insuficient pentru a asigura fostelor colonii cadrul administrativ în noua etapă istorică ce li se deschisese în față. Puterile Congresului erau relative, drepturile sale de îndrumare și control asupra statelor fiind limitate. Tezaurul era gol, criza economică amenința viitorul tinărului stat și Confederația nu era în această componentă decît „o umbră fără substanță”. Washington a respins indignat sugestiile ce i s-au făcut de a-și asuma dictatura personală: „Statul monarhic — opinia el — ar fi cea mai mare nenorocire ce ar putea copeși o națiune”, întrucît „a admite un conducător perpetuu înseamnă a pune în pericol viața națiunii”. În decembrie 1783, el a predat puterea Congresului, pentru scurt timp însă.

Pentru tinăra Confederație americană ce reunea cele 13 state care-și dobîndiseră libertatea se impunea la ordinea zilei ca o necesitate stringentă adoptarea unui **statut fundamental comun**, în temeiul căruia societatea americană să se poată realiza, împiedicîndu-se dizolvarea ei în anarhie și proclamîndu-se în fața tuturor popoarelor noile principii în numele cărora foștii coloniști își înfrînseseră metropola. O primă încercare de a se înfăptui acest statut fundamental comun a fost făcută

în 1786 la Annapolis, fără succes însă; numai trei state au răspuns convocării. În primăvara anului următor, Convenția convocată de Congres a elaborat „legea supremă a națiunii”. Președinte al Convenției a fost desemnat George Washington. Toamna, Constituția — al cărei principal redactor a fost Thomas Jefferson — era întocmită și aprobată de 39 din cei 55 delegați în Convenție. Ea urma să intre în vigoare după ce 9 din cele 13 state (adică 2/3) aveau s-o ratifice. Rînd pe rînd, statele au acceptat-o. La 2 iunie 1788, nouă state ratificaseră actul suprem, intrat în vigoare în mod efectiv la 4 martie 1789, deși ultima ratificare, cea a statului Rhode Island, nu a avut loc decît la 29 mai 1790.

Constituția americană, **prima Constituție modernă a lumii** (în ființă și astăzi, adăugîndu-i-se însă în cursul a două secole cîteva zeci de amendamente) a creat cadrul politico-organizatoric de dezvoltare a tinerei societăți din Statele Unite. Ea a reprezentat, totodată, un model pentru popoarele vechiului continent, unde, în acel moment, cu excepția Elveției, regimurile monarhice reprezentau o formă de stat exclusivă. Documentul care și-a păstrat valențele progresiste și în secolul XIX, a avut răsunet în cercurile înaintate europene, cu deosebire în țările unde se punea problema organizării federale ca Țările de Jos, Elveția și îndeosebi Germania. Este semnificativ, în această privință, numărul mare de ediții în limba germană ale Constituției americane în preajma și în timpul revoluției din 1848, cînd o bună parte din revoluțio-

narii germani înclinau spre adoptarea unei formule de organizare federativă a țării lor după modelul Constituției din 1787.

Un larg ecou a avut Constituția americană în țările române, aci fiind vorba neîndoiește de un evident interes social-politic. În aprilie 1801 de exemplu, Daniel Philippide — cunoscutul autor al **Istoriei și Geografiei României**, tipărite amândouă la Leipzig în 1816 — cerea savantului Jean Denis Barbîe de Bocage un exemplar din **Constituția Statelor Unite ale Americii** — editată de librăria Plassen; un exemplar în limba franceză al **Constituției celor treisprezece State Unite ale Americii** — tipărită la Paris în două tomuri în 1792 — se găsea în marea bibliotecă de la Sfinca a boierilor moldoveni Roznovanu. Faptul că realitățile social-politice ale Statelor Unite erau cunoscute în țările române este demonstrat și de o scrisoare din august 1829 a comisului Ionică Tăutu, care regreta că „învecinarea Rusiei, a Austriei, a Turchiei” — deci a marilor imperii absolutiste limitrofe — împiedica temeinice reforme instituționale, neputându-se introduce „același lucruri ce sâ pot așeza în America, în Anglia, în Franța”.

Istoria americană era prezentă în diferite lucrări publicate în epocă: în **Prescurtarea istoriei universale** a lui Louis Domairon, apărută în 1826, în patru tomuri, în tălmăcirea egumenului mănăstirii bucureștene Sf. Ioan, după o versiune greacă, în care un capitol era consacrat **Americii** — caracterizată drept „republică slobodă” cu „treisprezece Unitate Eparhii” — ca și în **Povestirea amănunțită a celor mai însemnate întîmplări din istoria generală a lumii**, a lui Gottfried Gabriel Bredow, tipărită în 1828 la București, într-o traducere grecească a lui Ioan Scarlat (o versiune românească realizată de Mihail Musescu a apărut în 1860); în această traducere se acorda întreaga atenție războiului pentru independența Statelor Unite, care „s-au declarat în 1776 republică liberă și neîntinată”.

În manualele de geografie utilizate în școlile românești în cel de-al patrulea și al cincilea deceniu al sec. XIX, se făceau, de asemenea referiri la tînărul stat american. O subliniere specială merită în această privință manualul lui Ioan Rusu, **Încoana pămîntului sau carte de geografie**, publicat la Blaj în 1842, în care autorul își exprima admirația față de „forma de chiverniseală” a republicii Statelor Unite, care era, „tare osebită de țările din Europa și numai republica Elveția are puțină asemănare”. El remarcă, de asemenea, că „formele rămase mai mult sau mai puțin în toate statele Europei din bărbăria vîrstei de mijloc lipsesc aici de tot: așa nobilitatea, biserica domnitoare, țehurile, privilegiile, dragătorii cu putere moștenitoare, armata stătătoare, politica ascunsă și înaltă”. Autorul manifestă și o rezervă față de ceea ce el numea singura „pată”: „robirea negrilor, de care pînă acum nice Statele Unite nu s-au putut curăți”.

Ioan Rusu analizează apoi în detaliu prevederile Constituției americane, ceea ce arată răsunele pe care-l avea în țara noastră acest document printre oamenii cu vederi înaintate.

TRACII DE NORD...

(Urmare din p. 36)

get i-ar fi făcut cu blîndețe o mustrare ironică: „Atunci de ce ai lăsat acasă la tine un trai atît de plăcut și de strălucit și te-ai apucat să vii la niște barbari cu viața aspră, într-o țară fără roade îngrijite, bătută iarna de geruri și de crivăț, unde nici o oaste străină nu poate scăpa teafără?”. Lisimah ar fi declarat că îi pare rău de nesocotința sa, dar că, recunoscător pentru bunăvoința cu care a fost tratat, va rămîne totdeauna prietenul geților. Fapt este că pacea a fost încheiată solemn, cu acceptarea condițiilor lui Dromichete și că, în semn de consacrare a alianței, acesta a luat-o în căsătorie pe fata lui Lisimah, care a fost eliberat cu toți ai săi.

Prin această înrudire dinastică, uniunea triburilor getice de la Dunărea de Jos a intrat sub auspiciile cele mai prielnice, într-un contact și mai strîns cu lumea elenistică, ceea ce, între altele, a înlesnit intensificarea pătrunderii civilizației grecești la nord de Dunăre, și, ca reflex, accelerarea progreselor culturii geto-dace, al cărei avînt este constatat de arheologie tocmai cu începere din această vreme.

Oroles, Rubobostes, Remaxos

După Dromichete, în cursul sec. III-II î.e.n. izvoarele antice menționează cîteva nume de regi geți și daci, cu puține amănunte, dar suficiente pentru a sublinia importanța personalității lor. Astfel, istoricul Troguș (rezumat de Iustinus), prezentînd prima apariție a dacilor carpatici în istorie sub numele lor propriu, definindu-i ca **suboles Getarum** („vlăstare” sau „rude bune” ale geților), menționează și pe regele lor Oroles. Acesta, în urma unei înfrîngerii suferite din partea populației germanice a bastarnilor, și-a disciplinat oamenii, după care a obținut victoria, gonindu-i pe dușmanii din țară. Puțin după anul 200 î.e.n., urmînd pilda fraților lor geți de la șes, dacii au format, după cum aflăm tot de la Troguș, o puternică uniune de triburi, luîndu-și avîntul sub un rege numit Rubobostes.

Cam în aceeași vreme, două inscripții de la Histria ne vorbesc despre relațiile acestei cetăți grecești din Dobrogea cu niște regi băștinași care, după numele și situația lor geografică, erau geți. Într-unul din aceste documente epigrafice, de prin sec. III î.e.n., se spune că o delegație a fost trimisă de cetate la Zalmodegicos (probabil un rege din stînga Dunării), pentru a obține restituirea unor ostatici histrieni luați cu prilejul vreunui război, terminat cu o înțelegere între cele două părți. Cealaltă inscripție datînd de la începutul sec. II î.e.n., se referă la o serie de grele împrejurări prin care a trecut Histria, atacată de forțele unei căpetenii din Tracia Balcanică numită Zoltes, împotriva căruia cetatea s-a putut apăra cu succes datorită unui ajutor trimis de protectorul său get din stînga Dunării, puternicul rege Remaxos.

Iată, așadar, nume care au strălucit în fruntea tracilor de nord pînă la ivirea acelor conducători de primă mărime și glorie eternă care au fost Burebista și Decebal.

EZEQUIEL ZAMORA,

un erou venezuelean

Prof. dr. PAUL ALEXANDRU GEORGESCU

Semnificația și desfășurarea epopeii revoluționare venezuelene, al cărei protagonist a fost Ezequiel Zamora, sint relatate în paginile de față după cea mai recentă lucrare a lui Federico Brito Figueroa, intitulată *El tiempo de Ezequiel Zamora (Vremea lui Ezequiel Zamora)* și apărută la Caracas, în 1974. Doctor în istorie și antropologie, diplomat al institutelor mexicane de specialitate, titular al Catedrei de istorie contemporană a Venezuelei la Universitatea Centrală din Caracas, distins prieten al poporului român, Brito Figueroa este un cercetător erudit, un spirit clar, așa cum o dovedește masiva sa Istorie economică și socială a Venezuelei. Cercetările sale stau sub semnul creator al concepției materialismului dialectic și istoric, în lumina căreia investighează nu numai trecutul țării sale, cu luptele eroice ale poporului venezuelean pentru independență, ci și prezentul, cu ampla mișcare anticolonialistă și anticolonialistă, caracteristică lumii actuale. În cartea sa *Venezuela, țară colonială?*, analiza marxistă a formelor de penetrație imperialistă se însoțește cu afirmarea sentimentului patriotic, cu apărarea hotărâtă a culturii naționale. Să urmărim, așadar, evenimentele petrecute în Venezuela spre mijlocul veacului trecut.

Prof. Brito Figueroa sintetizează destinul eroului popular, explicându-l prin analiza societății venezuelene din prima jumătate a secolului trecut, aceea în care se naște, în 1817, și se formează Ezequiel Zamora.

Tierras y libertad

În al doilea deceniu al secolului trecut, războiul de independență de sub conducerea lui Simón Bolívar, El Libertador¹, curmă asuprirea colonială spaniolă, deșteptând spiritul de demnitate națională și creșterea valorii de neprețuit în patrimoniul moral al maselor populare venezuelene. În ceea ce privește realizările economice și politice, însă, situația din țară nu suferă modificări esențiale. De-

cretul Libertadorului privind împărțirea pământurilor și intenția lui de a abolii sclavia rămân fără urmă. Este adevărat că, după obținerea independenței, aristocrația colonialistă este depusată de importante proprietăți agrare, dar nu se produce decât un transfer de latifundii, acestea trecând în stăpânirea șefilor militari și politici ai republicii. Cu alți titulari, sistemul latifundiar se menține, relațiile feudale continuă să rămână dominante, complete cu relații sclavagiste.

După moartea lui Bolívar (1830), în timpul președințiilor autoritare și conservatoare ale generalului J. A. Páez, apare evidentă existența celor două clase dominante ale societății venezuelene de atunci: latifundiarilor, care acaparează noi pământuri și integrează noi elemente din rîndul conducătorilor (caudillos) republicani, și burghezia, alcătuită în primul

¹ Vezi *Magazin istoric*, nr. 5/1971 și 3/1973.

rind din comerțianții care se ocupă cu importul, exportul și, mai ales, cu cămătăria. La antipod, clasele exploatate sînt compuse din sclavi, *peones* (muncitori agricoli fără pămînt, zilieri) și țărani juridic liberi, dar faptic *enfueudados*, dependenți de moșieri prin sistemul de rentă în muncă și în produse.

Spre mijlocul secolului, în urma crizei declanșate de ineficiența agriculturii bazată pe proprietatea latifundiară și pe munca sclavilor și de ravagiile cametei, în blocul social al clasei dominante survine o diferențiere. Marcind lupta dintre moșieri și burghezia comercială, ia naștere un partid al „schimbării”, al „înnoirii”: partidul liberal. Situația lui este însă contradictorie. Pe de o parte atacă vehement partidul conservator, exponent îndărătnic și agresiv al oligarhiei, dar, pe de alta, se teme de mișcarea insurecțională a sclavilor și a săracimii, care ar schimba radical, prin împărțirea pămînturilor, raporturile de clasă. Dacă pentru liberalii de dreapta (cum am spune azi), campania violentă împotriva conservatorilor nu înseamnă decît o manevră demagogică spre a dobîndi puterea, pentru liberalii de stînga și, mai cu seamă, pentru mulțimea asupriților, ea este expresia activității revoluționare îndreptată spre abolirea ordinii oligarhice și înlocuirea ei cu o ordine democratică, progresistă, populară, căreia îi dă glas lozincă „pămînt și libertate” (pentru sclavi): *tierras y libertad*.

În 1844, în alegerile din cantonul Caracas liberalii obțin 72 la sută din sufragii și instalează un Consiliu municipal care, în așteptarea alegerilor prezidențiale din 1846, denunță și acuză guvernul pentru încălcarea Constituției. În țară se organizează acțiuni de guerillă. Speriat, guvernul dizolvă cu forța Consiliul municipal liberal, arestînd pe membrii lui, în frunte cu liderul partidului, Antonio Leocadio Guzmán, sub acuzația de conspirație. Urmează procese și condamnări la moarte, care continuă și după ce președintele de atunci al republicii, generalul Soublette, se retrage și puterea politică este încredințată, în 1846, generalului José Tadeo Monagas.

Pedeapsa se comută

În aceste împrejurări de tensiune socială își începe activitatea politică și revoluționară Ezequiel Zamora. Cinstit și generos, pasionat și incoruptibil, apărător intransigent al maseilor oropsite de care este aproape prin origine, ocupații și convingeri, Zamora oferă contemporanilor și istoriei un admirabil exemplu de formare a unui mare conducător care pornește de la nivelul poporului. Deși om de acțiune în primul rînd, luptător și conducător de mase, Zamora vădește, de asemenea, interes și vocație pentru elementele ideologice și intelectuale indispensabile unui revoluționar. Un adevărat profesor de istorie trăită i-a fost emigrantul francez Jean Gaspers, atras în Venezuela de lupta popoarelor hispano-americane împotriva dominației coloniale. El îl introduce în lumea de idei a revoluției franceze, îi evocă acțiunile eroice ale

poporului parizian, îl învață cîntece revoluționare ca *Marsiliea* și *La Carmagnole*. În același timp, prietenia lui Zamora cu profesorul universitar José María García, fost coleg de școală, îi lărgeste orizontul politic familiarizîndu-l cu figuri de răzvrățiți sau revoluționari din toate timpurile: Spartacus, Babeuf, Blanqui.

În împrejurările arătate, Zamora aderă cu entuziasm la programul partidului liberal, în viziunea aripei de stînga, care preconizează lichidarea latifundiilor, abolirea sclaviei, dreptul la vot universal, răsturnarea oligarhiei, trecînd curînd de la lupta de idei la acțiunea directă și la războiul de guerillă. Idealul său democratic se afirmă practic și se maturizează în cursul insurecției țărănești care izbucnește în 1846. Talentele sale de organizator și de conducător militar îi conferă o poziție de prim rang în cadrul acestei insurecții. El se îngrijește de fabricarea armelor, desfășoară o activă corespondență cu alți șefi ai mișcării, unește pe participanți, devenind protagonistul luptei antioligarhice și factorul cel mai important în crearea armatei „poporului suveran”. Dar mișcarea insurecțională este abia la începutul său. Lipsa de experiență, uciderea unor șefi de guerillă, îmbolnăvirea lui Zamora contribuie la înfrîngerea răscoalilor în bătălia de la Paguito și la capturarea lui Zamora.

Brito Figueroa consideră că „insurecția țărănească nu a eșuat, ci a fost înfrîntă după un război civil de șase luni, care a zguduit pînă în temelii republica oligarhică. Peonii, sclavii eliberați și cei ridicați la rangul de șefi revoluționari nu s-au predat niciodată; au căzut prizonieri sau au murit cu armele în mîni, credincioși cuvîntului dat: libertate sau moarte [...]. Acestea au fost ultimele cuvinte ale lui Francisco José Rangel înainte de a fi ucis mișelește cu lovituri de cuțit [...]. Acestea au fost cuvintele lui Ezequiel Zamora în fața justiției claselor dominante, reprezentate prin procurorii și judecătorii republicii oligarhice”. Căci Zamora este trimis în fața judecătii și, după un proces în care afirmă cu mîndrie dreptul poporului la insurecție și lealitatea lui față de camarazii de armă, este condamnat la moarte, la 27 iulie 1847. Curtea superioară de justiție confirmă sentința. Dar masele populare dezlanțuite o susținută campanie pentru salvarea vieții eroului lor, reușind să determine autoritățile să comute pedeapsa cu moartea în zece ani de închisoare. Decretul este semnat de președintele José Tadeo Monagas. Interesat să obțină sprijinul partidului liberal în conflictul care s-a produs între el și oligarhia reprezentată prin majoritatea deputaților — conservatori agresivi, partizani ai lui Páez — Monagas se decide să pună capăt politicii de represiune a țărănilor insurgenți și a intelectualilor liberali. Majoritatea „goților” (denumire dată elementelor oligarhice, reacționare) din Camera Deputaților se reunește pentru a acuza pe președinte de violarea Constituției, în timp ce generalul Páez se răzvrătește, cu trupele pe care le comandă. Se ridică însă poporul Capitalei, care expulzează pe deputații conspi-

ratori, salvînd pe preşedinte şi dîndu-i posibilitatea să imprime o altă direcţie politică, denumită autocraţie liberală, care va dura aproape zece ani.

Monagas decretează măsuri în favoarea liberalilor urmăriti sau condamnaţi, apoi stabileşte o colaborare politică şi chiar militară cu şefii liberali, puterea şi conducerea revenind preşedintelui. Liderilor politici ai partidului liberal, Antonio Leocadio Guzmán şi Juan C. Falcón (cumnatul lui Zamora), li se încredinţează importante funcţii de stat; se realizează, în sfîrşit, abolirea sclaviei prin decretul din 1854; se întreprinde pacificarea ţării prin combaterea şi înfrîngerea formaţiilor militare partizane ale oligarhiei.

Să tremure oligarhii!

Ce se întîmplă cu Ezequiel Zamora în acest deceniu de autocraţie liberală a preşedintelui Monagas? Este integrat în miliţia naţională, apoi în armata republicii cu gradul de maior, dar avansează repede la acela de colonel şi apoi, în 1854, de general. Înaintare explicabilă prin meritele sale militare excepţionale, care se vădesc în primul rînd în înfrîngerea lui Páez şi capitularea acestuia, apoi în restabilirea ordinii în provincia Barinas. Zamora îşi perfecţionează pregătirea urmînd cursurile Academiei Militare şi, mai ales, îşi extinde şi aprofundează cultura politică. Leagă prietenie cu exilaţii care sosesc în Venezuela după eşuarea revoluţiilor europene din 1848. José Brandford, care întreprinde o activă corespondenţă cu Franţa, îl informează despre republica socială preconizată în această ţară de oameni ca Blanqui, Barbès, Raspail, traduce şi explică articole din *L'Atelier*, revista muncitorilor din Paris, sau din ziarul *The Daily News* (Londra). *Le National* (Paris), *The Economist* (Londra). Zamora asimilează astfel elementele doctrinei ale revoluţiei burgeozo-democratice europene, împreună cu acelea ale mişcărilor de independenţă naţională din Polonia, România, Ungaria şi cu primele revendicări ale proletariatului care intră acum pe scena politică internaţională. Lozinca pe care o va lansa Zamora în insurecţia ţărănească din 1859-1863: **Oligarcas, temblad!** („Oligarhi, tremuraţi!”) nu este străină de vehemenţa revoluţionară a mişcărilor menţionate, de faptul că acum, aşa cum se exprimă ziarul vremii, **Los primeros rojos llegan a Venezuela** („primii roşii sosesc în Venezuela”).

Totul este acum pregătit ca Zamora să-şi asume, în cadrul celei de-a doua insurecţii ţărăneşti, rolul de „şef al poporului suveran”. În 1857, el se retrage din armată, nefiind de acord cu politica preşedintelui Monagas, tot mai personală şi mai puţin democratică. Evoluţia lui Monagas spre dictatură nu-l scuteşte însă pe acesta de ura şi conspiraţia oligarhiei, care îl răstoarnă printr-o lovitură de stat, executată de generalul Julián Castro. Acesta arestează pe liderii liberali, începînd cu Guzmán şi cu Zamora. La alegerile frauduloase organizate imediat nu participă decît parti-

dul ultraconservatorilor; liberalilor nu le mai rămîne decît calea acţiunii armate. Fostul preşedinte, Monagas, deşi bătrîn şi bolnav, este întemniţat şi încuşişat. Moare în închisoare, la 15 iulie 1858.

Zamora este exilat în insula Curazao. De parte de a rămîne inactiv, el organizează o acţiune armată şi debarcă la Coro. În mai puţin de 15 zile, cucereste, în fruntea formaţiilor de guerillă, întregul stat Coro, „în numele revoluţiei şi al poporului”, instaurînd un guvern provizoriu revoluţionar. Seria victoriilor lui Zamora, promovat general comandant al armatelor federale (denumirea formaţiilor militare ţărăneşti, sub drapelul galben al liberalilor), continuă strălucit: sînt cîştigate bătăliile de la Barinas, Guanare, Santa Inés şi, în sfîrşit, San Carlos, care trebuia să deschidă drumul spre Valencia şi Caracas.

În 1863, mişcarea federală ajunge să controleze un teritoriu de 500 000 kilometri pătraţi cu o populaţie de peste 520 000 locuitori, faţă de numai 267 800 kilometri pătraţi cu 249 100 locuitori, aflaţi sub controlul nesigur al guvernului. La aceste dimensiuni naţionale, Zamora stabileşte, organe de conducere alese democratic, prin vot direct şi egal, asigură disciplina şi ordinea revoluţionară, ia primele măsuri de reformă agrară şi de îmbunătăţire a situaţiei proletariatului agricol, emite decrete cu privire la armată, administraţie, comerţ. Ştiinţa de carte e introdusă ca o obligaţie militară; de asemenea, propagarea principiilor democratic-revoluţionare ale mişcării.

Toate sînt curmate de glonţul trădător tras de un sergent, Morón, al cărui nume devine ulterior, pentru venezuelieni, sinonim cu trădarea şi mişelia. Cei care profită de acest asasinat sînt militarul Juan Crisóstomo Falcón şi politicianul Antonio Leocadio Guzmán. Avînd acum minile libere, cei doi lideri liberali lichidează insurecţia şi încheie cu oligarhia, la 22 mai 1863, pactul de la Coches, care pune capăt ostilităţilor şi deschide drumul preşedinţiei pentru Falcón.

Istoricul Brito Figueroa consideră că, în faza condusă de Zamora, insurecţia ţărănească, cunoscută şi sub denumirea de războiul federaţiei, a fost o luptă armată cu adîncă motivaţie economico-socială a claselor exploatate contra celor exploatatoare. În ea se regăsesc elementele teoriei politice democrat-burgeoze, asimilate de masele ţărăneşti venezueliene potrivit intereselor şi situaţiei lor, cu puternice accente pe ideea de egalitate şi democraţie directă a poporului. Pe această linie se poate vorbi de permanenta actualitate a programului de înnoiri sociale pentru care a luptat şi a murit Zamora. Cauze istorice — absenţa dezvoltării economice şi a proletariatului — au împiedicat succesul mişcării, dar fuziunea, întruchipată în figura lui Zamora, dintre patosul popular venezuelian al egalităţii şi ideile de justiţie socială a imprimat luptei un **tînt de comunismo** („o nuanţă comunistă”).

Sensul ultim al vieţii şi morţii lui Ezequiel Zamora este acela de prolog eroic la istoria contemporană a Venezuelei.

ALEXANDRE DUMAS — revoluționar

EDMON VALLES

Cum ar fi putut avea loc o revoluție la Paris, fără să ia parte la ea și Alexandre Dumas*? Pentru acest om de o extraordinară vitalitate, a se afla în plină stradă și a trage cu pușca, a voiciera sau a ține un discurs oricărui persoane dispusă să-l asculte era la fel de natural ca și cum ar fi scris un nou roman. În iulie 1880, când în cele „trei zile glorioase” a fost doborâtă monarhia absolutistă a lui Carol X, Dumas avea 28 ani. În timpul acestor evenimente, el a desfășurat o activitate revoluționară demnă de laudă. În februarie 1848, când regimul lui Ludovic Filip, „regele cetățean”, a suferit loviturile furiei populare, Dumas avea 46 ani. Atunci activitatea sa publică a fost mai liniștită; dar acea promițătoare „A doua republică” a deșteptat în el velleități politice. În viața lui Dumas totul se dovedește a fi pitoresc: și nici avântul său revoluționar, nici zelul său electoral, nu scapă unui asemenea calificativ.

Minuțiosul Delacroix¹ nota în Jurnalul său, în 22 mai 1855: „Dumas mi-a trimis un mesaj în dimineața aceasta, voind să știe dacă mă va găsi acasă. I-am răspuns că vină la ora două. Odată ajuns, mi-a cerut să-l informez despre o serie de lucruri, care nu văd de ce l-ar interesa: amănunte despre cum pictez, ideile mele despre culoare etc. Ca să-și prelungească vizita, mi-a propus să luăm masa împreună. După aceea, a plecat să-și rezolve niște treburi și s-a întors după ora 7, când eu, mort de foame, mă pregăteam să cinez singur. După masă, ne-am urcat într-o biră, pentru a merge la o față pe care o protejează; apoi am plecat împreună la teatru. Mi-a spus că are o serie de proiecte literare, care să-i asigure importante venituri pentru viitor: cam vreo 800 000 franci la început, fără să mai pună la socoteală ce va încasa ulterior. Bietul de el, a început să se sature de a scrie zi și noapte și de a nu avea nici un ban niciodată. Am chef să plec de aici, mi-a spus, să călătoresc și să văd, dacă nu cumva, la întoarcerea mea, vreun Alcide² mi-a dus la bun sfârșit aceste proiecte neterminate. Fericită nepăsare! Un om care merită să moară ca eroii pe timpul de bătaie, fără să cunoască zbuciumul sfârșitului, sărăcia iremediabilă, singurătatea”.

* În imaginele de mai sus: Alexandre Dumas-tatăl (1802-1870); Franța revoluționară. Detalii din tabloul lui Eugène Delacroix.

¹ Eugène Delacroix (1798-1863), șeful Școlii romantice de pictură franceză.

² Personaj din mitologia greacă cunoscut și sub numele de Hercules.

Musafirlui Delacroix era un om matur. Până să moară, mai avea de trăit 15 ani. În acest răstimp, a călătorit în Anglia, apoi în Rusia, de unde s-a întors prin Istanbul, pe Mediterana; a făcut un lung popas în Italia, unde împreună cu Garibaldi, a condus un ziar politic franco-italian. După un voiaj în Germania, a vizitat diferite orașe ale Franței unde și-a prezentat operele sau a ținut conferințe. Au urmat o serie de premiere și publicarea a aproximativ 30 opere dramatice și literare, printre care: *Memoriile lui Garibaldi*, *Prizonierul din Bastilla*, *Impresii dintr-o călătorie în Rusia*, *Istoria animalelor mele*, *Dicționarul de bucătărie*, neterminat etc. În acești ani, Dumas a lucrat singur fără colaboratori. A editat revistele *Monte Cristo*, *Muschetarul* (cea de-a doua serie) și *D'Artagnan*, toate trei având o viață scurtă și fiind scrise aproape în exclusivitate de către Dumas. A întreprins o lungă legătură cu actrița Emilia Cordier, cu care a avut o fiică, a fost îndrăgostit de cântăreața italiană Fanny Gordosa, ca și de o tinăra actriță de circ, Adah Menken. Pe deasupra a avut numeroase procese și datorii, mai ales datorii.

În dezacord cu Napoleon I

Pentru a înțelege mai bine pe eroul nostru, Dumas-tatăl, trebuie să-l cunoaștem și pe părintele său, Thomas Alexandre Dumas de la Paillerie. Acesta era fiul unui marchiz normand, proprietar al unor plantații în Santo

Domingo, și al unei sclave negre. În 1780, marchizul s-a întors în Franța și s-a instalat la Paris, însoțit de fiul său Thomas Alexandre rămas orfan de mamă, puțin timp înainte (obiceiurile epocii permiteau ca fiul mulatri ai plantatorilor nobili să-și însoțească părinții în metropolă, în timp ce fiicele trebuiau să rămână în țara de baștină, fără să-și poată depăși condiția socială de „semi-albe”).

Thomas Alexandre s-a înrolat în Regimentul de dragoni ai reginei, ca simplu soldat, sub numele de Dumas. În curând, a devenit foarte popular datorită forței sale herculeene și caracterului său generos, deschis și bun.

Sub vechiul regim monarhic, faptul că era mulatru nu i-ar fi permis să ajungă mai sus de gradul de subofițer. Revoluția — al cărei partizan înflăcărat a fost alături de toți ceilalți mulatri cu sînge nobil — i-a deschis, însă, posibilități nebanuite, astfel că, la vârsta de 32 ani, a ajuns colonel. În această perioadă, s-a căsătorit cu o tinăra frumoasă, fiica unui burghez din Villeers-Cotterêts, sat din apropierea Parisului, a cărui familie fusese în slujba lui Filip de Orléans. La 31 iulie 1793, Thomas a fost avansat general de divizie; la cîteva zile după acest eveniment, soția i-a născut o fetiță.

În acei ani clocotitori și agitați, generalul Dumas a fost supranumit „domnul Umanitate”, nume ce-i făcea cinste. Spre bucuria multor soldați, mulatru era foarte generos cu ostașii; faptele sale de arme i-au adus o și mai mare faimă.

Napoleon avea nevoie de asemenea generali ca Dumas. Un contemporan, generalul Thibault, scria astfel despre el: „Un general de divizie, numit Dumas, se găsea sub ordinele lui Masséna. Acest mulatru întărește era unul din oamenii cei mai curajoși, mai puternici și mai agili pe care i-am cunoscut. Se bucura de o reputație extraordinară în armată și i se atribuiau un mare număr de fapte vitejești”. Apărarea podului Briken, în timpul luptei de la Klausen, în Austria, a fost cea mai cunoscută dintre aceste fapte. Pe podul îngust, călăreții austriaci puteau să treacă doar cîte doi. Apărînd singur podul, cu loviturile de sabie împotriva unui întreg escadron, Dumas a rezistat pînă au sosit întăririle.

Mai tirziu, Bonaparte l-a dat uitării, astfel că Dumas s-a retras în satul soției sale. Acolo, în 1802, s-a născut fiul său Alexandre. Tot acolo, în 1805, a murit și generalul.

Cea mai bună piesă

În dimineața zilei de luni 26 iulie 1830, în ziarul **Le Moniteur**, au apărut ordonanțele Cabinetului Polignac¹. Alexandre Dumas, care era gata de plecare în Algeria, a renunțat, rămînînd la Paris. Cînd a aflat știrea din ziar, i-a spus valetului:

— Joseph, adu-mi pușca cu două țevi și două sute de cartușe.

Și, îmbrăcat în haine de vînător, căci era nu excelent vînător, a pornit pe stradă, dispus

să facă pe revoluționarul. Mai mult exuberant decît înfîmțat, le-a strigat soldaților primului detașament înfrînt: „O să lupt împotriva voastră”.

Dumas era pretutindeni: trăgea cu pușca în adversarii sau privea doar cum se desfășura lupta; stătea de vorbă cu combatanții, intra prin casele prietenilor, unde lua parte la discuții, bea și mîncă. Dar odiseea sa personală a început abia în ziua de 30.

Se afla pe atunci la Primărie, centrul nevralgic al revoluției, observînd acel du-te-vino al principalelor personaje politice, și notînd totul. Oare de aici se va ivi noul regim — republică sau monarhie constituțională? Din cînd în cînd, pe stradă, cîte un monarhist mai striga: „Trăiască Napoleon II!”². Acel tînră tras la față, al cărui nume era pomenit ici-colo, și care lîncezea la umbra lui Metternich în îndepărtata Viena, era aproape un necunoscut pentru parizieni.

În oraș circulau tot felul de vești contradictorii, confuze. Deodată, Dumas l-a auzit pe La Fayette, care era comandantul Gărzii naționale³, reconstituite, exclamînd:

— Praful de pușcă s-a terminat. Dacă lui Carol X⁴ i-ar trece prin minte să atace Parisul, n-am putea trage nici patru mii de împușcături!

Dumas și-a făcut imediat următorul plan: să meargă în orașul Soissons și să ia praful de pușcă depozitat acolo. Dar Soissons își închidea porțile la 11 noaptea. Cu multă abilitate, l-a convins imediat pe La Fayette să dea ordin ca praful de pușcă pe care a promis că îl va aduce să-l pună la dispoziția generalului Gérard, numit atunci ministru de Război în guvernul provizoriu. După aceea, însoțit de un prieten, sculptorul Bard, înfrîntîntîmplător în piață, s-a îndreptat spre Le Bourget, prima etapă în drumul către Soissons. Puțin după aceea, cei doi se aflau într-un poștalion, avînd drept arme doar două pistoale și un steag tricolor improvizat, ce flutura lîngă ferestruica vehiculului.

Lucrurile au ieșit mult mai bine decît prevăzuseră. La început, comandantul trgului a respins pretențiile lui Dumas, nerecunoscînd autoritatea pe care pretindea că o reprezintă. În focul discuțiilor, au recurs la locotenentul jandarmeriei locale. În **Memoriile** sale, Dumas își atribuie un rol eroic. De altfel, el însuși spune că „pentru mine a poveste este o necesitate și îndată ce încep să povestesc, inventez”. Cu mîniile în buzunar, ținînd strîns pistoalele, a vociferat și a amenințat pînă ce a obținut praful de pușcă. Istoricii atenuează puțin faptele. Se pare că șefii militari din Soissons erau deja dispuși să cedeze puterea Gărzii naționale din oraș care, cunoscînd desfășurarea evenimentelor din Paris, căuta să se reorganizeze. Pe de

¹ Napoleon II (1811-1832), fiul împăratului Napoleon Bonaparte. Proclamat încă de la naștere „rege al Romei” și-a petrecut toată viața la castelul Schönbrunn, în Austria, pînă la titlul de ducele de Reichstadt.

² Garda națională — miliție cetățenească creată în timpul revoluției franceze din 1789-1794 și desființată după înfrîngerea revoluției.

³ Carol X (1757-1836), rege al Franței între 1824-1830, s-a făcut remarcant prin măsurile antidemocratice luate în timpul domniei; a abdicat în timpul revoluției din iulie 1830.

altă parte, majoritatea soldaților garnizoanei își puseseră cocarde tricolore, trecind de partea insurgenților.

Cu poștalionul plin de butoaie cu parf de pușcă, și escortat de către pompierii din Soissons, după ce s-a oprit în Villers-Cotterêts pentru o cină reconfortantă Dumas s-a întors la Paris. Aici a fost primit triumfal. Ducele de Orléans¹, în plin proces de metamorfozare politică, i-a spus:

— Domnule Dumas, aceasta a fost cea mai bună piesă a dumatilor.

Alegătorii s-au dovedit insensibili

În zilele care au urmat Dumas, convalescent după un atac de bilă, și-a pierdut cunoștința în timpul unei manifestații. Puțin mai târziu, a trebuit să se refugieze în clădirea Teatrului de la Porte de Saint Martin, pentru a se pune la adăpost de gloanțele unui dușman. Atunci, un ziar legitimist² a lansat zvonul că scriitorul, arestat de adepții lui Carol X, fusese împușcat la ora trei dimineața. În nota apărută se vorbea chiar de semănătatea lui Dumas în fața plutonului de execuție. În aceeași dimineață, Dumas a mulțumit politicos ziarului pentru știrea inserată. La rîndul său, a primit o scrisoare de la Charles Nodier, conducătorul primului cenacru romantic din Paris:

„Dragă Alexandre, tocmai am citit în ziar că ai fost împușcat la 6 iulie, la ora 3 dimineața. Fii bun și spune-mi dacă acest lucru te împiedică să cizezi, mline, la Arsenal cu Danzats, Taylor, Bixio și prietenii de totdeauna.

Al dumatile prieten bun, care va fi încintat să-ți ceară vești,

Nodier“.

Rolul lui Dumas în revoluția din iulie 1848, care a pus capăt monarhiei lui Ludovic Filip pentru a instaura cea de-a doua Republică, a fost mai puțin spectaculos. S-a mulțumit doar să fie comandantul unui batalion al Gărzii naționale și să patruleze pe la răscrucile de drumuri. A desfășurat însă o vie activitate ziaristică și s-a hotărât să-și pună candidatura în alegerile din acel an.

S-a prezentat mai întâi în departamentul Seine-et-Oise și a adresat o chemare către muncitori, chemare pe care Henri Clonard a calificat-o „democratic-fastuoasă”: „Mă prezint candidat la postul de deputat și cer voturile voastre. Iată titlurile mele: fără să mai număr cei șase ani de școală, patru de notariat și șapte de muncă de birou, am lucrat timp de 20 ani în care am scris 400 cărți și 35 piese de teatru“.

În acest manifest, Dumas menționa veniturile pe care le-ar fi obținut diferite persoane de pe urma operelor sale; librari, tipografi, legători de cărți, directori, actori, scenografi,

¹ E vorba de Ludovic Filip I, duce de Orléans, ales locotenent general al regatului Franței la 30 iulie 1830 și proclamat rege la 7 august 1830.

² Adept al dinastiei „legitime”, reprezentată prin Carol X, regele detronat.

croitorese, paznici, pompieri; erau trecute, de asemenea, sumele donate pentru oamenii săraci, pentru aziluri, de exemplu, 630 000 franci. Reieșea că scriitorul dăduse de lucru unui număr de 2 160 persoane „fără să mai numere edițiile clandestine tipărite în Belgia și nici traducerile“.

Alegătorii nu s-au lăsat convinși. Dumas și-a prezentat, din nou, candidatura în departamentul Yonne. Și aici, însă, campania electorală a fost un eșec. Scrisoarea trimisă unor preoți nu i-a convins nici pe aceștia, nici pe enoriașii lor, care nu-i uitaseră viața dezordonată, aventurile galante și nici procesele și scandalurile. Cit despre fermieri, ei nu s-au lăsat impresionați de fama literară a scriitorului, vinul lor de Burgundia fiind tot atât de bun ca și **Cel trei mușchetari**.

Reuniunile electorale au fost, de altfel, pitorești. I s-a adus acuzația de a fi prieten cu prinții de Orléans și de a purta titlul de marchiz, lui, care se pretindea republican. Pe de altă parte, clericii i-au aruncat în față deviza revistei **Le Mois**, al cărui proprietar și unic redactor era: „Dumnezeu dictează și eu scriu“. Pînă la urmă, alegătorii l-au preferat pe candidatul local.

„A murit în plin roman istoric“

Dumas nu era omul care să se lase copleșit de o înfringere. Dar această primă ieșire pe frontul parlamentar n-a mai repetat-o. A continuat să-și redacteze revista, acceptînd fără entuziasm prezența lui Ludovic Napoleon Bonaparte la președinția republicii. Cînd Ludovic Napoleon a întreprins lovitura de stat și s-a proclamat împărat, scriitorul și-a azvîrlit săgețile spre noul regim.

Curînd după aceea, scriitorul s-a instalat la Bruxelles, unde și-a oferit casa unor expatriati politici din Franța. Printre aceștia s-au numărat Victor Hugo, Etienne Arago, editorul Hetzel, Emile Deschanel și alții. Întreținerea acestor prieteni, precum și a unui număr considerabil de profitori, îl costa 40 000 franci pe an, într-o epocă cînd un muncitor cîștiga doi sau trei franci pe zi.

Cîteva ani mai târziu, în Italia, alături de Garibaldi a mai trecut printr-o strălucitoare aventură politică: lupta pentru libertatea acestei țări. Căderea celui de-al doilea imperiu în Franța și cea de-a treia revoluție din sec. XIX — Comuna din Paris — n-au mai existat pentru el. Grav bolnav a fost dus de către fiul lui la vila proprie dintr-o stațiune balneară, aproape de Dieppe.

Persoanele ce-l înconjurau i-au ascuns adevărata situație din țară. Prevăzuse cele ce se petreceau, înfrîngerea armatei franceze în lucrarea **Teroarea prusacă**, scrisă la întoarcerea sa din Germania, în 1867.

A murit la 5 decembrie 1870. Alexandru Dumas-fiul scria într-o epistolă adresată unui prieten, după ce-i relatase amănunte despre această moarte: „Astăzi sint așteptați prusaci în Dieppe. A murit în plin roman istoric“.

Versiunea românească de
Anca CHEREBETIU

AUSTRIA 1925 - 1934

După încercarea nereușită de asasinat săvârșită împotriva sa, în octombrie 1933, Dollfuss făcând declarații presei

AVALANȘA BRUNĂ

GEORGE E. R. GEDYE

Cabinetul format de Engelbert Dollfuss în mai 1932 din reprezentanții partidelor social-creștin, agrarian și al Heimwehr-ului n-a simplificat ci, dimpotrivă, a complicat și mai mult situația social-politică din Austria¹. Situându-se pe o poziție net antisocialistă, dar opunându-se și tendințelor naziștilor austriaci de incorporare a țării la Germania, noul cancelar s-a sprijinit din ce în ce mai mult pe unitățile paramilitare ale Heimwehr-ului. Opțiunea lui Dollfuss pentru un stat corporatist de tipul Italiei fasciste a fost întărită de ostilitatea de naziști austriaci și germani. Imediat după venirea la putere a lui Dollfuss, dar mai ales după instaurarea hitlerismului în Germania, în ianuarie 1933, aceștia au dezlănțuit un val de teroare, în special împotriva mișcării muncitorești austriace, dar și contra guvernului. În acest context, în martie 1933, cancelarul a procedat la o lovitură de stat dizolvând Parlamentul și proclamând „sistemul autoritar de conducere”, care s-a dovedit ulterior un pas hotărâtor spre instaurarea dictaturii fasciste în Austria.

Dar să urmărim în continuare, evenimentele petrecute în anii 1932-1933, în relațarea publicistului englez G.E.R. Gedy, autorul lucrării Bastioane căzute.

¹ Vezi Magazin Istorie, nr. 6/1976.

Cel de-al treilea competitor, nazismul german, care aștepta momentul prielnic pentru a interveni între cele două tabere ce-și disputau puterea în republica danubiană, s-a hotărât să iasă din culise.

În drama austriacă, hitlerismul a intervenit deschis pentru prima dată în 1932, când doctorul Goebbels a insistat, împotriva voinței guvernului austriac, să vină la Viena pentru a ține un discurs în fața naziștilor de aici. Se stabilise să participe și Hitler, dar acesta a renunțat chiar în ultimul moment să ia parte la mitingul proiectat. Într-unirea nu a justificat prezența marelui număr de oameni de ordine mobilizați cu acest prilej: partidul nazist austriac, cel mai zgomotos dintre organizațiile politice din această țară era și partidul cel mai puțin numeros; așa că doar 15 000 spectatori au fost prezenți pentru a-l asculta pe Goebbels. Oamenii au remarcat amuzați că frunzașul nazist german, căruia nu i se permisesse să abordeze teme austriace, și-a consacrat discursul unor violente atacuri împotriva guvernului de la Berlin, prezidat de von Papen.

La 29 iunie, unități de asalt naziste, constituite recent, au distrus un club al amatorilor de golf din Lainz, sfărâmând mobilierul și ciomăgind 20 persoane, printre care se aflau și reprezentanții a patru națiuni străine. Încurajați de această victorie, naziștii au ocupat, în octombrie, cartierul muncitoresc din Semmering și au luat cu asalt sediul local al partidului socialist. A fost o încăierare sângeroasă, deoarece gârziile **Schutzbundes** lui au deschis focul împotriva asediatorilor, omorând doi dintre ei; poliția, în rândurile căreia naziștii câștigau teren, „a restabilit ordinea” mitraliind pe apărătorii imobilului. În total, au fost 48 morți, dintre care doar un singur polițist.

În aceste condiții, Dollfuss a hotărât să-l numească pe organizatorul Heimwehr-ului, maiorul Fey, ca ministru al Siguranței. Acesta a interzis demonstrațiile organizațiilor paramilitare, cu excepția celor organizate de partidul său. Deputații socialiști au pro-

testat; parlamentarii reprezentând **Heimwehr-ul** au ripostat printr-o grindină de călimări. Unul dintre aceste proiectile-argument l-a stropit din cap pînă în picioare pe un parlamentar neavizat care s-a încumetat să intre în ședință în toiul disputei.

Incendierea Reichstagului de către hitleriști a inaugurat teroarea brună. Social-democrația austriacă, pînă atunci — cel puțin teoretic — favorabilă unirii cu Republica germană, a adoptat o atitudine diametral opusă. Partidul Social-Creștin, care nu abandonase nici o clipă vechiul vis habsburgic¹, s-a trezit speriat de amenințarea hitleristă. Iar pogromurile celui de-al treilea Reich, mult mai științifice și mai necruțătoare decît cele din Rusia țaristă, i-au speriat pe evreii din înalta societate. Dintre forțele politice care luptau să stăvilească puhoiul hitlerist — **Heimwehr-ul**², social-creștinii, social-democrații — marea finanță evreiască a ales, în grabă, pe aceea care părea a deține armele cele mai puternice, armata și poliția, adică guvernul lui Dollfuss; și a ales greșit.

Afacerea cu „mărfurile în tranzit“

Am cunoscut personal pe cel mai reprezentativ dintre acești mari potențai — Fritz Mandl, regele armamentului. Presa internațională i-a acordat pagini întregi, cu prilejul scandalului mitralierelor din ianuarie 1933, în care a figurat la loc de frunte alături de antisemitul, dar foarte adaptabilul prinț Starhemberg.

Elita **Heimwehr-ului** își petrecea nopțile pe terasa barului „Kobenzl“, sub cupola unui cer de catifea neagră, presărat cu stele și poleit de lună — nopțile vieneze, atît de dulci și de calde, nopți de desfătare, după care micul Fritz

Mandl saluta răsăritul soarelui în accentele muzicii țigănești, în compania unor sveltți ofițeri italieni în civil cu care trata comenzi masive de armament... Acest „Zaharoff“ de buzunar — nu-și pierdea vremea cu nimicuri; cu prilejul evenimentelor din februarie 1934 s-a constatat că **Heimwehr-ul** avea cu ce să înarmeze 500 000 oameni — cifră furnizată de unul dintre atașajii militari cei mai în măsură în a o cunoaște. Încă din 1931, într-un oraș ca Hartbergul, în care această organizație nu număra decît 150 adepți, ea avea la dispoziție un stoc de 240 puști, 5 mitraliere și un depozit de grenade.

În ianuarie 1933, Koloman Wallisch, primulul socialist despre care am mai vorbit³, a denunțat scandalul traficului cu arme între Austria și Italia, care viola articolul 134 din Tratatul de la Saint Germain. S-a dovedit că vagoanele de cale ferată care transportau 40 000 puști și 200 mitraliere, expediate de Giuseppe Cortese de la arsenalul din Verona, pe adresa domnului F. Mandl, Hirtenberg, fuseseră înregistrate ca fiind încărcate cu fier vechi. Acest transport urma să fie împărțit între **Heimwehr** și guvernul ungar.

Cînd scandalul a devenit public, guvernul Dollfuss a simulat o anchetă, în care a pus concluzia că vagoanele conțineau „mărfuri în tranzit“, a căror natură n-a putut fi determinată exact. Guvernele Angliei și Franței au insistat — fără prea multă convingere — pentru returnarea „mărfurilor“ la expeditor. Cabinetul Dollfuss s-a angajat să dea urmare acestei cereri, dar a încercat să se eschiveze pe diferite căi.

Denunțarea de către social-democrații austriaci a traficului ilegal de arme a pecetluit destinul acestora; libertatea lor de acțiune, existența unui Parlament și a unei prese independente, care să demaște tendințele dictatoriale ale lui Dollfuss — toate acestea ce-reau o grabnică soluționare.

După înfrîngerea partidului său în februarie 1934, Koloman

Wallisch, cel care a denunțat traficul cu arme a fost spînzurat. Înainte de a-l ucide, călăii săi l-au hăituit ca pe un cîine. Descoperit și prins la granița iugoslavă, a fost pus în lanțuri și ținut împreună cu soția pînă în orașul natal, unde a fost executat după cîteva ore.

Scandalul de la Hirtenberg a fost eclipsat de o lovitură de teatru răsunătoare: incendierea Reichstagului, urmată de un val de teroare care s-a abătut asupra forțelor antifasciste din Germania.

Imediat, națisti austriaci și-au reluat violențele cu un zel sporit. La 29 martie 1933, ei au organizat o manifestație antisemită în centrul Vienei, spărgînd vitrinele magazinelor și ciomăgîndu-i pe nearieni. În aprilie, **Heimwehr-ul** din Stiria a refuzat să mai primească ordine din partea lui Starhemberg și Dollfuss, depunînd jurămint de credință față de Hitler. În iunie, partidul nazist austriac a început campania teroristă împotriva naționaliștilor, campanie înarmată și finanțată de Berlin.

Ea a debutat cu o tentativă de asasinare a lui Steidle, șeful **Heimwehr-ului** din Tirol. Sprijinul primit de națisti austriaci din partea hitleriștilor și fasciștilor italieni era din ce în ce mai evident. Atunci cînd Frantz Hofer, unul din teroriștii națisti din Austria a reușit să evadeze din închisoarea de la Innsbruck și să treacă granița italiană, guvernul mussolinian a refuzat să-l extrădeze. În plus, s-a bucurat de toate înlesnirile pentru a ajunge în Germania, unde a fost primit în triumf.

Acest val de terorism era îndrumat și condus de Berlin. **Cartea brună**, publicată de autoritățile austriace imediat după asasinarea lui Dollfuss⁴ arată în acest sens: „Toată lumea știe că organizația nazistă ilegală din Austria este condusă de Germania, făcînd parte integrantă din partidul nazist german; această este o situație fără precedent în istoria politică și diplomatică a Europei“.

Mișcarea nazistă austriacă își trăgea, totuși, obrîșia din

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 4/1976.

² Fasciștii austriaci se împărțeau în două mari curente: **Heimwehr-ul**, care se orienta spre Italia mussoliniană, și partidul nazist, strîns legat de naștii germani, care milita pentru încorporarea Austriei la Germania.

³ Basil Zaharoff — celebru traficant de arme în perioada interbelică.

⁴ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 4, 5/1976.

⁵ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 3/1969.

aşa-numita „Uniune a muncitorilor germani”, fondată în 1913. În deceniile doi şi trei, ea nu reprezenta, însă, aproape nimic pe scena politică; în 1928 nu număra decât şapte mii de membri. Adolf Hitler a început s-o ia în serios în 1930, când l-a desemnat pe germanul Theo Habicht ca „inspector nazist pentru Austria, investindu-l cu credite aproape nelimitate. În anii care au urmat pînă la **Anschluss**, datorită sprijinului din ce în ce mai masiv al hitlerismului, numărul nazistilor austriaci s-a ridicat la 300 000. Alfred Edward Frauenfeld a primit titlul de „gauliter” pentru Viena. El a organizat secţiile S.S., a recrutat şi echipat secţiile de asalt în cămăşi brune, a exploatat nemulţumirea şomerilor, cărora le-a făcut cele mai îmbietoare promisiuni. Rîndurile nazistilor austriaci s-au îngroşat prin trecerea graniţei de către fasciştii germani.

Turneul nazistului Franck

Procedeul acaparării de către hitlerişti a unei ţări învecinate este astăzi arhicunoscut; atunci, însă, era o noutate. Austria a constituit un cîmp de experienţă unde s-a perfecţionat tactica a cărei aplicare repetată şi din ce în ce mai îndrăznească a dus Europa în situaţia pe care o cunoaştem azi¹. Orice eveniment care în zilele noastre este arhiprevizibil, constituia pentru observatorul străin de atunci o violentă surpriză.

Astfel, toţi ziariştilor prezenţi la spectacolul de necrezut oferit în luna mai 1933 de către Franck, ministrul bavarez al Justiţiei, care s-a autoinvitat la Viena, au rămas uluiţi. În acel timp, mai dăinuiau şi în Austria unele tradiţii diplomatice, printre care şi aceea că un om de stat străin nu face o vizită oficială fără a primi o invitaţie. Or, ministrul hitlerist nu ţinuse seama de această obligaţie. De aceea, dr. Skubl, şeful adjunct al Poliţiei, l-a întîmpinat la ae-

roport, pentru a-i comunica surpriza guvernului austriac la vестea acestei sosiri neaşteptate.

Fără să-i pese cîtui de puţin, ministrul german a convocat în aceeaşi seară o mare adunare în aer liber, la care a ţinut un discurs pe tema: „Viena eliberată de turci”. („Turcii” fiind în străvezia aloctuiune a lui Franck, guvernul ţării al cărui oaspete era). A doua zi, duminică, am asistat la atacurile violente ale nazistilor împotriva unei demonstraţii a 4 000 reprezentanţi ai **Heimwehr**-ului, soldate cu încăierări şi 500 arestări. După amiază, am participat la o întîlnire cu Franck, care a avut loc la Legaţia Germaniei. Acest nazist irascibil, ministrul al unui stat pretins prieten cu Austria, şi care avea fizionomia comandantului ideal de lagăr de concentrare, a abuzat de imunitatea diplomatică de care se bucura, dedicîndu-se la atacuri violente împotriva naţiunii pe care o vizita.

Acesta, însă, nu era decât începutul. Franck şi-a continuat turneul la Graz, unde a declarat auditorilor că vizita sa nu este un gest de curtoazie faţă de guvernul Austriei. În continuare, ministrul hitlerist le-a comunicat locuitorilor oraşului iminenta unire a ţării lor cu Germania. El a avut impertinenţa de a le spune că-l va convinge pe Führer să boicoteze Austria pînă cînd i se vor cere scuze pentru primirea necorespunzătoare ce i s-a făcut în această ţară. Am crezut că asistăm doar la o criză de megalomanie a lui Franck, dar Hitler ne-a convins de contrariu instituind cunoscuta „barieră de o mie de mărci”. Aceasta interzicea intrarea oricărui german în Austria, înainte de a plăti o mie de mărci amendă, fapt care a provocat acestei ţări — care obţinea mari venituri din turism — un imens prejudiciu.

Revenind la Franck, guvernul austriac a sîrşit prin a proceda aşa cum trebuia făcut de la început: l-a arestat pe hitlerist în balconul hotelului la care trăsesse în Salzburg, şi de unde lansa noi invective, conducîndu-l apoi pînă la graniţă.

Germania fascistă şi-a aplicat cu conştiinciozitate planul. Campania de intimidare a Austriei a continuat sub toate formele. Zilnic, aveau loc explozii, liniile telefonice erau tăiate, erau răspîndite manifeste naziste provocînd panică financiară. A fost organizată ridicola „grevă a fumătorilor”, destinată subminării Regiei tutunurilor. La posturile de radio germane, emisiunile împotriva guvernului Dollfuss se ţineau lanţ; au fost provocate încăierări la graniţă; pe teritoriul german s-a constituit o legiune austriacă formată din trădători şi terorişti evadaţi din închisori; au fost aruncate din avion manifeste care cheamă la revoltă împotriva guvernului austriac. Şi, bineînţeles, au fost organizate, în continuare, asasinat.

Dollfuss însuşi a fost vizat. În octombrie 1933, un tînăr nazist, Rudolf Dertl, l-a rănit pe cancelar cu două focuri de armă, pe cînd ieşea din clădirea Parlamentului. Poliţia, deja înţesată de nazişti, s-a străduit din răspuţi să ascundă mobilul fascist al criminalului şi să convingă pe toată lumea că acesta era socialist.

În ziua aceea, Dollfuss ar fi trebuit să priceapă — dacă nu pricepuse mai demult — că, mai devreme sau mai tîrziu, gloanţele naziste îl vor răpune. În ciuda unei avalanşee de scrisori pline de injurii şi ameninţări cu moartea, el a persistat în a crede că va rezista asaltului nazistilor.

Deosebit de galanţi, aceştia i-au trimis doamnei Dollfuss o garnitură completă de dolii...

La 4 martie 1933, în Austria, regimul parlamentar a luat sîrşit. Iată cum s-au petrecut lucrurile. Un deputat socialist, părăsind pentru cîteva momente sala de şedinţe, a încredinţat buletinul său de vot unui coleg, rugîndu-l să-l introducă în urnă. Era vorba de un scrutin prilejuit de votarea unor măsuri cerute de guvern împotriva organizatorilor unei greve a feroviarilor.

¹ Cartea din care publicăm aceste fragmente a apărut în 1940, autorul ei referindu-se, deci, la acea epocă.

Aceste măsuri au fost respinse de Parlament, guvernul fiind pus în minoritate, cu o majoritate de un singur vot. Scrutinul a fost însă contestat imediat de guvern, în virtutea unui articol din regulamentul de funcționare a Parlamentului: acesta prevedea că, în caz de absență momentană fortuită, deputatul respectiv să-și poată exercita mandatul numai printr-o procură scrisă, înmînată celui care urma să voteze pentru el. Formalitate care, în cazul de față, nu fusese îndeplinită. În semn de protest față de folosirea acestei chi-chițe, președintele Camerei, socialistul Karl Renner, și-a dat demisia. Primul său supleant, fostul cancelar Ramek, a refuzat să-i ia locul; la fel și cel de-al doilea, pangermanistul Straffner. În consecință, ședința s-a suspendat din lipsă de președinte; episodul părea să se limiteze doar la atât.

Dollfuss dizolvă Parlamentul

Dar ochiul ager al cancelarului a văzut în acest incident mijlocul de a scăpa în același timp de Parlament, o instituție pe care o detesta, de pericolele unei dizolvări a Camerei impuse de naști, ceea ce ar fi dus la noi alegeri, în care caz ar fi fost necesară o înțelegere cu socialiștii.

Cancelarul, precum și generalul Vaugoin, ministrul de Război aveau consilier intim pe un jurist foarte priceput, doctorul Hecht. După consultarea acestuia, n-au fost necesare decât 48 ore pentru a pune opinia publică în fața unui fapt împlinit. La 6 martie, austriacii au aflat cu stupefacție că sistemul democratic de guvernământ era abolit; că Dollfuss operase la rece un puci „alb” și că, de atunci înainte, urma să guverneze cu ajutorul unui instrument de o legalitate mai mult decât în-

doelnică. Era vorba de un vechi text de lege uitat, datînd din timpul războiului (primul război mondial — nota M.I.), care autoriza guvernul imperial din 1916 să reglementeze anumite probleme economice prin decrete-lege, alcătuite fără consultarea Parlamentului; aceasta putea fi obținută ulterior. Inutil să adăugăm că pe Dollfuss nu l-a preocupat niciodată cererea unei asemenea aprobări.

Descoperirea acestui text prăfuit și aplicarea sa la momentul oportun au fost opera iscusitului doctor Hecht. Cinci ani mai tîrziu, a plătit cu via și îndesat deserviciul adus democrației fiind arestat de Gestapo.

Curînd, după aceea, Hecht a fost trimis la Dachau, infernul din Bavaria, care ar merita mai mult decât cel al lui Dante inscripția „lăsați orice speranță voi care intrați aici”. În ce împrejurări atroce a survenit moartea consilierului juridic al lui Dollfuss, lumea civilizată nu știe. Decesul a fost anunțat la începutul lui iunie 1938, iar cadavrul a fost trimis la Viena într-un sicriu sigilat.

Dintre toate ocaziile ratate de conducătorii socialiști de a răspunde la forță prin forță, lovitura dată Parlamentului ar fi fost cea mai justificată. Oricum, scenele pe care mi le-a oferit ședința Camerei din 15 martie ar fi avut nevoie de un Cromwell.

În ziua aceea, mergînd la președintele Republicii, Wilhelm Miklas, pangermanistul Straffner s-a lansat într-o speculație mai alambicată decât cea a lui Hecht, arătînd că nici o dispoziție legală nu prevedea demisia sa. În consecință, aceasta era nulă și neavenită și în calitate de succesor al lui Renner și Ramek la președinția Camerei, putea să o convoace oricînd, ceea ce, de altfel, va și face. Președintele republicii a încercat în zadar

să-l determine să-și schimbe hotărîrea; el s-a încăpățînat „să-și facă datoria”, iar Dollfuss s-a pregătit să-l împiedice.

La începutul după amiezii aceleiași zile, mergînd spre Parlament, am văzut că Ringstrasse era barată cu sîrmă ghimpată. Zona Hofburgului era înșesată de detașamente de poliști călare, cu pușca în bandulieră, de companii de infanteriști în ținută de război cu casca pe cap, pușca în mînă și grenadele la centură, și de autocare ale Siguranței. Coridoarele Camerei mișunau de indivizi cu maxilare puternice și ochi ager — inspectorii de la Siguranță.

La rîndul lor, socialiștii se pregătiseră și ei pentru înfruntare luînd hotărîrea ca, în momentul arestării primului deputat, să amenințe cu greva generală, oprind circulația tramvaielor. Dar Dollfuss, considerat maestrul manevrelor de flanc, a evitat arestarea deputaților, care ar fi declanșat rezistența directă. Alertați la începutul dimineții, deputații s-au strecurat unul cîte unul în clădirea Parlamentului fără să atragă atenția. La ora 14, un strigăt s-a auzit pe coridoarele Camerei: „Cinci sute de poliști ocupă Parlamentul!”

La 14 și 30, poliția a interzis accesul în clădire; cu toată legitimația mea de ziarist, am rămas afară împreună cu o serie de deputați. Totuși, în interior, Straffner a urcat la tribună pentru a rosti ultimul discurs parlamentar. A fost scurt: „Ședința este deschisă. Majoritatea deputaților este prezentă, poliția împiedicîndu-i pe ceilalți colegi să-și ocupe locurile printre noi. Voi face plîngerile necesare împotriva autorilor acestei violări a garanțiilor constituționale. De asemenea, voi convoca în scris pe deputați pentru a participa la o nouă ședință. Acum, declar ședința de azi închisă”.

Dar nu s-a mai deschis niciodată.

— Cititorii noștri ne pot scrie fie pe adresa indicată, fie la căsuța poștală nr. 702, București.
— Atragem din nou atenția tuturor celor care ne scriu că manuscrisele și documentele anexe nu se înapoiază. În consecință, corespondenții noștri sînt rugați să-și păstreze copilele corespunzătoare. De asemenea, ne vedem siliți să subliniem pentru cei care ne scriu de mină, adesea cu creionul și foarte necitez că le vom răspunde mult mai puțin prompt decît corespondenților care nu ne pun probleme de descifrare a scrisului lor.
— Unii cititori ne pun — în aceeași scrisoare — zeci de întrebări de amănunt din istoria națională și universală. A le răspunde la fel de amănunțit ar însemna a redacta în fiecare lună încă cel puțin o revistă. Rugăm a ni se scrie mai concis și a ni se adresa eventualele întrebări numai pe marginea articolelor publicate.

COLEGIILE DACICE

IOANA ȘTEFĂNESCU din Sfîntu Gheorghe, ne trimite o listă cu mai multe denumiri de instituții antice, solicitîndu-ne, pentru fiecare, în parte, explicații amănunțite. Cum nu ne putem substitui lucrările de referință enciclopedică (recent a apărut Dicționar de istorie veche a României, prezentat în nr. 5/1976 al revistei noastre), nu vom răspunde decît la una din întrebările cititoarei noastre, cea referitoare la Colegiile din Dacia romană.

Acestea erau asociații ai unor membri aveau același loc de naștere sau erau de aceeași origine etnică, aveau aceeași meserie sau împărtășeau aceeași religie. Scopul acestor colegii era ajutorul reciproc, asigurarea cultului și petrecerea în comun. Membrii lor plăteau o cotizație anuală. Un colegiu era condus de un consiliu de decurioni, care alegeau un magister și un commagister. Colegiile aveau, de asemenea, și cîte un protector, ales de obicei din rândul aristocrației municipale. Printre colegiile existente în Dacia — consemnate în inscripții — amintim: colegiul cobierilor, la Apulum și la Axiopolis (pe Dunăre, la sud de Carnavadă); al centenarilor (crotatorior), la Apulum; al lectorilor (mășteri de lectice), la Sarmizegetusa; al asanilor (cei originari din Asia), la Napoca; colegiul Isidei (cei care se închinau zeiței Isis), la Polaisa etc.

"VICTORIA SAU MOARTEA"

I. CIUTU din București, a transcris din Gazeta Transilvaniei, nr. 47, din 19 iunie 1877, scrisoarea unui ofițer român din Corpul de armată român, expediată din Caracal, în prezenta momentului trecerii Dunării de către trupele noastre în războiul de independență. "Fiecare zi ce trece în neacțiune ne mărește nerăbdarea. Voinicii români, plini de abnegațiune oțeză pe malul Dunării așteptînd momentul în care se pot realiza speranțele națiunii și să se arate demni de încrederea ei, punînd cu unii verzi pe vechile edificii ale strămoșilor Mihai și Ștefan, ale căror umbre mărețe le însușă cura. [...] Așteptăm ca în fiecare moment să se dea semnalul de trecere, semnalul în urma cărui armatele române vor deștepta toată Europa și mai mult pe acela care de veacuri n-au voit a ne vedea liberi și independenți. [...] Victoria sau moartea este deviza fiecărui român soldat. «Să dăm tot ce avem pentru bravi noștri soldați» e deviza fiecărui cetățean român".

PLEYNA, VRAȚA, VIDIN

VASILE PETRESCU din Cluj-Napoca, ne solicită amănunte suplimentare referitoare la incursiunea pe care, în primăvara anului 1596, Baba Novac, credinciosul căpitan al lui Mihai Viteazul, a făcut-o în teritoriul ocupat de pașalele turcești în Bulgaria, episod menționat în nr. 5/1975 al revistei.

Această incursiune, după cum arată studiile de specialitate, făcea parte dintr-un plan strategic amplu, care viza, pe de o parte, hărțuirea otomanilor turcești de la sud de Dunăre și, pe de altă parte, antrenarea popoarelor din Balcani în acțiunea de eliberare de sub otomani. Baba Novac a trecut Dunărea pe la Turnu Măgurele, cu un număr relativ mic de oameni (unele surse indică cca. 700 oșteni). Primul obiectiv a fost Pleyna, pe care a cucerit-o, luînd prădă bogată și prizonieri, printre care mulți dregători turci. Baba Novac a ataceat apoi Vrața, unde a distrus castelul, îndreptîndu-se după aceea spre Sofia, în preajma Balcanilor. Aici l-a înfruntat pe Hasan Pașa, trimis cu oaste spre Tara Românească. Vestitul general turc a fost silit să se salveze prin fugă, lăsîndu-se pe cîmpul de luptă armele și carele cu bagajele ostei. Vestea înfrin-

gerii a ajuns la Constantinopol, unde a stîrnit îngrijorarea sultanului, care a poruncit prinderea marelui oșier a lui Baba Novac pe drumul de întoarcere. Viteazul căpitan, aflînd de acestea, s-a întors pe o altă rîdă. A traversat Dunărea la nord de Vidin, unde l-a învins pe vizirul Saitgri Mehmed Pașa, captivînd totodată, un mare număr de corăbii otomane.

AMERICANI DE ORIGINĂ ROMÂNĂ ÎN CELE DOUĂ CONFLAGAȚII

Prof. dr. ION SAVA NANU, autorul monografiei Benjamin Franklin, apărută în Editura Științifică, București, 1967, ne-a trimis cîteva însemnări din istoria românilor americani, emigrați spre sfîrșitul sec. XIX și începutul sec. XX, în special din Transilvania, Banat și Bucovina, regiuni aflate atunci sub ocupația Imperiului austro-ungar. Spicimul cîteva fragmente privind participarea cetățenilor americani de origine română la primul și al doilea război mondial: "În perioada primului război mondial, românii americani au participat în număr de cîteva mii la luptele împotriva Germaniei, dintre ei distingîndu-se în mod special o baterie de artilerie constituită numai din români din Kunstong (comandată de Rudi Nan) și care a luptat în Franța. În acest război au murit eroic peste 500 români americani [...] În cel de-al doilea război mondial, mai bine de 600 voluntari de origine română au luptat în cadrul forțelor S.U.A. pe fronturile din Pacific și nordul Africii. Cu suma provenită din donațiile românilor americani a fost construită o navă de război, care a primit numele unui alt român, participant la războiul civil din S.U.A., generalul Eugen Pomut".

COMUNARDUL DUVAL

"Am întîlnit în articolul Comuna din Paris, de C. Antip, din nr. 4/1971, și numele muncitorului Duval, general al Comunel" ne scrie VIOREL ȘTANESCU din Constanța, solicitîndu-ne cîteva date din viața și activitatea acestui erou comunard.

Emile-Victore Duval s-a născut la Paris în 1840 (alte surse indică 1841). A fost muncitor, topitor în fier. În timpul asediului Parisului de către armata prusacă (septembrie 1870-iianuarie 1871), Duval a comandat batalionul 102 din Garda națională. La 26 martie 1871, a fost ales în Comuna de către arondismentul XII, fiind numit general. Membru al Comisiei executive și al Comisiei pentru problemele războiului. La 4 aprilie 1871, a fost împuscat la Petit-Bicêtre, într-o luptă cu trupele versaillaise, în timp ce comanda o colonadă de comunarzi care urmau să atace Versailles-ul, unde s-a refugiat guvernul lui Thiers.

NOTSTRAE CULPAE

Cititorii au observat, desigur, că în nr. 6/1976 al revistei noastre, la p. 48, coloana din dreapta, rîndul 5 de jos, trebuie citit: "Boris Gerov"; la p. 46, coloana din stînga, rîndul 14 de jos: "Velizar Velkov"; la p. 47, coloana din stînga, rîndul 18 de sus: "...relatează Arrian..."; la p. 50, coloana din stînga, rîndul 5 de jos: "...il dicit, dînd mîndrele..."; la p. 51, tot coloana din stînga, rîndul 7 de jos: "... În 1796... ", iar fotografia cancelarului Dolfuss se află, evident, în p. 58.

Precizăm, de asemenea, că în nr. 5/1976, în imaginea din p. 58 edificiul marcat cu cifra 2 reprezintă o veche clădire, pe atunci proprietatea familiei Lahovary; scrisoarea din care am publicat un fragment la p. 59 a fost expediată de T. Polcar și nu de A. Eliescu.

DIN TRECUTUL AGIEI BUCUREȘTENE

Vecheul nostru colaborator I. LĂZĂROIU din București, ne trimite câteva însemnări consacrate... trecutului Agiei (poliției) capitalei Țării Românești, din care reținem: „Cea mai veche reședință a Agiei bucureștene este cunoscută dintr-un document din 1812, de la Gh. Caragea, prin care marele agă Alecu Ghica primea porunca de a-și muta locuința — care era depărtată de tirg — în casele lui Panu Ișcarul din Podul Tîrgului de afară (în prezent Calea Moșilor). Conform practicii curente în epocă, locuința personală a vel-agă era în același timp și reședința instituției. Documentul respectiv spune: „Dumneata Vel-Agă, fiindcă locul casei dumitale este depărtat de tirg și din această pricină a depărtării nu te îndemnăm a căuta cu înlesnire trebile cile privesc la ocrotirea Agiei, iar mai vîrșos cînd se întîmplă prin tirg vreun iorgan [incendiu — n.n.] de aceea îți poruncim dumitale ca îndată după primirea acestui domnesc al nostru pitac, număiești să-ți așezi în casele lui Panu Ișcarul de Podul Tîrgului din afară, mîndrind acolo și tot tactulm Agiei, iar pentru chiriulul ce se află acum într-insule să îngrîșiei a-ți gîdi al conac. 1812, Decembrie 17”.

Casele respective se aflau pe locul unde, în prezent este magazinul „Materna” (fost „Culturul de mare”). [...] Sub Cuza vodă, reședința Agiei era într-o clădire de lângă podul Mihail vodă. Alci, în 1862, domnitorul a făcut o minuțioasă inspecție Prefecturii de Poliție, cu care prilej Cuza a recomandat prefectului, colonelul N. Bibescu, să dea o deosebită atenție cancelariei de reședință (serviciul de informații) [...]. În anul 1866, primul an al domniei regelui Carol I, Prefectura Poliției se mută în imobilul din Calea Victoriei 25, în casele boierilor Meitan.

Cel dintîi prefect de poliție din casele Meitan a fost, între 1866-1878, Radu Rosetti, tatăl scriitorului Dimitrie R. Rosetti”.

MULȚUMIRI

Din corespondența noastră în ultimul timp pe adresa revistei noastre am reținit propunerile, sugestiile, completările și informațiile trimise de următorii cititori, cărora le mulțumim: LUPU GHEORGHE, din Zimnicea, dr. ALEXANDRU MORARIU, din București; IOAN DĂNILĂ, din Vaslui; PAUL MIRONESCU, din București; VASILE I. STRETEENIE, din com. Izvoru, jud. Argeș; T.C. CIOCIRLAN, din Tulcea.

Cristian POIȘTEANU

CERERI ȘI OFERTE

OPRE FLORIAN str. 13 Decembrie, nr. 38, Timișoara, solicită: nr. 1/1967; 3/1968; ofeă: nr. 6, 8, 9/1967; 4/1968; 3/1971.

JEAN I. POPPA str. Bosianu, nr. 19, București, ofeă colecția completă.

VASILE TIFESCU com. Panaci, jud. Suceava, solicită: 2/1968; 1, 2, 4-6, 10-12/1969; 1-4, 7-11/1970; 2, 7/1971; 1-4, 6/1972; 12/1973; nr. 3/1976.

IONESCU JEAN Intrarea Odobești, nr. 8, bl. V 8, ap. 2, București, ofeă colecția completă.

TOADER MIHAI str. I.L. Caragiale, bl. J 5, sc. A, et. 2, ap. 13, Tulcea, solicită: nr. 1, 3, 6-8/1967; 1-4, 6-8/1968; 2, 5/1969; 12/1970; ofeă: nr. 9/1968; 3/1971; 9/1973; 7/1975.

MIU LONGIN str. N. Bălcescu, nr. 50, Suburbana Pantellon, sector 3, București, solicită: nr. 1-4, 6, 7, 9/1967; 9/1973; 3/1974; 3, 4/1975; ofeă colecția completă.

JUGANU A. ION com. Crîngeni, jud. Teleorman, solicită: nr. 1-3/1972.

FRANCISC KRÄNTER com. Săcălaz, nr. 373, jud. Timis, solicită: nr. 3/1975.

BOTEZATU SIMEON str. Ecaterina Teodoroiu, nr. 10, Cluj-Napoca, solicită: nr. 2/1976.

TOGAN VĂESCU, str. Sîloz, nr. 4, Craiova, solicită: nr. 1-5/1967; 1, 4, 5/1968, ofeă: nr. 7-8, 10/1968.

BOIANU EVELIN B-dul N. Bălcescu, nr. 33, sc. B, ap. 84, et. 9, tel. 13.98.81, București, solicită mai multe exemplare din nr. 4/1976.

2 793 RĂSPUNSURI EXACTE LA 100 ÎNTREBĂRI

Strună Elena — B; Teodorescu Mirocea — B; Bănescu Polixenia — B; Măntu Eugén — Ploiești; Duță Gheorghe — Gornet-Ciub, PH; Ghebert Jan — B; Ion Livideanu — B; Cristian Mihail — Baia Mare; Cristian Adrian — Baia Mare; Stîroșu Aurelia — B; Marcel Moisel — GL; Ugrun Floare — Tg. Mureș; Moș Mihail — Cluj-Napoca; Anastasiu Ștefan — Segarcea, DJ; Anastasiu Larisa — Segarcea, DJ; Darie Gheorghe — Piatra Neamț; Antochi Petru — BC; Vladimir Balanovici — B; Bărbuț Gh. — Bolintin Vale, IF; Tulnea Victoria — Corabia; Gug Gheorghe — Oradea; Cloran Nicolae — Sebeș, AB; Negovan Emil — Tg. Mureș; Aurel Groza — Luduș, MS; Muresan Paul — Medias; Munteanu Virgil — BV; Munteanu Ioan — BV; Coman Felix — Valea Mare, CV; Cervatic Ștefan — BT; Avram Partenie — Chiuză, BN; Avram Teodor — Chiuză, BN; Gabriela Constantinescu — B; Stănescu Ștefan — Rîta, HD; Smarandache Ileana — Tîrgu-Ocnă; Smarandache — Tîrgu-Ocnă; Mătu D-tru — IS; Chitanu Gh. — B; Ciurlă Aurel — Brăiești, SV; Ursu Mihail — Fălticeni; Ursu Liviu — IS; Epingescu Anastasia — Piscu Vechi, DJ; Haț Gianni — Cluj-Napoca; Rocaș Andrei — Oradea; Antonescu Alex. — Oradea; Culbuș Ioan — Oradea; Tuță Lidia — Lugoj de Sus, BH; Moldovan Maria — Moisei, MM; Moldovan Andrei — Piatra, BN; Simionescu D-tru — Medgidia; Simionescu Liliana — Medgidia; Antoniu Liviu — CT; Aneta Vrinceanu — B; Vrinceanu Ștefan — B; Dimofte Stratulat — BR; Constantinescu Victoria — Ploiești; Rîzescu Costin — B; Marinescu Nicolae — SB; Balgrădean Ioan — Alba-Iulia; Pătru Șimon — Victoria, BV; Zaharia Florin — Ploiești; Spolă Maxim — SB; Ferhinschi Mario — B; Popescu Nicolae — B; Anghelcu Gheorghe — B; Simionescu D-tru — B; Negoiță Vasile — Sponet, IF; Negoiță Maria — Șpanof, IF; Cojoc Constanta — B; Marica Bogdan — B; Savu Ion — B; Gheorghe Nicolae — B; Ancuț Veturia — Romos, HD; Ciochină Aurica — Ghermănești, VS; Gheșes Lauren — Tg. Mureș; Sezonov Honorina — BR; Baciu-Nuță Mihaela — Cîmpulung, AG; Nuță Sabina — Antioasa, AG; Voicu Gheorghe — Ploiești; Petre Marcel — B; Ciucă Lucian — B; Rădulescu Dan — Ploiești; Pentea Marian — Rocaș, HD; Vasilescu Petre — B; Chirpian Vasile — BV; Ormenisan Anisia — Secolul de Cîmpie, MS; Ormenisan Petru — BV; Butnariuc D-tru — IS; Popa Octavian — Brad, HD; Hedu Olga — SB; Baltag Victoria — B; Borden Elisei — BV; Cosma Ovidiu — Vrîșcoiu, VN; Mușat Iulian — Teșila, PH; Mocanu Gabriela — Fetești, IL; Mocanu Iudith — Fetești, IL; Olteanu Eduard — Ploiești; Marinov Alexandru — Ploiești; Palade Maria — Tg. Ocnă, BC; Horodnic Cecilia — Bălinești, SV; Lascărache Ileana — Gh.Gh. Dej, BC; Minciu Gheorghe — Timișoara; Bolboacă C-lin — Ploiești; Nîtescu Eugenia — B; Nuță Nicolae — Antioasa, AG; Șimon Liliana — Timișoara; Șimon Costică — Timișoara; Stoica Lascu — Pui, HD; Stoica Elena — Pui, HD; Stoica Rodica — Pui, HD; Stoica Dorel — Pui, HD; Stoica Florin — Tirnăveni, MS; Stere Ionescu — Andrășești, IL; Șimon Irina — Timișoara; Popa Iancu — Vaslui; Bosoli Corneliu — BR; Botezatu Ion — Călimănești, VN; Botezatu Gelu — Călimănești, VN; Tîntăreanu Gheorghe — Ploiești; Helgu C-lin — Craiova; Morcov Gh. — Timișoara; Păun Maria — GL; Elena Slavu — Cîmpina; Morcov Maria — Timișoara; Călinaru Dolina — Beregedu Mare, TM; Constantinescu Ion — Ploiești; Dumitriu Corneliu — GL; Pălăreanu D-tru — Sorniceni, OT; Ciobanu Manola — B; Tudose Le-nuța — Craiova; Cocoroveanu Valentina — Craiova; Bartha Alexandru — Tg. Mureș; Tudorache Ștefan — Ploiești; Tudorache Șimona — Ploiești; Duman Marin — BC; Lăvoichi Eugen — Ploiești; Corpade Gheorghe — Brad, HD; Vartic Mihail — Betsu, BH; Bogănescu Radu — Craiova; Borș Ioan — Căbești, BC; Făgurel Valentin — Ploiești; Savu Josefina — Ploiești; Rădulescu Victoria — HD; Păntea Nicolae — Deva; Storcian Moise — Căndărie, SB; Morar Florin — Miercurea-Ciuc, HR; Ionescu Teodor — Cîmpina; Costache Roșu — AR; Begu Livia — AR; Damalan Danil — Alexandria TR; Ripeanu Gh. — BZ.

CONTENTS (Romanian History) C. POPIȘTEANU Man, the Great Hero of History ... 2 • I. CUPSA 26th July 1476: Stephen the Great Fights the Turkish Army ... 5 • A. SIMION 1941-1944: The Romanian Communist Party, the Brain and Soul of Anti-Hitler Resistance ... 8 • N. COPOIU 1860-1865: Documents concerning the Union ... 12 • H. NESTORESCU-BALCEȘTI January 19, 1850: An Article by Revolutionary Nicolae Bălcescu in The Daily News of London ... 18 • O. MATICHESCU 1937: The Howard League in Defence of the Romanian Antifascists ... 21 • I.G. DUCA 1914-1916: Romania's Neutrality ... 24 • A. DUTU 16th-18th centuries. Romanian-Printed Books for South-East European Countries ... 28 • F. TUCĂ Monuments of the Independence War of 1877 ... 31 • G. POENARU BORDEA, A. SUCVEANU and D. TUDOR Thracian Peoples and Tribes ... 33 • R. VULPE The Northern Thracians before Burebista ... 34 • J.P. GREENE, N. MINEL, I. CEAUȘESCU and D. BERINDEI The American Revolution and Its Echoes in Romania ... 46

SOMMAIRE (Histoire roumaine) C. POPIȘTEANU L'homme, ce grand héros de l'histoire ... 2 • I. CUPSA 26 Juillet 1476: Etienne le Grand engage le combat avec les armées turques ... 5 • A. SIMION 1941-1944: Le Parti Communiste Roumain — le cerveau et l'âme de la résistance antihitlérienne ... 8 • N. COPOIU 1860-1865: Documents concernant l'Union ... 12 • H. NESTORESCU-BALCEȘTI 19 Janvier 1850: Un article du révolutionnaire Nicolae Bălcescu dans le journal The Daily News de Londres ... 18 • O. MATICHESCU 1937: La ligue Howard prend la défense des antifascistes roumains ... 21 • I.G. DUCA 1914-1916: La Roumanie pendant sa neutralité ... 24 • A. DUTU 16e-18e siècles. Livres roumains pour les pays sud-est européens ... 28 • F. TUCĂ Monuments de la Guerre d'Indépendance de 1877 ... 31 • G. POENARU BORDEA, A. SUCVEANU, D. TUDOR Populations et tribus thraces ... 33 • R. VULPE Les Thraces du Nord avant Burebista ... 34 • J.P. GREENE, N. MINEL, I. CEAUȘESCU et D. BERINDEI La Révolution Américaine et ses échos en Roumanie ... 46

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) К. ПОПИШТАНУ Человек, великий герой истории ... 2 • И. КУПША 26-ое июля 1476-ый г. Стефан Великий сражается с турецкой армией ... 5 • А. СИМИОН 1941-1944: Румынская Коммунистическая Партия, мозг и душа противотурецкого сопротивления ... 8 • Н. КОПОИУ 1860-1865: документы Воссоединения ... 12 • Н. НЕСТОРЕСКУ-БАЛЧЕШТИ 19-ое января 1850-ый г.: статья революционера Николае Балческу в лондонской газете The Daily News ... 18 • О. МАТИЧЕСКУ 1937: Лига Хауард защищает румынских антифашистов ... 21 • И.Г. ДУКА 1914-1916: Румыния в годы нейтралитета ... 24 • А. ДУТУ XVI-XVIII-ый века. Румынские печатные произведения для юго-восточных европейских стран ... 28 • Ф. ТУКА Памятники войны за независимость 1877-го г ... 31 • Г. ПОЕНАРУ БОРДЕА, А. СУЧЕВАНУ, Д. ТУДОР Франкские племена ... 33 • Р. ВУЛПЕ Северные франки до Бурбиста ... 34 • ДЖ. П. ГРИН, Н. МИНЕЙ, И. ЧАУШЕСКУ, Д. БЕРИНДЕЙ Американская революция и ее отклики в Румынии ... 46

INHALT (Rumänische Geschichte) C. POPIȘTEANU Der Mensch — dieser grosse Held der Geschichte ... 2 • I. CUPSA 26 Juli 1476 — Stefan der Grosse trotzt den türkischen Armeen ... 5 • A. SIMION 1941-1944: Die Rumänische Kommunistische Partei — Hirn und Seele des antihitleristischen Widerstandes ... 8 • N. COPOIU 1860-1865: Dokumente der Vereinigung ... 12 • H. NESTORESCU-BALCEȘTI Jänner 1850. Ein Artikel des Revolutionären Nicolae Bălcescu erschien in der Londoner Zeitung The Daily News ... 18 • O. MATICHESCU 1937: Der Howard-Bund im Schutze rumänischer Antifaschisten ... 21 • I.G. DUCA 1914-1916: Rumänien während der Neutralitätsperiode ... 24 • A. DUTU Rumänische Druckschriften für Europas Länder des Südostens in den XVI-XVIII. Jahrhunderten ... 28 • F. TUCĂ Monumente des Unabhängigkeitskrieges von 1877 ... 31 • G. POENARU BORDEA, A. SUCVEANU, D. TUDOR Thracische Stämme und Geschlechter ... 33 • R. VULPE Die Nordthraker vor Burebista ... 34 • J.P. GREENE, N. MINEL, I. CEAUȘESCU, D. BERINDEI Die amerikanische Revolution und deren Widerhall in Rumänien ... 46

SUMARIO (Historia rumană) C. POPIȘTEANU Este gran heros de la historia — el hombre ... 2 • I. CUPSA 26 de julio de 1476. Esteban el Grande enfrenta los ejércitos turcos ... 5 • A. SIMION 1941-1944: Partido Comunista Rumano — el dirigente y el animador de la resistencia antihitleriana ... 8 • N. COPOIU 1860-1865: documentos de la Unión ... 12 • H. NESTORESCU-BALCEȘTI 19 de enero de 1850: un artículo del revolucionario Nicolae Bălcescu en el diario londinense The Daily News ... 18 • O. MATICHESCU 1937. Liga Howard el defensor de los antifascistas rumanos ... 21 • I.G. DUCA 1914-1916: Rumania en el periodo de la neutralidad ... 24 • A. DUTU Los siglos XVI-XVIII. Publicaciones rumanas para los países sud-este europeos ... 28 • F. TUCĂ Monumentos de la guerra de independencia de 1877 ... 31 • G. POENARU BORDEA, A. SUCVEANU, D. TUDOR Linajes y tribus tracios ... 33 • R. VULPE Tracios del norte ante de Burebista ... 34 • J.P. GREENE, N. MINEL, I. CEAUȘESCU, D. BERINDEI La revolución americana y su ecos en Rumania ... 46

ABONNEMENTS: ILEXIM — Serviciul export-import presă, București, Calea Griviței, nr. 64-66, P.O.P. 2001, telex: 011226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, telefon 16 68 72.

REDACTORI: Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ștefan Sorin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoilcinski
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE: Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR: Anton Tănase
CORECTURA: Constanța Avram, Ana-Maria Șerbănescu

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștale, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scriitorilor” — București

